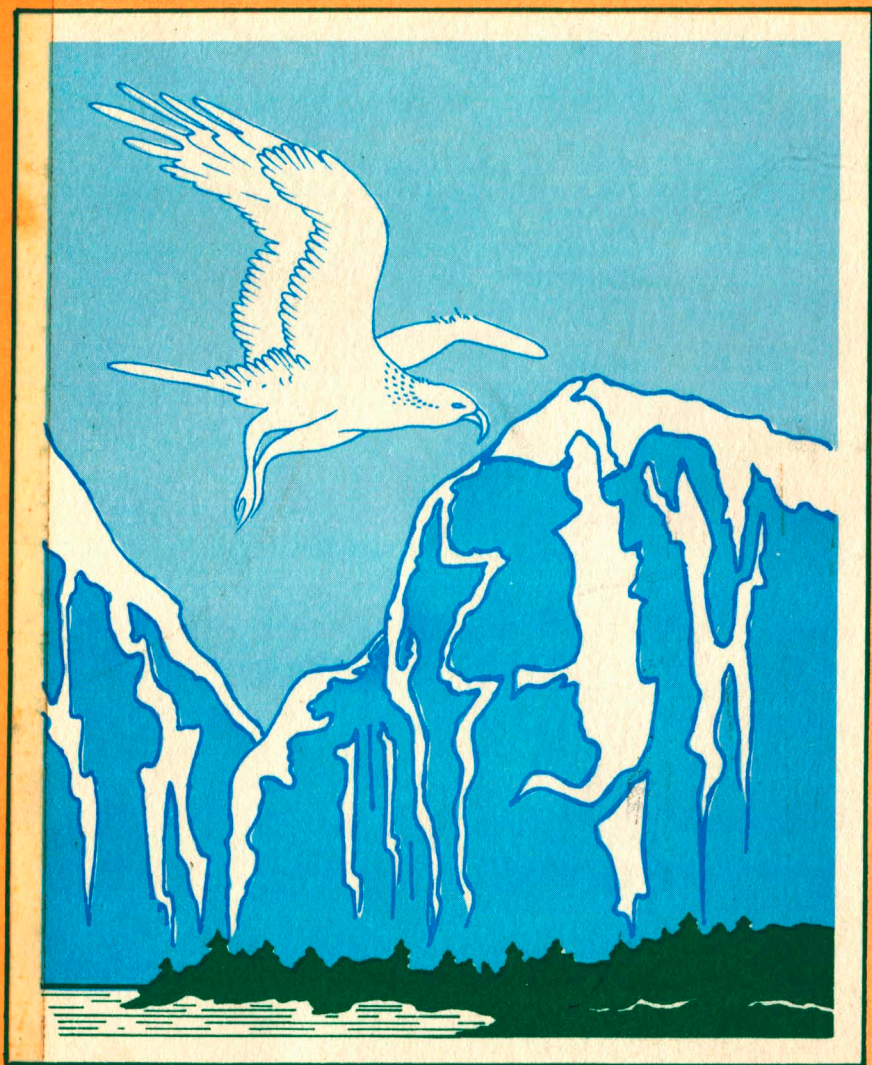

ІРИНА ДИБКО

БІЛИЙ ОРЕЛ

diasporiana.org.ua

**ІРИНА
ДИБКО**

БІЛИЙ ОРЕЛ

IRYNA DYBKO

W H I T E E A G L E

Narratives

1980
KYIW Publishing
Philadelphia

ІРИНА ДИБКО

Б І Л И Й О Р Е Л

Оповідання
для молоді і старших дітей

1980
„КИЇВ”
Філядельфія

Обгортку рисувала Ляриса Мартинюк

Літературна й технічна редакція
Б. Романенчука

KYIW PUBLISHING
4800 N. 12th Street, Philadelphia, PA 19141, U.S.A.

Computer Typeset & Printed by B & B Printing Service
5738 N. 5th Street, Philadelphia, PA 19120, U.S.A. (215) 224-2988

ПРО АВТОРКУ І ЇЇ КНИЖКУ

Відсутність серед нашої еміграції у вільному світі літератури для юнацтва, байдужість чи незацікавленість цією галуззю письменства самих таки письменників і, очевидно, видавців та видавництв, у нас уже, можна сказати, традиційні. В нас ніколи не було досить письменників, що писали б для юнацтва, тим-то й бідна наша юнацька література, а тому й не дивно, що наше юнацтво шукає і знаходить лектуру в іншомовній літературі, з якою має більше знайомство через мову, яку вивчає в школі. Але якби в нас була достатньо розвинена література для юнацтва, вона була б великою допомогою для наших шкіл українознавства, і наша молодь була б міцніше зв'язана із своїм родом і народом та рідною мовою.

Юнацька література не є спеціальністю нашого видавництва, та все таки коли трапляється автор, в даному разі авторка, що пише для юнацтва, його чи її варто й треба підтримати й допомогти, може, цим способом удалося б все таки цю справу зрушити. Тому й пропонуємо нашим батькам-матерям і нашому юнацтву цю збірку оповідань Ірини Дибко.

Ірина Дибко не початківець у нашій еміграційній літературі, вона авторка двох книжок поезій, „На крилах дум” (1974) і „По стежинах душі” (1976), а це вже її третя книжка, в якій вона спробувала свого прозового пера і з незаперечним успіхом. Вона вміє знайти нову й цікаву тему, вміє цікаво розповідати і вміє підкреслити позитивне й цінне в кожній людині чи дитині. Вона й сама прагне гарного, величного й високого, тягнеться високо до зір у блакить і потягає

за собою читача. Вміє промовити до душі, але й до розуму через душу. В дечому нагадує Лесю Українку — коли опрацьовує чужу й далеку тему (як із життя інків), але має на думці рідні справи і такими натяками пов'язує з чужим і далеким минулим своє рідне сучасне. Використання реалій далекої доби дозволяють їй створити яскравий образ, властивий давній добі, але zarazом близький нашому сучасникові. Білий Орел в першому оповіданні чує таємні голоси далеких земляків, від яких колись відірвалась частина в наслідок ворожих нападів на країну його предків, і всією силою своєї волі прагне відшукати їх за непрохідною горою, бо відчуває з ними свою кровну й духову спорідненість. Отже туга за батьківщиною і рідними людьми керує його вчинками. Але тому що він прогрішився договором із чужинцями перейти непрохідну гору і шукати скарбів у святині його предків, він хоч і знаходить до них дорогу, але гине від кулі чужинця захищаючи патріярха роду і Жреця.

Оповідання Ірини Дибко написані з особливою любов'ю до рідної природи, до рідного краю, до рідних людей, а цю любов вона не раз виявляє, дуже природно й невимушено, одним тільки словом, але воно показує, що рідний край у неї завжди на думці.

І ще тим вона нагадує Лесю Українку, що змальовує гарні й духово міцні постаті, а людина для неї тоді міцна, коли вона морально чиста, не має на собі моральної плями. Такою була без сумніву сама Леся Українка, а Ірина Дибко у неї вчилася. І добре, що вчилася саме в неї.

Ірина Дибко народилася в Галичині в с. Болишівцях. Скінчила Педагогічний інститут і торговельну школу в Станиславові, вчилася також у Музичній школі ім. Івана Франка в тому ж місті, потім продовжувала в Лодзі, а після війни в Моцартеум у Зальцбурзі. Тепер живе під Нью Йорком у стейті Нью Джерзі працює теж учителькою у Школі українознавства в Пасейку.

БІЛИЙ ОРЕЛ

У підніжжі височезної стрімкої гори простелився непрохідний ліс, що немов на сторожі стояв, щоб крізь гущавину його навіть і злі духи не могли пройти на поляну, де проживали у невеликому поселенні індіанські родини, залишки племені інків. Як довго вони там живуть? На це питання навряд чи можна знайти відповідь, бо навіть і найстарший вождь племені Сірий Вовк певно не знає, тільки переповідає своїм правнукам те, що ще від свого прадіда чув.

— О, так, то було тоді, як у розквіті нашої культури напали на нас люди, ніколи не бачені нами, — розказував вождь вечорами при вогнищі. — То була чимала кількість чужих людей, одягнутих по-військовому, вони жорстоко розправилися з нами, безпощадно вбиваючи всіх, хто їм на дорозі стояв. Загарбали весь наш скарб. Хто міг, утікав у ліс від людини з білим обличчям. Небагато з нашого племені скрилося в гущавині Непрохідного.* А тим часом жорстока рука чужої людини і над нашими святинами познушалася. Та коли сягнули рукою туди, де скривались наші цінності, привезені нашими

* Назва пралісу.

прапредками із-за Зір Оріона, земля довкола святині задрижала, довго дрижала... В руїнах її і частина загарбників зникла. Дрижання землі перейшло до підніжжя Гори, а вона розлючено посипала, мов градом, каменюки, сипала, сипала і присипала, скрила назавжди тайни нашого минулого. Залишки нашого племені поселилися отут, по цей бік гори, а світ, що по той бік, і до нині залишився лиш у легендах і здогадах...

Задумався, похитуючи головою Сірій Вовк, а задивлені в даль його очі про жаль і досаду говорили.

Вслухувались уважно в кожне слово вождя внуки і правнуки, але з усіх найдужче переживав правнук Білий Орел і сестра його Лебедина.

— Дідусю, чи хтось із наших людей пробував перейти гору, щоб глянути на той бік, довідатись, що сталося із святинею й усім минулим нашим? — запитав Білий Орел.

— О, так, так, мій сину, — з неприхованим смутком відповів Сірій Вовк. — Пробували, але, не перейшовши гори, вже й до нас не вертались. Гора це непрохідна, до вершин не можливо дійти, бо на шляху її стрімких стін жде кожного лиш кінець... Щоб досягнути скарб наш захований, віддавали життя наші наймужніші й найкращі. Аж мій прапрадід заборонив усякі спроби переходу на той бік гори. З того часу гора називається „Сувора”.

— Дідусю, — ніжним голосом промовила Лебедина, — я одної місячної ночі не могла чомусь заснути і чула...

— Тихо, тихо! — перебив Білий Орел, — ти не знаєш, що говориш, про це не треба говорити.

— А про що не треба? — суворо глянувши на правнука, запитав Сірій Вовк.

— Та я, дідусю, думав, що не треба цього і згадувати, саме те, що ми чули. Ми тоді почули дивні голоси, немов хтось дивно-дивно приспівував у ритмі інструментів, яких досі ми не чули. Ті голоси доходили до нас із-за гори. Я хотів прислухатись до слів, але Лебедина в переляку перешкодила мені. Потім я переконував її, щоб вона не боялася, що це нам причулося.

На те пояснення Білого Орла обличчя Сірого Вовка до суворости споважніло. Він гостро глянув з-під сивих брів на правнука, а потім відповів:

— Так, це правда, тобі й Лебедині причулося. Злі духи починають до вас добиратися, хочуть збудити у вас бажання прислухуватись голосам, а потім будуть підмовляти, щоб ви йшли у вершини, щоб бажали перейти на той бік Суворої. Горе тому, хто прислухується тим голосам, вони проганяють спокій раз на завсіди, бо вогнем спалахує бажання віднайти минуле, горить тим бажанням серце і думки, а потім згоряє, не дійшовши до мети... Я наказую вам, щоб у ніч, коли місяць у повні, ви не виходили з тіпі. На той бік гори і глянути не можна, вона неосяжна, висотою до зір сягає. Руїни нашої минулої слави давно поросли непрохідним лісом. Там духи наших богів сердяться на нас за те, що ми не захищали скарбів, переданих нам нашими прапредками, вони з небесних висот вогнистим птахом причалили ось там, — при тому Сірій Вовк глянув у сторону Суворої. — Коли ж прапредки наші повернуться у простори зір не могли, збудували святиню і в ній скрили привезені скарби й приладдя, при помочі яких могли мати зв'язок з

матірним сузір'ям. Брат ваш, Буйний Вітер, у містах білої людини дізнається у високій школі про все те, чим наші прапредки користувалися сторіччями.

Замовк Сірий Вовк, бо думки по стежинах спогадів ходили... Білий Орел переглянувся дискретно з Лебединою, бо ось там з-поза Суворої виходив ясний, круглий, як соняшник у повному розквіті, місяць. Діти почали перешіптуватися і перебили задуму Сірого Вовка, який, глянувши на місяць, авторитетним голосом наказав онукам іти на вечерю.

* * *

На святковому місці майдану палало вогнище, довкола нього сидять найстарші племена, в устах файки, білий димок із них сірою хмаринкою підноситься над сивими головами найстарших. Поруч найстарших стоїть молодь і гуторить. Святковий їх одяг говорить про незвичайність вечора. Тільки дівчора мусіла залишитися в тіпі, батьки наказали, що їм пора спати. Але хіба можна заснути? Крізь малі віконця вони уважно приглядались, як на знак вождя Сірого Вовка молодь почала під ритмічні удари бубнів і співу танцювати. На головах дівчат стяжки, а у стяжках, над головою, зірка із золотого металю, що ще прапрадіди принесли, втікаючи, із собою з-за гори. У сяєві місяця зірки на головах дівчат виблискували кольорами веселки. В гурті дівчат найгарнішою видавалася Білому Орлові його старша сестра Легкокрила. Дивився в захопленні на Легкокрилу Бистрий Олень. Це вже давно Білий Орел зауважив, як час-від-часу при зустрічі з Легкокрилою Бистрий Олень зупиняється і дивиться,

дивиться на неї, як на нікого іншого, при тому й Легкокрила рум'яніє й усміхається несміло. А ось тепер Легкокрила в танці пташиною літає довкола вогнища, танець у присвяті для Місяця — князенка ночі. Дивився гордо й батько Сизий Яструб на Легкокрилу, хоч таки серпанок смутку вкривав його очі, не було його найстаршого сина. Син, Буйний Вітер, був у школі білої людини. Нелегко було йому погодитися з тим, коли син захотів іти до школи, щоб, повернувшись до рідного племені, прислужитись йому наукою. Син обіцяв, що при допомозі науки зможе віднайти століттями загублену стежку до славного минулого прапредків... Сизий Яструб не дуже годився з думкою сина, сумніви, а то й страх закрадався до нього на думку, що син може забути присягу й не залишиться вірним народові своєму, може, й рідну мову забуде, звичаї, традиції. От хоч би й тепер, чи не краще було б бачити сина серед молодих мужчин, що в ритуалах залицяння проводять безжурно час. А що Буйний Вітер у цей вечір в місті білих людей робить? Чи не до білої залицяється? Від цієї думки найдужче защеміло серце батька.

Ще довго відбувалися співи й танці, старий ворожбит, задивлений на Зорі, ворожив кожному долю. Старші гуторили, покурюючи довгі файки. Ох, як кортіло дітвору на майдан, але закон не дозволяв, а закону навіть і думкою ніхто не смів порушити.

* * *

Затихли співи. На майдані недогарки у вогнищі спалахували на мить вогником і погасли. Тиша

полонила оселю. Легкий весняний вітер ніс мряку і нею вкривав довкілля. Біла хмаринка вкривала вершини Суворої. Сон полонив мешканців оселі, хоч не всіх полонив. Білий Орел вийшов нишком із тіпі, швидко перебіг майдан і вмить опинився у підгір'ї Суворої. Вийшов на найвище місце, над яким сім Зір Великого воза стояло непорушно. Відмовивши молитву добрим богам, прислухувався до найменшого шелесту. Годинами в чеканні ставалихвилини. Нараз донісся ледве чутний протяжний звук тієї пісні, яку вже раніше чув. Здержуючи віддих, Білий Орел докладно чув мелодію, час від часу і слова доходили до нього. Дрощі зворушення пройшли по тілі Білого Орла. Він почав просити богів, щоб допомогли йому зрозуміти слова і дивну мелодію. Але дарма, голоси рідшали, звук їх слабшав, лиш відгомін їх ген аж до Зір доходив, а потім таємничістю своєю спадав у душу Білого Орла. Так, так, ось тут він присягав богам, що таки перейде Сувору, віднайде стежку до минулого. В тому святому бажанні напевно боги йому допоможуть, бо воно є виявом любови до свого народу, до його славного минулого, а такому завзяттю неможливостей немає... Не раз прадід казав, що боги люблять відважних і помагають у шляхетних поривах.

Сходив з підгір'я Білий Орел до оселі вдоволений, бо переконався, що минулими разами не причувались йому голоси, що це таки справжні голоси людей, а не духів. Ні, так духи не вміють говорити. Так, він знав напевно, що вже в найближчому часі, ще поки в повні місяць світить, вибереться потаємно в нелегку дорогу, на вершини Суворої. На зустріч його задумі вийшла Рання зоря-віщунка недалекого світанку. Глянув на

Ранню зорю вдоволено Білий Орел, він вірив, що вона віщує йому ранок і освітить стежини думок, що блукають не раз у ночах здогадів...

Розділ II

Дітвора надворі розбавлено гралась, тільки Лебедина між ними не було. Вона непорушно сидить при ліжку пораненого брата Білого Орла. Муж ліків промивав рани на тілі юнака. Потовчення було чимале, а, може, й не вийде із загрозливого стану. Плаче мама Ведмедиця, дорікає сама собі, чому не попередила сина, що перед ним не одні закінчили спроби перейти Сувору смертю. Що й прадід — Сірій Вовк чудом оминув смерті, падаючи з тієї ж висоти, що ось і він упав. „Боги, боги”, докоряла і їм Ведмедиця, яка безстрашність, і чим зроджена вона що кличе у вершини найкращих? Чи знайдеться хтось колись, що його задуми й зусилля матимуть успіх? Чи лише всім найкращим на шляху до висот ось так кінчати, як оце Білому Орлові?

Минали тижні, а Білий Орел спав і спав, тільки час від часу, немов у маячінні, вимовляв слова нікому не зрозумілі, наче не їхнього племені ті слова були. Сірій Вовк сидів біля правнука й уважно прислухувався до тих слів. Аж враз скрикнув. Він пізнав слово, яке тільки його прапрадід, найстарший жрець святині, вимовляв у молитвах, які посилав до Зір. Це слово не було вживане в щоденній розмові племені, це слово тільки із Книги Тайн... Пригадав ще більше слів Сірій Вовк, які він давно призабув... Словами тими почав будити правнука. Вслід за прадідом ті слова почав повторяти Білий Орел, а

потім відкрив очі. Без дорікань і болю підвівся і наче тількищо проснувся по довгій ночі. Радошам Ведмедиці не було кінця. Коли ж почала дорікати синові за непослух, прадід перебив, не дозволив дорікати, а закликав до молитви подяки, що Білий Орел живий!

Білий Орел видужав і вернувся до сил в дуже короткому часі. Навіть був спроможний підстрибувати на одній нозі і бігти навздогін весняному вітрові. Він ішов у поле помагати батькові. Радів, що ніхто не докоряв йому за те, що пробував перейти Сувору, що заподіяв стільки турбот усій родині. Від того часу і Сірий Вовк ставився до нього по-іншому, немов він уже дорослий був. Ніколи не сварив, лише обіцяв, що колись розпитає про слова, ті слова, що спонукали його піти у вершини. Ждав нетерпеливо Білий Орел також і приїзду найстаршого брата Буйного Вітра. Йому він все, все розкаже. Він напевно не одне pomoже зрозуміти. Чейже в школі йому не раз доводиться читати в книжках про минуле, про славне минуле інків...

Добігав Білий Орел до батька, як йому дорогу перебігла сестра Лебедина.

— Білий Орле, чи ти ще коли виберешся у вершини?
— запитала несміло, — чи могла б і я з тобою туди?

— Чи ти знаєш, про що питаєш, Лебедино? Чейже ти бачила, що трапилось мені, а ти ж дівчина. Не маєш чейже стільки сил. Спроможності в тебе вийти на Сувору багато менші, ніж у мене.

— Ти так думаєш Орле!?! Ти помиляєшся! В мене є руки й ноги і думки завзяття, вони нічим не різняться від твоїх. В думках завзяття не має роду чоловічого й жіночого. Вони лиш думи, а бажання дійти до цілі задумів у мене таке ж, як і в тебе.

— Ні, це не можливе! Чому, ти думаєш, тебе назвали Лебединою? Бо ти схожа до тієї, що плаває по озері. Ти всі прикмети її маєш. Ти ніжна, вродлива, а як підростеш, напевно будеш гарнішою за Легкокрилу.

— Перестань, Білий Орле. Ти мене не заговорюй солодкими словами. Я ходила над озеро і бачила в його плесі себе, я не схожа на ту, що плаває, хіба тільки те, що в неї є крила, а крилаті — злітають у висоти... Я зрозуміла тебе, ти впертий, ти не візьмеш, отже я зроблю те, що й Буйний Вітер зробив: піду до школи білої людини, до високих шкіл, і там знайду дорогу до таких вершин, що перейдуть вершки Суворої, побачиш, що так буде. Я в книжках знайду дорогу до минулого мого народу і я не залишуся лише лебединою, що плаває по озері з берегами...

* * *

Вже раннє літо засівало волошки й маки у житах. Кукурудза доганяла ростом Білого Орла, Пупляшки соняшників підносили голівки до Сонця. У тіні Сизого Яструба метушня, кожний в родині, по-своєму, приготується до приїзду Буйного Вітра. Сестра Легкокрила кінчає вишивати сорочку братові. Мама занята печивом. Лебедина з найкращих квітів рідних піль зробила китицю й поклала в улюблену вазу брата, що ще хлопчиною сам розмалював традиційними vzорами племені. Мати, випікаючи найкращу хлібину, раділа, що вже не проводитиме часу в тузі за сином, хоч не розуміла що спонукало сина йти в чужі міста до школи, які пориви кликали його туди? Ой, недаром йому дали ім'я Буйний Вітер. Сизий Яструб мріяв про той день, коли син

одружиться з В'юнкою Серницею, дочкою другого славного роду у поселенні. Зміцнило б то родовід двох родин, що сягають у сиву давнину славою і гідністю непересічних воїнів племені.

Білий Орел, вийшовши на найвищий шпиль підгір'я, пильно вдивлявся в далечінь, нетерпеливо чекав на прихід брата. Він перший хотів його зустрінути, а зустрівши поділитися всіми враженнями, розказати про свою спробу переходу Суворої. Розказати про слова, що їх прадід Сірий Вовк зрозумів.

Біля лісу зарисувалась силуетка високого чоловіка, це Буйний Вітер зближався до рідної оселі. Ще ніколи так швидко не біг Білий Орел, здавалось йому, що на плечах виростали крила справжнього орла, того, що злітав над оселею тоді, коли він народився. Казав йому прадід, що орел знизився над оселею, присів на кремезний дуб і лопотів дужими крилами. У племені було вірування, що орли, це птахи волі і необмежених висот, отже новонароджене хлоп'я буде мати в житті прикмети орла...

— Брате, брате! Буйний Вітре — брате мій! — міцно обнімав височезного брата і щиро вітав Білий Орел.

Буйний Вітер пригорнув меншого брата до грудей. Прислухувався старезний непрохідний ліс щирому вітанню братів. Із вершин Суворої сходила біла хмаринка на полонину, щоб зблизька приглянутися щастю братів. Ох, і радів Білий Орел, коли почув у привіті брата рідну прадідівську мову. Значить — не забув! Дарма, що в оселі думали, що забуде, що роки своє зроблять... Ні, не забув рідний брат. Буйний Вітер слухав Білого Орла уважно, — оглядав загосні рани на руках. Похитуючи головою, слухав

без слова. Тільки вкінці на питання, чи допоможе він Білому Орлові дійти на вершину Суворої, чи допоможе перейти на той бік, щоб знайти скарби, які закрив час непрохідністю, брат відповів: — Так, поможу, але справа нелегка. Поговоримо, подумаємо, ти ще мушиш подождати, змужніти, станеш дужчим, сильнішим — підемо і знайдемо. Це не легенда, це правда, що скарби нашого народу знаходяться по той бік Суворої. Це докладно описують книги білої людини. Добре було б туди нам першим дістатись, бо прийде час, що й вони будуть шукати, то це вже було б найтяжчим нашим горем.

Тимчасом біла хмаринка зійшла з полонини і відкрила шовкові трави й стежину, якою прямували брати до оселі. Промінь Сонця ще раз глянув на високе чоло Буйного Вітра і вдоволено подався за ліс...

* * *

На майдані оселі полум'я вогнища радісно підстрибувало в унісон дзвінким голосам молоді, всі у святковому одязі. В найкраще вишитій сорочці Буйний Вітер. Сестра Легкокрила привела на майдан подругу В'юнку Серницю, в неї довгі коси, темні, як гебан, переплетені цвітом маків. Зальотно глянула на брата Легкокрилої. Буйний Вітер радісно привітав її і з цієї хвилини взаємне захоплення було очевидне...

Дивився Місяць з висот на щасливу молодь, що забавлялася в танцях. Старші, при вогнищі, гордо дивились на сина Сизого Яструба. Гордоцям вождя Сірого Вовка не було кінця. Правнук не тільки не забув рідної мови, але всі звичаї й традиції пам'ятав.

при всіх ритуалах вітання сьогодні доказав. Дивилась вдоволено на сина і мама, тільки одне було не зрозуміле, інструмент, що його син привіз зі школи. Цікаво було почути звук того інструменту, які пісні на ньому син грає, кого ними прославляє?

Буйний Вітре, заграй нам на твоєму інструменті,
— просила мама.

— Заграй, заграй і заспівай, просила, зальотно глянувши просто в очі, В'юнка Серниця.

Білий Орел умить приніс братові інструмент. Буйний Вітер пояснив, що це гітара, він з нею не розлучався у місті білої людини, вона помагала йому бути в єднанні з ріднею.

Всі затихли, а з-під пальців Буйного Вітра понеслися акорди прадідівської пісні, давно призабутої; оксамитним баритоном прозвучала до акордів інструменту пісня: „Гей промовте гори, розкажіть ліси, принесіть на крилах наше минуле, орли! Гей, гей, воскресайте слави нашої боги, розкажіть що заховали по той бік Суворої гори?...” Ще довго говорила піснями душа співця з докільлям рідної землі. А слова ті розхвильовували призабуту славу й гідність племені...

Розділ III

Вже великі соняшники похилили голови в задумі, роздавали в соняшнім сяйві зрілі пахощі свої. З усіх квітів Буйний Вітер найдужче любив соняшники. Любив їх за те, що схожі були на людей його племені. До речі, не бачив різниці між людьми свого народу і природою рідної землі. Здавалось, що вона дихала в кожному віддихові дужих грудей батька,

діда, прадіда. Ось він стоїть і вслухується у віддих своєї землі, щоб і свій злучити у її ритм...

Задуму Буйного Вітра сколихнув задиханий Білий Орел. Він зійшов з найвищого підгір'я, що притулилось до Суворої.

— Куди ти ходив, що аж так задихався? — запитав Буйний Вітер.

— Та я ось туди ходив, — вказав рукою Білий Орел на найвище підгір'я. — Я, здається, побачив новий перехід на Сувору, значить, є можливість перейти боком, не проходячи стрімкої стіни.

При тому поясненні обличчя брата споважніло і стало навіть суворе. Він довго в мовчання дивився на Білого Орла. Хвилини мовчання ставали вічністю.

— Та промов щось, Буйний Вітре! Що ти на це? Чому так споважнів?

— Я вжахнувся на твої пляни. Чи не досить тобі однієї невдачі? Чому не розумієш, що це неможливе? Що сама та дорога, про яку згадуєш — найбезпечніша, бо туди вже не одні вибирались пройти, думаючи, що та сторона легша до переходу, але натрапляли на більші перешкоди і не повертались живими. Отже дозволь тобі пояснити: ти мусиш раніше іти до міста білої людини, іти до школи, здобути освіту, і при її допомозі здобудеш разом зі мною Сувору. Побачиш, що таки треба зняряддя і шлянів, щоб перейти на той бік до скарбів нашого минулого. Освіта в тому помагає! Тож подумай, при твоєму завязтті, з мою силою, і при допомозі знання нічого нам не буде зависоким. Тож подожди, послухай поради моєї, йди до школи. Знаю, що натрапиш на перешкоду в тому, згоди батька не сподівайся швидко. Але я попробую тобі допомогти. Може вдасться переконати батька, що часи змінюють-

ся, що навчання в школі буде ключем до дверей наших скарбів.

— Ти так говориш, як Лебедина, — відповів Білий Орел. Вона також вибирається до школи, каже, що сила науки дужча за силу багатьох буфало.

— Так, вона правду каже, Білий Орле, і саме те спонукало мене йти до школи. Вона теж виглядала мені височезною, непрохідною горою. Скільки перешкод у тому я зазнав! Батько й мати і чути те не хотіли, а коли й погодились, то скільки перепон робила біла людина! Та я всі переполи завзягтям поборов. Я часто на самоті роздумував над минулим нашого народу. У вільні хвилини від навчання ходив до музеїв, до бібліотек, там чимало місця присвячено нашій культурі, нашим віруванням і про наш нещасний занепад... Отже я вже тоді обіцяв собі, що всіх зусиль доложу, щоб і ти пішов моїми слідами — до школи, а потім...

— Ох, як ви забарилися, кокетливо всміхаючись, привітала В'юнка Серниця братів, — Я ждала тебе Буйний Вітре, ти обіцяв, що підеш зі мною в ліс на гриби, але вже пізно, вечоріє...

О, вибачся, Сернице, підождім до завтра, — дискретно моргнувши, притишеним голосом додав: надолужимо.

Погляд Буйного Вітра поклав пелюсток рожевої троянди на гарне личко Серниці.

* * *

Як тільки Сонце глянуло у мале віконце тіпі, Білий Орел швидко вдягнувся, бо сьогодні батько йде у поле косити жито, а він буде снопи в'язати. Най-

старша сестра, Легкокрила з подругою В'юнкою Серницею пішли на річку прати, в такий соняшний серпневий день білля на луці висихатиме найкраще. Але найважливіше, що будуть дівчата недалеко того місця, де Буйний Вітер і Бистрий Олень ловитимуть рибу.

Мрії і сподівання недалекого одруження переплітали кожне слово у розмові молодих красунь.

Вся оселя спорожніла, всі вийшли в поле збирати овочі праці, посіяної ще на весні. Тільки вождь, Муж Ліків та Ворожбит залишилися і в холодочку, запаливши файки, гуторили.

— А що, Сірий Вовче — промовив Муж Ліків — Мудрий Лис, буде скоро весілля? Ой, зловив я погляди наших правнучат. От, було би щастям моїм, щоб дожити до злуки наших двох родів нашими правнуками. Здається, що й нані прадіди на тому світі раділи б такою подією!

— Бачив і я, Мудрий Лисе, — відповів Сірий Вовк, — як моя правнука Легкокрила у ніч залицяння танцювала із твоїм правнуком Бистрим Оленем, але й бачив, як мій правнук Буйний Вітер танцював із твоєю правнукою В'юнкою Серницею... Всі дані, мій любий, у тому, що будемо робити весілля та й ще подвійне. О, це залишиться пропам'ятним роком у племені. Давно це було, як переживали ми таку подію. Знаєш, Мудрий Лисе, маю передчуття, що вже недалеко той час, жданий роками, коли ми знайдемо стежину в минуле. Це наші правнуки осягнуть, побачиш... Тільки я, здається, лиш із світу духів злечу хмаринкою, понад Сувору поглянути на життя нащадків...

А я ще й помітив, — промовив Мудрий Лис, завзягтя в очах твого правнука Білого Орла. Розкажи, Сірий Вовче, які слова приніс він тієї незабутньої ночі? Ти напевно щось скриваєш перед мною.

Ні, не скажу, ще не прийшов час. Окрім того, додав притишено, — не довіряю ворожбитові Хижому Птахові, він ось незабаром прийде. Краще повернім розмову на правнучат.

Ну, як бажаєш, — покійно погодився на рішення вождя Мудрий Лис. — Доречі, розкажу як я підглянув, що Буйний Вітер співаючи дивився на Серницю, потім пестив її волосся рукою. Пригадав я і свою весну, залицання, пригадав усе до подробиць. Ох, і гарно ж було...

На таке визнання Сірий Вовк щиро розсміявся. Згадували ще довго те, що давно і, здається, зовсім недавно минуло... Згадали й пориви перейти Сувору.

Пам'ятаєш, Мудрий Лисе, як я вибрався з братом перейти на той бік?

О, пам'ятаю, як нині бачу скільки то ліків мій батько зужив на твої рани по всьому тілі. А брата твого в проваллі так і не знайшли.

Так, так, — похитав головою Сірий Вовк, — таке то бувало. Але рани мої не скінчили бажання, не погасили полум'я — воно перенеслося в душу правників моїх, воно неприховано палає в душі Білого Орла. Я переконаний, що його перша невдача в переході Суворої не зупинить його, а розхвилює ще дужче. Так, я мав сон, дивний сон напередодні його народження. Побачиш, Білий Орел розгорне дужі крила колись...

— Але ж, Сірий Вовче, — стурбовано скрикнув Мудрий Лис, — заборони йому авторитетом вождя

племени, заборони усі спроби його, бо неминучий кінець він там знайде.

— Гм, заборонити, кажеш? А чи це можливе? Скажи, якою силою і авторитетом можна зв'язати крила думок? Ти забув, як у день його народження орел білий-білий присів на нашому дубі? Віщування для мене було зрозуміле.

— Так, — потакнув ворожбит Хижий Птах, що вже декілька хвилин прислухувався розмові. — Я бачив докладно, як орел присів, але й бачив те, що з вас ніхто й досі не знає. Я бачив як піднісся вгору орел, а злітаючи понад Сувору несподівано впав, немов хтось прострілив крило. За деякий час він знову кружляв і злинув у неозору височінь.

Це, що почув від Хижого Птаха Сірий Вовк, зворушило його до глибин душі. Неспокій і обурення сплітались. Він сердився на Хижого Птаха, що не сказав йому цього помічення раніше.

Чому? Чому саме тепер ти це нам розкажуєш, Хижий Птаху? Я не знаю, чи маю тобі дати віру, може це тільки твоє злосливе віщування!? Ти не раз своїми вчинками доказав, що не долюблюєш наш рід. Скажи в чому справа?

Ні, не думаю оправдуватися в тому перед тобою, вождю, а тільки скажу: поживемо — побачимо...

У напів сердитому настрої відійшов Хижий Птах. Сірий Вовк положив руку на груди, а крізь шпарину його одягу Мудрий Лис побачив крайчик медальйону. — О, боги, невже, — думав схвильований Мудрий Лис, невже в нього на грудях та половина, що носив її його прадід, найстарший жрець святині? Адже легенда каже, що жрець гинув у святині, коли хижі люди напали на нас. Яким чином емблема

племени на грудях Сірого Вовка? І якщо це так, то чому він нікому про це ні слова не сказав? Чому скриває? Гм, чи не розпитати?

— Чому ти посоловів, над чим так задумався, Мудрий Лисе, — запитав Сірий Вовк, — Чи думаєш про те, що Хижий Птах сказав?

— Ні, Сірий Вовче, не про те я думаю. Я хотів би запитати тебе, але не знаю, чи прийшов час на те. Може забагато вражень на сьогодні. Іншим разом. Тільки раджу — закрій щільніше одяг на грудях своїх...

Розділ ІУ

Із-за лісу йшла у пишнім золоті осінь. В жителів оселі почалося готування до осіннього свята — подяки богам за врожай. В родині Сизого Яструба й Мудрого Лиса неабияка метушня: печуть, варять, шиють весільні одяги. В день подяки богам відбудеться подвійне вінчання. Буйний Вітер одружиться з В'юнкою Серницею, а Бистрий Олень із Легкокрилою. Білий Орел буде дружбою в брата, а Лебедина дружкою в сестри Легкокрилої.

І ось прийшов великий день. Вся оселя переживала небуденні події. Цілий день проходив у дусі прадідівської традиції й ритуалів вінчання. Співам, танцям, здається, не було кінця. Два прадіди славних родів стали сватами. Родина найславнішого жреця і родина безстрашного воїна стала назавжди ріднею. Зійшлися два символи родин в одно...

В той час, як молодь проводила час у весільних забавах, Сірий Вовк із Мудрим Лисом, запаливши

файки і похиливши голови, балакали. Потім, обмінявшись святковими файками і поклавши руку на груди у чомусь присягались. Присягались задержати таємницю...

— Так, Мудрий Лисе, прийшов час, — говорив Сірий Вовк, — що я тобі вже як родині мушу в чомусь признатися. Не легко буде говорити про це.

— Дозволь, я тобі поможу в тому, — промовив Мудрий Лис. — Я бачив на грудях у тебе, правда лише крайчик, але здогадався що це ти на своїх грудях скриваєш.

Це, бачиш, коли я вбіг до святині, тоді, як уже дрижала земля, щоб рятувати прадіда від очевидної загибелі, він уже в напівпритомному стані зняв цей медальйон і... його рука безвладно впала, але неначе вказувала в напрямі престола святині. Я швидко взяв медальйон і коли приглянувся ближче — він був лише половиною цілого, значить, друга частина захована була в золотій умрі на престолі. Цю форму можна зрозуміти лиш тоді, коли цілість її побачити, тоді і зміст на ній можна прочитати, бо на другій стороні медальйону вирізьблені слова, які лише з другою частиною стануть змістом...

Побожно похитуючи головою, Мудрий Лис дивився прямо в очі Сірого Вовка. А після задуми промовив:

— Значить, не маємо вибору, — нашим нащадкам мусимо залишити заповіт: За всяку ціну здобути другу частину медальйона!!

— Мудрий Лисе, признаюсь тобі ще в одному, сон тобі розкажу. Снився мені Білий Орел; він стояв на найвищому вершку Суворої і тримав у руках другу частину мадальйона. Чорний крук, одначе, літав над

ним і хотів відібрати медальйон, навіть ранив Білого Орла, але він твердо стояв на шпилі гори і міцно тримав знак народу гордих інків...

А скажи, Сірій Вовче, перебив Мудрий Лис, чи правдою є легенда, що там, на тому боці гори залишилися ті, що їх не добили хижі люди, і живуть, як колись... І що до них ще й досі з просторів зоряних злітають... І що ясність не завжди з місяця доходить до нашої оселі, а саме, з тих вогняних птахів?

— Гм, хто його знає? Але кажуть, що нема казки без крихітки правди...

Вже рання Зоря сповіщала світанок, як утомлені щастям люди, попрощавшись, ішли на спочинок. Багатозначним поглядом прощались нові свати, збагачені тасмніцями й задумами на грядущі роки.

* * *

Настав час Буйному Вітрові прощати молоду дружину й вертатись іще до школи. Ще лиш один рік залашився, а потім диплом археолога буде його. Але він не вертався сам, йому вдалося переконати родину, що час і Білому Орлові дещого навчитись у школі. Бож доказав Буйний Вітер, що в школі він не перейшов у світ білої людини, а став більше гордим на своє минуле і вернувся із знанням, з яким стане в пригоді своєму народові. Крім того, допомгло ще й те, що коли Білий Орел перебуватиме в школі, батьки не будуть турбуватися, що він знов піде на вершини підгір'я прислухуватися дивним голосам...

Сірій Вовк в дусі Вождя племени благословив правників, щоб боги допомгли їм дійти до наміченої

цілі. Тільки нишком мама втирала сльози, прощаючи синів. Лебедина прощала братів не надовго, бож обіцяв батько, що їй дозволить на другий рік іти в сліди братів.

* * *

Сувора зима вкрила оселю білим покривалом, пронизаним діамантами, що виблискували мільйонними зорями до променів Сонця. Озеро й річка вкрилися льодом. Вкрились гілки дерев перлистим інеєм. Вся оселя на світ чарівної казки виглядала. В казковості оселі ще й трапилась подія, що ніде інде, а тільки в казці буває. Коли всі родини племені готувалися до довгої зимової ночі, крізь малі віконця у тіпі пройшла небувала ясність, та така, що на мить усіх осліпила. Поки жителі встигли вийти з тіпі, ясність потонула в потойбіччі Суворої. На другий день лиш поломане гілля дерев лежало довкола оселі.

З того часу таємничість події не давала спокою в оселі. Люди кожного вечора розказували одне одному про дивну ясність, про не знайоме гудіння, що перемінилось у блискавиці й громи. В переповіданнях і фантазії розгортала крила і несла уяву далеко поза межі логічного сприймання. Жаліли люди, що між ними в той час Буйного Вітра не було, він не раз пояснював на п^оземі науки не одні незрозумілі речі у племені.

— А, може, це зоря з блакиті впала, - питала в неприхованім хвилюванні Лебедина. А, може, боги сердяться на нас?

— О ні, — відповів авторитетно прадід, — якби зоря внала з блакиті, то не обійшлося б без стрясення землі усього довкілля. Це важко пояснити, Лебедино, та з чимнебудь порівняти не можна, бо досі подібного явища за пам'яті моєї не було.

Часто молилось плем'я до богів, шукало відповіді на небувалу подію, але боги мовчали. А здогади лиш неспокій наводили, тож вирішили найстарші племени покинути розмови про подію.

Розділ V

Чергувалися пори року не раз і не два... Іде стежиною серед піль Буйний Вітер брата зустрічати. Станув на те місце, де, здається, ще так недавно ждав на нього Білий Орел молодим юнаком. А тепер він jde на Білого Орла — мужчину, також уже з дилльомом археолога. Жде нетерпеливо брата Буйний Вітер, бож стільки нових подій і в родині і в усьому племені. Розкаже, що В'юнка Серниця сина йому привела, що сестра Легкокрила вже доню мас. Правда, що Бистрий Олень теж сподівався сина, але по деякому часі і доню полюбив. Тільки одного не знає, як йому розказати про те, що вождя, прадіда Сірого Вовка вже між ними немає. Вже пів року немає. Розкаже братові як святочно громада вибрала, на місце прадіда батька, Сизого Яструба, на вождя племени.

Задуму Буйного Вітра сколихнув бадьорий голос. Чистою мовою племени промовив Білий Орел: — Брате, це так ти мене виглядаєш, узявши голову в руки, сидиш похилений в задумі, якби ти на плечах своїх увесь світ тримав...

Як це ти так швидко і звідкіля тут узався? Я недавно дивився в той бік, звідки ти мав би прийти, і не бачив тебе, — збентежено питав Буйний Вітер.

— Та я з другої сторони прийшов, не з тієї, що ти сподівався, бо мене підвезли автoм мої друзі.

Друзі!?! — скрикнув Буйний Вітер, які друзі? Ти в листах не згадував про друзів, — занепокоєно розпитував. Ти знаєш, що наше плем'я не любить, коли біла людина заблизько підходить до нашої оселі. Саме тому, що наші вірять, ніби чужі люди приносять лихо, поселились наші прадіди біля непрохідного лісу. Чого ж би тобі вказувати дорогу до нас? Я ніколи не повірив би в дружбу чужої людини. Як це сталось, що ти це інакше розумієш? — Ох, не переживай, Буйний Вітре, чи це таке твоє привітання? Я тужив за тобою, маю багато розказувати. Перш за все зрозумій, що часи міняються і люди міняються, я в чужих не бачу лише ворога, це мої друзі археологи. Ми домовились, що разом підемо на той бік Суворої, знайдемо скарби...

Що, що? — скрикнув Буйний Вітер, ради богів уже й не доказуй своїх плянів. Я не кажу бачити в чужих лише ворога, але й не друзів, у тому значенні, щоб мали з ними йти до душі нашого Святого Святих. Чи ти, Білий Орле, з ума зійшов у школі білої людини, запродав свою гідність і свого племені? Чи аж така розбіжність у національній гідності між нами? ... По, довшому мовчанні, суворо промовив: — Ні, я не дозволю тобі на здійснення твоїх плянів. Задуми твої надхнені злим духом — чорним вороном. Як міг ти рішати в питанні переходу Суворої без

поради вождя, батька свого і хоч би й моєї, чому раніше не запитав про раду? Чому так не роздумано ти взяв на себе рішення в такому важливому питанні нашої святої минувшини?

Ох, який Буйний Вітер був схожий на гураган, що в люті своїй і дуби вгору коренем перевертає. Здавалося, що Буйний Вітер в люті своїй от-от нанесе такі хмари, що холодним градом битимуть Білого Орла. З очей Буйного Вітра посипались блискавиці гніву й обиди... Йдучи мовчки в сторону оселі, він по часі стиха промовив:

— Так, Білий Орле, ти правду сказав, ти з „іншої” сторони вертаєшся додому... Розчарував ти мене, Білий Орле. Не таким ти мене зустрічав, коли я вертався додому. Я вертався вірним сином племені. Знання приніс, щоб ніхто, тільки моє плем'я користувалося ним, щоб поліпшувати щоденність життя мого народу. А ти, ти до серця наших скарбів і таємниць хижих ворогів впускаєш. Я знаю таких людей, що за скарбами шукають, та й не за своїми, подорозі до них хижакі пощади не знають...

Із-за обрію насувалися темні хмари. Брати при-спішили крок. Гроза очевидно зближалась. І коли тільки станули на поріг тіні, посипались блискавки і громи, немов щедро надолужували досаду Буйного Вітра.

* * *

Вся родина вітала Білого Орла, мати пригортала сина, а вождь-батько знаком найстаршого в племені прикликав сина до себе, поклав руку на плече й

авторитетно запитав: – Хто у рідний дім прийшов, вірний син славного племені гордих інків, чи...? — Але не докінчив батько питання, бо Білий Орел упав до ніг батька і в щирому визнанні своєї помилки заривав.

Буйний Вітер потішав батька: — Батьку, це лиш одне крило нашому Орлові хижа рука пострілила... постріл серця не прошив, бачиш, твій син просить прощення. Прости, батьку, Білому Орлові, чи забув ти віщування прадіда? Це він, батьку, він, твій Білий Орел, має знайти другу половину... Та й слова ворожбита пригадай, чи не бачив, як у день народження мого брата хтось заподіяв те саме орлові, що злітав над вершком Суворої? Пам'ятаєш батьку?

— Пам'ятаю, — смутно відповів батько. — Пам'ятаю, ще й те, що пострілене крило орла пізніше знову його у височини підняло...

По хвилині мовчання, батько простягнув руки до Білого Орла, міцно його пригорнув до грудей і промовив: — Прощаю.

За вікном грозá втихала. Крізь шпаринку хмари пройшов промінь сонця й зупинився на чолі Білого Орла.

— Добрий віщун, цей промінь, — промовив батько і вказав синові рукою сісти біля нього, а потім посипались питання, і, очевидно, треба було подумати якби то оминати необачний плян з білою людиною, з якою зв'язався Білий Орел. Розпитувала мама про Лебедину, чи здорова, чи навчання їй не заважке, чи й досі така гарна? І чи пам'ятає про вірність рідному племені? Довго й багато розказував Білий Орел про

Лебедину. Раділа вся родина вітками, мама в гордошах взялася викінчувати вишивки на святковій сукенці Лебедини.

Розділ VI

Раннім ранком, ще до схід сонця, вибрався Білий Орел на могилу прадіда, спішив, щоб на самоті поговорити з в. м., бо не вірив, що він лиш в могилі. Знав Білий Орел, що в розмові з прадідом не обійдеться без того, що й покотиться сльозина... А був би сором, якби хтось підглянув. Підбігає Білий Орел полями, щоб і з сходом сонця впасти на коліна і пригорнути руками могилу. Ні, не могилу, він вірить, що йому назустріч вийде душа прадіда, тоді він припаде навколішки перед світлим духом його. Йому розкаже — про „пострілене крило”...

Довкола могили квітки, на пелюстках — роса, а, може, не роса? Може сльозинки...? Коли квіти не соромляться плакати, — подумав Білий Орел, — то...

Вже сонце щедро розсипало проміння на рідну землю, Білий Орел вдихав аромату рідних піль і переживав ще раз і ще раз минулі роки, що так тісно переплелися з кожним словом прадіда. Коли підвів голову, побачив постать батька. І аж тепер зауважив, що в постаті батька роки багато змін принесли... погасили вогники, що життєрадісно жевріли у погляді Сизого Яструба. Із похиленим плечем станув батько перед сином. „Ох, роки-роки”, подумав Білий Орел „що за силу приховуєте в собі? Вашій силі і найсильніший мусить підкоритись. Ви, роки — знаряддя

невблаганного часу... Це ви промостили стежину у потойбіччя життя для мого прадіда, ви, роки, забрали його від нас назавжди”.

Куди ти так задивився, сину, — промовив Сизий Яструб, чому потонув у таку глибоку задуму? Я знав, що тебе тут знайду, тож і прийшов сюди, щоб поговорити. Я обіцяв прадідові, що перекажу тобі кожне його слово, всі його сподівання передам тобі. Твій прадід мав сон про тебе і з того часу увірив, що це саме тебе вибрали боги, щоб ти знайшов другу половину...

При тому батько розгорнув сорочку на грудях і половина медальйону до сонця заграла кольорами. Білий Орел примкнув очі, бо важко було йому дивитись на цю ясність. — Він, сину, буде на твоїх грудях колись...

— Він бачив тебе, — продовжував батько, — що ти станеш на вершині Суворої, що ти віднайдеш правду нашу і принесеш нам те, що заховане сторіччями в руїнах Святині.

Білий Орел стояв непорушно, увесь перемінився в слух. Засильно опанувало його зворушення, він не знаходив слів відповіді.

— Батьку мій, батьку, я не знаю, що маю сказати на те. Я зворушений і щасливий, але й страшно стає, чи зумію я здати належний іспит у довір ї мого праділа, чи зумію доложити усіх старань у напрямі до Святині...? Признаюсь лише, я чув слова, що прадід зрозумів їх, коли я у маячінні, як був поранений, говорив. Прадід зрозумів їх, але мені не посянив, тільки запевнив, що мені не причувалось.

— Мені, сину пояснив, — відповів батько. — І чи згадував вже тобі хто про небувалу подію років декілька тому? То було взимі, коли ми всі переживали небувалу загадковість ясности, що потонула по той бік Суворої.

— Ні, ніхто в оселі ні словом не згадував мені про те, навіть натяку ніхто не зробив, хоч я й розпитував, чи щось небуденне трапилось у нашому довкіллі. Перебуваючи в школі, я читав, саме пару років тому, що в довкіллі нашої Суворої хтось запримітив „Ю.Ф.О.”

— це так називають білі люди неозначені об'єкти, що час-від-часу з'являються над нашою землею. Інколи й кажуть, що ті літаючі об'єкти причалюють на Землю. Читаючи це, я зразу написав листа до Буйного Вітра, але він мені відповіді не дав.

— Чи біла людина прослідила, що то було? запитав батько.

— Ні, досі ще конкретної відповіді на це питання не знайшли. Здогади лише, різно пояснюють ці люди вченого світу.

Вже сонце піднялося високо над полями, значить, полудень, час до оселі вертатись. Ще раз упав на коліна на могилі прадіда Білий Орел і по довшій задумі, ритуалом прадідів попрощався з могилою...

— І що ж ти на те, що я тобі розповів, — запитав батько. Чи маєш пляни для сповнення віщунань прадіда, які ждуть на тебе? Бо на них увесь наш нарід чекає! Знаю, що нетерпеливо чекав на тебе Буйний Вітер. Він чекав на твій приїзд, щоб разом з тобою при допомозі знання, здобутого в школі, вибратись у дорогу до Святині, на той бік Суворої.

— Так, батьку, і це мусить статися ще поки виберуться люди, яким я обіцяв допомогти в переході пралісу. Вони мають на мапі визначений плян через ліс, бо

знають, що Сувора непрохідна. Значить, ми мусимо їх випередити. Ми перші мусимо віднайти святиню.

— Ох, наробив ти лиха своїм непродуманим рішенням, але нічого вже не вдієш, пропало. Отже поспішайте!

* * *

Вже в передвечір'я на майдані палав вогонь. Довкола нього зібрались усі члени племені. Сьогодні вітатимуть приїзд Білого Орла.

Недовго барився Білий Орел при вогнищі. Вчасно відійшовши до тіпі, виправдав себе тим, що перетомлений дорогою. Вслід за ним пішов і Буйний Вітер. Брати відразу взялися до плянів. Ще сьогодні вночі мусять вибратися в далеку дорогу. Отже Білий Орел завтра не вийде на умовлене місце, щоб із товаришами зі школи іти в напрямі святині.

Нічого, не журися, потішав Буйний Вітер Орла, почекають трохи на тебе, а це нам допоможе в часі, їх зупинка сприятиме нам, бо вони напевно самі підуть щоб здобути... Бажання здобути додаватиме їм снаги.

Розділ УІІ

Два навантажені різними знаряддями авта зближалися до темного пралісу. Зупинившись біля озера, вийшов з авта мужчина середнього росту і вперто вдивлявся в потойбіччя озера. Потім до нього підійшов водій.

Ну, щож, спізнився твій друг Орел, а, може, й не прийде, промовив Степан. Я тобі казав, що не завжди індіанам можна вірити. Ти б йому багато

грошей за поміч у переході пралісу обіцяв, тоді б, може, якесь діло з того було.

— Та я згадував Орлові про винагороду, але він і чути про те не хотів. Він гордий, шляхетні риси характеру в нього були. Але не розумію, чому його ще досі немає. Правда, я до нього вже кілька разів писав і відповіді не одержав.

— Ох, Джане, не будь наївний. Тебе Орел підвів, ти й не пробуй оправдувати його. Може б ми так до оселі його дібрались?

— О, ні, він не дозволив, я йому обіцяв, що респектуватиму його бажання. От подождімо ще трохи, може, не з власної причини забарився.

Тим часом ще два авта зближались до умовленого місця. Це ті, що мали на меті здобути звалища святині і в ній шукати входу до святая-святих племені.

— Що, ви ще чекаєте на Орла? А ми думали, що застанемо лиш мапу, залишену вами, думали, що ви почали пробиватись крізь гущавину лісу.

— Але де там, — злосливо пояснював Степан, — це Орел підвів Джана, ждемо вже чимало часу, мабуть, годин із чотири.

— А я думаю, що не слід нам довше ждати, бачите, сонце вже високо піднялось. Я привіз мапу, може, вона нам допоможе. Ходім, — закликавав в дорогу нетерпеливо Степан.

— Та, може б, ще подождати? — питав збентежений Джан. — Страшно самим туди вибиратись.

— Що значить, страшно? — скрикнув Степан.

— Пригадай лиш, яку заплату за всі труди здобудеш, як тільки дійдеш до скарбів. Чи ти уявляєш, як ми розбагатіємо?

— Так, правду кажеш, це оплатиться. На думку про багатство жажда блиснула в очах Джана. Тож ходім, може, нам оцей індієнин поможе, що приїхав у другому авті. Він не дуже любив Орла, бо Орел йому ворог, він з іншого племені, що ніколи в згоді не жили одні з одними.

П'ять мужчин, навантажених наплечниками, подались у сторону величезного пралісу.

* * *

Довго стояла вся громада оселі і дивилася в напрямі Суворої, в її обіймах зникли силуетки братів...

— Буйний Вітре, закинь оцей шнур на каменюку, виглядає, що вдержить мене. А потім я перекину шнур тобі.

Ні, Білий Орле, не вдержить, краще таки покладатись на власні руки й ноги.

— О, брате, мені вже сил не стає, а ось і сонце швидко заходить.

— Та що ти, Білий Орле, що вище ми вийдемо, то довший нам буде день. У вершинах сонце довше світить.

— Коли так, то, може б ми хоч на часину спочили? Поговоримо, подивимось на пляни, та й підкріпитися вже час найвищий.

— От так би й зразу, ти зголоднів, — жартівливо промовив Буйний Вітер. — А чи ти забув, що десь там в гущавині пралісу твоїм „друзям” ще важче продиратися на той бік?

Але піддався намові Буйний Вітер і знайшов відповідне місце для відпочинку та й підкріплення

сухим хлібом, що їм спекла дружина Серниця. — Скажи, Буйний Вітре, чи пощастить нам дійти першими до мети? А коли так, то чи встигнемо вернутись до наших, щоб не зустрінутися з „друзями“? — Що ж я тобі, брате, на те можу сказати, мої здогади с ї твоїми. Бажання наше, це одна річ, а чи стане нам сил у цьому, то побачимо. Треба тільки твердо вірити, що боги нам допоможуть. Я в цьому дуже певний. І молитви в оселі не вгаватумуть аж до нашого повороту...

Після короткого спочинку, брати почали знову йти вгору, ще кілька кроків і вони стануть віч-на-віч із стрімкою стіною гори. На саму думку, що може щось трапитись на дорозі до осягнення цілі, серце швидше почало вистукувати в грудях Білого Орла. Вітер, що продирався крізь щілини кам'яної гори, непривітними голосами, схожими на глумливий сміх гієни, зустрічав надлюдські зусилля братів.

Враз голос розпачі понісся невгаваючим відгомоном поміж каменистими горбками Суворої. Це сковзнулася нога Буйному Вітрові, і він повис на шнурах, що зупинили неминучу в іншому випадку смерть. Білий Орел негайно поспішив на поміч.

Боги, о боги, допоможіть мені. допоможіть, благаю, промовляв Білий Орел.

Надзвичайним зусиллям він урятував Буйного Вітра, що повис на шнурах над пропастью. Холод вітрів пронизував їх наскрізь. Холодна ніч перемогла. Брати присіли на каменюку і незчулись, як сон узяв їх у свої обійми...

* * *

Ярке проміння Сонця пробудило їх, і аж тепер вони відчули велику втому, від якої кожна клітина щеміла, а холодні вітри прошивали наскрізь. Але насилу випрямившись, почали знову посуватись у верхи; бо помагала думка, що кожна хвилинка надзвичайно важлива, щоб не „друзі” Білого Орла, а вони, сини славного колись племені, власною рукою торкнулися скарбів свого народу.

Буйний Вітре, я вже не можу, чи повіриш, що й сумніви закрадаються до мене, — у скрайній втомі промовив Білий Орел.

Це добрий знак, впевнено відповів Буйний Вітер, це завжди перед досягненням мети таке почуття буває.

Ходи, не зупиняйся, — продовжував Буйний Вітер, пригадай собі те бажання, що спонукало тебе йти у верхи, як ти юнаком був. І пригадай, чи годішня невдача зменшила завзяття твоє? Ні! Ти від того часу зосереджував у собі всі сили, скеровував усі думки, щоб бути тут, де ти тепер. Отже, чи є підстава до зневіри — тут?! Я вірю, брате, що ще сьогодні, близько полудня, станемо на вершці Суворої. А тоді, брате рідний, тоді ми вперше, не в мріях уже, а в дійсності глянемо на те, що скриває Сувора...

Надподськими зусиллями, за допомогою шнурів, брати зближались черепашиним кроком до вершка. Піт спливав перлинами по обличчі, а по руках, ногах і грудях спливала кров, яка і під подуванням вітру засихала. Usta, спрагнені води, пекли з болем, лиш очі палали вогнем завзяття.

Буйний Вітре, я вже рукою торкнувся вершка Суворої, промовив схвильованим голосом Білий

Орел. — Чуєш, я вже рукою тримаюся за шпиль її!

— Але, о боги, як же велика виглядає тепер ця віддаль, щоб стати ногою, а в мене вже сил не має...

— Білий Орле, держись, благаю, держися, хвилинку подожди, я підійду ближче до тебе й тоді ти станеш ногою на моє плече і... і тоді збери рештки сил у собі, тоді і вийдеш!

Ох, як важко було Білому Орлові перемінити слова поради в діло... В напруженні серце вистукувало молотом у грудях, і так швидко, що він не встигав віддихати у його ритмі. Воздух, що був тепер багато рідший за той, що там на полонині, також спричинював завороти голови, в очах ставало темніше й темніше... Враз, ясний силует з'явився перед очима, силует із обличчям прадіда, що простягнув руку до правнука...

— Що з тобою, пробудися! — стурбовано питав, потрясаючи брата, Буйний Вітер, — Пробудися, глянь, ми вже на шпилі Суворої!

Коли ж відкрив Білий Орел очі, з радощів аж заплакав, припав на коліна і палко поцілував те місце, де стояв ясний силует. Потім немов у маячінні:

— О боги, прадіду мій, ми вже на вершку, ми на вершині!!!

Дивився старший брат на Білого Орла і від зворушення покотилась по обличчі сльозина.

По тому боці Суворої перед їх очима простягалася полонина, де-не-де вкрита срібlistими снігами. А далі вниз — повінь зелені угощав їх очі красою.

На полонині брати перш за все спрагнено припали до снігу, першої поживи й напитку... Потім знайшли зелень з кущами і вирішили спочити. А вдосвіта, при допомозі шнурів... туди.

Розділ VIII

На лагідних долонях полонини, в полоні утоми брати спочивали. Схід сонця сповіщав погідний теплий день. Поділившись останнім кружком паляниці, брати вирушили в дальшу дорогу...

— Поспішаймо, брате, — промовив Буйний Вітер, — щоб, поки темна ніч вкрис докільля, ми встигли дійти до мети...

* * *

Вже сонце ховалося за Сувору, сутінок непомітно пронизував докільля; враз, нежданно, подув вітру доніс до братів дим, пронизаний аромою згоряючого квіту, що його вживало плем'я в рідній оселі, для прославлювання Невідомого бога.

— Буйний Вітре, чуєш? Що це? Це правда, чи не вислід перевтоми нашої?

— Ні, Орле, це не перевтома, поглянь, отам внизу я бачу хмаринку диму, що снується над кущами. Там мусить бути вогнище...

— А хто запалив вогнище? — стурбовано запитав Білий Орел.

За якийсь час з глибини невеликого лісу донісся до них спів, потім можна було почути й слова, братам незрозумілі. Загадковість хвилювала їх. Вони переглянувшись, дали волю здогадам...

— Значить, — промовив по довшому мовчанні Білий Орел, — незрозумілі слова означають, що не вони прийшли раніше за нас, що це...

Та Білий Орел не доказав, бо за кожним кроком, як вони наближались до лісу, голоси ставали

виразнішими і... Білий Орел пригадав декілька слів, що їх прадід ще тоді розумів...

Брати хвилювались, зворушення проходило в кожную клітину. А думки без упину питали:

— А що тепер?!

* * *

За кремезнимим дубами непорушно стояли брати і вдивлялися у вогнище. При вогнищі — невелика кількість людей, у поважному віці. Люди були в тому одязі, що прадід лиш у великі свята його вдягав. Тужливою мелодією перепліталися слова молитов. Так, Білий Орел пізнав декілька тих слів, які чув тоді у місячну ніч...

На знак рукою найстаршого всі затихли, потім він вказав у сторону братів, проказуючи декілька слів при тому. Незчулися брати, як невимовна ясність засліпила їх, вони втратили притомність. Коли ж пробудились, лежали на траві біля вогнища із зав'язаними руками. Потім найстарший, тримаючи в руках медальйон Білого Орла, щось говорив. Буйний Вітер промовив, що не розуміє, просив поволіше говорити, бо по голосі відчув у словах питання, здогадувався, що питає найстарший про медальйон. В напруженні пригадував Білий Орел ті слова, що чув тоді, і ті, якими прадід пробудив його з глибокого сну. О боги, допоможіть пригадати! В цю мить, коли глянув у суворе обличчя найстаршого, Білий Орел вже не міг повернути очей нікуди, тільки вдивлявся в його риси. Очі найстаршого пронизували наскрізь Білого Орла. Ті очі заговорили зрозумілою мовою щоденного життя поселенців його оселі. Очі найстаршого картали:

Хто ти? Яким правом посмів сюди прийти? Ти кажеш, що не розумієш мови моєї?! Невже прадіди твої не тільки покинули святиню, а й мову, рідну мову прапрадідів своїх?!... Прокляття тому, хто лиш груди свої прикрасив медальйоном! Чи не бачиш, що це лиш половина його?!... Чи знайдеш, ти, Білий Орле, ще стільки шляхетного пориву і докажеш, що ти і твій брат гідні медальйона... в цілості?

О вождю душі мого народу, — промовив Білий Орел, чи не доказали ми вже хоч частину того, чого ти бажаєш, тим, що в невтомному завзятті й надлюдськими силами прийшли сюди? Ти ж знаєш, бо ти всевидючий, ти бачив наші зусилля, бо і я тепер зрозумів, що це ти мене кликав, це я твій голос ще юнаком бувши, вперше почув. Прости нам, що мову прадідівську забули, у щоденності життя не користувалися нею. Але коли прапрадіди наші поселилися, після жаху, заподіяного жорстокою людиною, зустріли не менші страхіття по той бік Суворой. Племена, що вже там сторіччями перебували — ворожо, дуже ворожо моїх прапрадідів зустріли. Щоб наладати співжиття з ними, ми почали говорити мовою, схожою на їхню. Але мій прадід у молитвах твоїми, вождю, словами, говорив з нашими богами. Навчи нас, вождю, тут тієї мови святої мого народу!

Останні слова Білого Орла зворушили вождя... В його очах не досада говорила, притихли картання, він по-батьківськи вітав довгожданного сина...

Він поклав руку на чоло Білого Орла, а потім глянувши привітно на другого брата, промовив: — Це я тебе, Буйний Вітре, вперше кликав, ти промощував дорогу завзяттю Білого Орла... Ваш

прадід був прапранащадком нашого першого Жреця, що на палаючій птаху привіз медальйон. Половину скрив у святая-святих Святині, а цю половину велів передавати з роду в рід...

* * *

На майданні палало вогнище, арома квітів жертви підносились білою хмаринкою ген-ген аж до Зір. Брати розуміли до нюансів кожне слово жителів оселі. Після молитви Білий Орел запитав:

— Чому ви молитесь до Незнаного Бога? Хто він? Ми про Нього дуже мало чули від прадіда.

— Це Той, що є Богом усіх богів, це він нам поміг прикликати вас... Але я і ти, Білий Орле, ще не впевнені в тому, чого саме ти сюди прийшов. Чи тому, щоб, знайшовши скарби прапрадідів своїх, забрати їх і понести туди на той бік Суворої? До поселення, що вже забуло мову, а згодом і традиції наші перейдуть у них у легенду...

Чи залишишся тут, при Святині своїй, скажи? — Ти, здається, з братом прийшов, правда? Подумай, Білий Орле, і правду скажи...

Там вже протоптані вашими прадідами стежки до легкого життя, часто й по інерції, спричиненій частинним добробутом. Обставини життя, поза святинею прапредків, змінили вас — вже й не до пізнання. Час, мій любий сину, робить своє... А вас і тут нас уже небагато залишилось...

Отже перед вами тепер іспит, він вимагатиме багато більше зусиль, ніж ви їх зужили в переході Суворої. Вам доведеться пройти ще ту перепону, що виросла Суворою у...ваших серцях!

— О, вождю, там моя дружина, В'юнка Серниця, там син мій чекає на мене, — пояснював Буйний Вітер.

— Мій батько — вождь племені і мати жде на мене, сестра Лебедина, — притишеним голосом додав Білий Орел.

Старезний Вождь похилив у задумі сивоволосу голову. Вслід за ним всі мужі файки відложили і таємничо перешіптувалися.

Мовчання Вождя ставало роками й тривожило кожну думку братів.

Враз постріл зловіщо пролунав у пралісі і сповіщав неминуче лихо. У перекликуванні чоловіків, Білий Орел пізнав голос Степана і зблід. Мужі відчували близьку небезпеку, сягнули руками до грудей і в кожного в руці заблищав ярким сяйвом круглий об'єкт.

В переляку згадав Білий Орел обличчя Степана, подібне до народу рідного племені. Це він виглядом своїм здобув довір'я Білого Орла, а коли пояснив, що його мати чистокровна індіанка була, полонив і його серце. Та не всеціло полонив, бо інколи насторожував його. Степан своєю жаждою, а не любов'ю до скарбів прадідів, схожий був на свого батька — чужої людини.

— Ти, Білий Орле, знаєш чужу людину, що посміла, після стільки сторіч удруге тут стати ногою, щоб загарбати цим разом усе, що тоді першій жорстокій руці не вдалося! А, може, — по хвилині промовив вождь, — ти й у змові з ним?

— О ні, ні, вождю, — заперечив Буйний Вітер, — дозволь пояснити... Але не було вже часу на пояснення, бо перед ними стояв з рушницею в руках

Степан, а з ним ще двоє озброєних мужчин.

— Ти обдурив нас, Білий Орле, і тут мусиш заплатити за це: покажи дорогу до святині, а потім побачимо, що з тобою зробимо, — промовив Степан.

На ці зухвалі слова Мужі підвели руки, а в них яркі об'єкти на мить осліпили Степана і двох інших. Але він одною рукою прикрив очі, а другу спрямував на вождя, і... пролунав постріл... Білий Орел блискавично своїм плечем загородив дорогу пострілові в груди вождя...

...Ще чув крики, постріли, чув, як голос брата Буйного Вітра громом лунав і... слабшав, зникав у сприйманні Білого Орла. Ще півсвідомість сприйняла вибух і... земля задрожала... Білий Орел втратив притомність.

Над полониною кружляв білий орел із постріленим крилом, ще разів пару закружляв і... важко поранений упав.

* * *

На ліжку в просторій кімнаті лежав Білий Орел, вже третій день. Ні ліки, ні молитви не допомагають, щоб гарячку прогнати. Куля застрягла в плечі... Вся рука опухла, посиніла.

Враз до свідомості Білого Орла дійшли слова, ті слова, якими пробудив його колись прадід. Він почав слово в слово повторювати, потім підвівся і з болю знову упав на постіль.

Буйний Вітер не відступав від нього, хоч і бачив, що кінець неминучий, але вірив, вірив так сильно, як силою тієї віри переходив непрохідну вершину Суворої у...серці. В тій вірі помагали

пророчі сни прадіда: Білий Орел — здобуде другу половину медальйона...

Ніжним потиском руки звернула на себе увагу правнука вождя. Буйний Вітер устав і привітався. Вдивлючись у її красу, думав, що напевно Земля наша не знала кращої за неї. Недаром ім'я її Зорянна. на її лебединій шиї намисто із щирого золота, а посередині зоря із того ж яркого, мов сонце, металю. Вона співчутливо глянула на пораненого брата і промовила:

— Не журись, не сумуй, Буйний Вітре. Білий Орел буде жити, побачиш. Ось я принесла зілля, зараз приложу до рани, арома їх злагіднить біль і гарячку прохолодить.

— А де вождь? — запитав Буйний Вітер, — я його вже довгий час не бачу.

— Він до глибини душі зворушений тим, що Білий Орел своїм життям захистив його, і пішов на руїни святині молитись, розказати Незнаному Богові про вчинок Орла. Ти певно знаєш, що означає в народі те, коли хтось своїм життям захищає ближнього, така людина стає Жрецем — посередником між богами й народом своїм. Тому Білий Орел, твій брат буде ВІЧНО жити.

В наголошенні слова „вічно” Буйний Вітер відчув тривогу і потонув у задуму. Картини пережитого ставали перед очима. Зорянна відчула, що Буйний Вітер мусить побути на розмові з думками і непомітно вийшла з кімнати. А Вождь, при допомозі ясного об'єкту, говорив із братами Зорянни в блакиті...

Бачив Буйний Вітер ще так недавно пережитий жах. А все таки він був спричинений необачністю Білого Орла. Як легкодушно повірив він Степанові.

А як дорого заплатив за необдуманість... Лежить Білий Орел із „простріленим крилом”... А скільки то ще лиха Степан заподіяв, скільки мужів на той світ із собою взяв... Гранатами чужі люди до решти зрівняли руїни Святині. І як довго треба було Буйному Вітрові шукати, в руїнах, за другою половиною медальйона. Але ось він уже на грудях Білого Орла -- дві половини медальйона!

Буйний Вітер поклав холодну руку на розпалене чоло брата, воно горіло полум'ям вогнища. В кімнату ввійшов Вождь, зупинився біля ліжка Білого Орла і глянув на груди, де дві половини медальйона зцілились в одну цілість, бо з рани стікала кров на груди, і в її горячі з'єднались обидві частини.

Вождь пристав біля ліжка Білого Орла, узяв у свої долоні розпалені руки і вперше в своєму житті заплакав. То були сльози прощання вождя оселі із новим вождем Білим Орлом, найбільшим жрецем Нової Святині...

Ще довго ридала Зорянна, припавши до Білого Орла, у пієтизмі цілувала медальйон на його грудях. Цілувала пострілом прошите плече-крило...

Із-за Суворої ще раз глянув промінь сонця на гарне обличчя молодого Орла, довго дивився, потім ореолом зупинився над високим чолом Жреця...

Розділ IX

Зближалась золота осінь, але в тіпі Сизого Яструба поселилася журба. Немає в оселі тих, що колись, приготовань. Місяців тому кілька виросла друга могила поруч могили Сірого Вовка, похоронили у ній матір синів. Довгої розлуки з синами її серце не видержало.

Залишилася Лебедина з батьком. Тужить Серниця за Буйним Вітром, вже й синочок питає, чому так довго батько забарився. А сестра Легкокрила в тузі за братами теж світу не бачить. Колише другого синочка, і пісні про братів укладає, відвагу братів прославляє. У місячну ніч виходить Лебедина на найвище підгір'я, вслухується, чи не принесуть вітри вістки про братів, чи не почує голосів тих таємничих, що кликали Білого Орла, але дарма, вітри лиш холодом прошивають серце, а в подуві їх — сумне віщування...

І в родині Бистрого Оленя смуток, недавно попрощали Мудрого Лиса. Нестало в оселі Мужа ліків, пішов у слід за Сірим Вовком.

Тільки сонце невтомно теплом зігрівало тугою зранені серця... Все довкілля вдягалось у золоті шати, по полях похожав чар природи. Вдивлялись стужено очі Серниці в далечінь, чи не знайдуть знайому постать Буйного Вітра, що наблизатиметься до оселі, до неї...

В день свята подяки, під вечір, палало вогнище. Та не танці і співи, тільки молитви в глибокій задумі старші протяжним голосом співали. Ясний місяць вийшов із-за Суворої. Довго вдивлялася у ясність його Серниця, ще так недавно, здавалось, у ніч таку вона в'юнко кружляла в танку залицання з Буйним Вітром. Переживала ще раз всю ніжність його залицання. О, боги, що б дала я, щоб ще раз його побачити, ще раз пригорнути. А як він радів би сином, що такий похожий в усьому на нього!

— Сернице, промовила Лебедина, — що думаєш? Не переживай.

— А ти не знаєш про кого думаю? І чи можу не думати, не тужити? Пам'ятаєш як у ніч святкувань, років п'ять тому, я з твоїм братом у танці залицяння кружляла?

— Пам'ятаю, Сернице, і бачу, як на яву, і тебе, і Легкокрилу в обіймах твого брата Бистрого Оленя. А тепер все тільки на сон похоже. Вже двічі посилав старостів до мого батька Рам, і хоч я його дуже люблю, то все ж відповіла, що одружусь тільки тоді, коли вернеться Білий Орел, я вірю, що він ще вернеться.

Враз над головою жінок залопотіли крила. На дуб, отой, що біля тіпі родини Сизого Яструба, присів орел. Потім знову залопотів крилами і, злітаючи над вогнищем разів декілька, відлетів...

— Це віщування, це напевно якесь віщування, промовила зворушено Лебедина. — Але як його розуміти, що це значить? Чи орел віщував, що наш Білий Орел вернеться додому?

У різних здогадах поточились розмови. Всі, як один, були переконані, що це не звичайний випадок, а якесь віщування.

— А, може, це душа...душа мого брата Білого Орла,

— із сльозами в очах промовила Лебедина.

— А де Буйний Вітер, де? Чому хоч душею-птахою не злинув до мене, — голосила Серниця.

* * *

Із новозбудованої святині вийшла Зорянна. Широ молилась, щоб щасливо Буйний Вітер дійшов до оселі, до своєї Серниці. Вже пару тижнів, як вирушив в дорогу. Чарівна Зорянна присягла вірність своєму Білому Орлові назавжди. В місячні ночі виходить у

сад біля святині і біля пам'ятника-постаті Білого Орла із постріленим крилом, проходить по стежинах спогадів до нього, бачить його живим. І навіть усі ці зміни, що від часу його приходу настали, не зуміли присипати порошинами забуття погляду його карих очей, усмішки й ароми слів...

Ось нова святиня. Завдяки здобутим у школі знанням Буйного Вітра рівень у кожній ділянці життя покращав. Виростали доми, розцвітали сади. Здавалось, що й зорі ясніше світили...

Зорянню, промовив прадід, -- ти знову біля нього -- Білого Орла? Чи й далі не змінила рішення?

– Ні, дорогий прадіду і вождю, я душею належу Йому! Дозволь мені просити тебе, щоб я жрекинею стала. Може й тому у твоєму роді ні одного сина не було. Ти сам кажеш, що почувашся інколи втомлений. Дозволь мені, прошу, положи своєю рукою медальйон, що кров'ю Білого Орла сціленим став. Це ж символ, прадіду мій, символ великий! Побачиш, Буйний Вітер не залишиться там. Він приведе наших сюди, до рідної святині. Ми злучимось в один нарід! Дозволь мені, єдиній твоїй доні із роду жреців бути у нескінченній злуці з Білим Орлом. Він же є нашим посередником між Незнаним Богом всіх богів і нами.

– Зорянню, Зорянню, яка ти в цю хвилину похожа на твою прапрабабуню. На головній стіні нашої першої Святині найкращі мистці наші намалювали її обличчя. Вона... жрекинею була. Нарід наш розцвітав красою, силою й багатством... Чи сниться це, чи справді Білий Орел повернув сторінки нашого славного минулого?! О Зорянню, Зорянню... Як міг би я невгодити твоєму проханняю?!

Вождь узяв Зорянну за руку і поважним кроком, пішов з нею до святині. На золотому престолі стояло погруддя Білого Орла з алябастру, а на його шиї медальйон. Вождь підійшов до погруддя, зняв медальйон і почепив на груди Зорянні. На мить ніжна постать Зорянни захиталась, та лиш на мить, бо швидко зловивши рівновагу, відчула вагу його, кожним змислом, і випрямившись, довго дивилась на Білого Орла. По ритуалі молитов, Вождь зняв медальйон і знову поклав на погруддя духового Жреця.

Від цієї хвилини ти, Зорянно, й Орел душею одне і те саме...

Потім поклав на Зоряннине чоло зорю, яку носила прапрабабуня Жрекиня.

На майданах палили вогні, співці співали гимнів у висвячуванні нової жрекині, нарід велично радів! А понад вершиною Суворої білий орел кружляв...

Розділ X

Узявши синочка за руку, Серниця йшла в поле, при стежині розцвітали маки.

— Підожди, мамо, я нарву тобі квіток, ти мені казала, що любиш маки, що тато завжди приносив їх для тебе з поля.

Серниця на згадку про Буйного Вітра глянула в сторону Суворої: це ти, моя супернице жорстока, забрала його від мене... Недаром прапредки назвали тебе Суворою!

Враз у підніжжі підгір'я Серниця побачила постать, що повільним кроком зближалася до оселі. Пильно вдивлялася Серниця в ту постать, але не довго, бо передчуття заговорило, і вона з усієї сили скрикнула:

— Буйний Вітре, Буйний Вітре!!! Любий, єдиний мій! Серниця бігла-бігла щосили на зустріч Буйному Вітрові. А мале хлоп'я позаду теж підбігало.

Серниця в обіймах Буйного Вітра не могла промовити й слова, лиш сльози щастя рясно по обличчі спливали. Тільки по певному часі, коли вже батько налюбувався синочком своїм, Серниця спитала притишеним голосом:

— А де ж Білий Орел? І чому ти так довго барився?!

— Ні, ні, не кажи, я боюся того, що ти можеш сказати... О боги, що я у погляді твоєму побачила!! Білого Орла вже не має?! Як же ти це батькові й Лебедині і Легкокрилій скажеш?

Окрім невимовної втоми, яку бачила Серниця на обличчі Буйного Вітра, в очах його появилася сльоза. Бо ж Серниця сказала, що не вийде вже мати йому назустріч...

— Лебедино, Лебедино, — скрикнула Серниця, доходячи до тіпі. На порозі появилася Лебедина. Щастя і розпач переплелися в її голосі. Бо ж сам, без Білого Орла прийшов Буйний Вітер.

— Не живе? Не живе? промов, не мовчи! Де мій Білий Орел, скажи?

Лебедина схилила голову на грудь Буйного Вітра й ридала, важко ридала.

— Не плач, Лебедино. Білий Орел живе і житиме життям вічним — у Святая Святих нашого народу. Підеш туди, побачиш, зрозумієш...

* * *

А ми вже й у богів зневірилися, промовив Сизий Яструб, думали, що ви вже ніколи не вернетесь до нас.

Палало вогнище на майдані, і в унісон палало серце вождя у гордощах, що син його став вічним жрецем, але в серці батька горів жаль за сином. Важко було звикнути, що його вже між ними в живих не буде і вже ніколи не почує він його безжурного сміху. Не бачитиме погляду очей у сторону Суворої. Його син Білий Орел захистив своїм життям великого вождя прапрадідів із роду найславніших жреців...

— Батьку, — промовив Буйний Вітер, — прокинись з задуми, вернися до нас. Я мушу тобі дещо розказати. Я рішив вертатись незабаром туди, де живе життям вічним Білий Орел. Батьку, зрозумій, що там наше місце. Там же наш вождь на нас. Там люди живуть на високому поземі нашої культури, не в тіпі на клаптику землі у підніжжі Суворої, а на просторах ланах, полях, лісах і горах.

Вони, це ті, що залишились, що пережили страхіття і на руїнах Святині молились, закликали нас молитвами, щоб ми вернулись. Голоси, ті, що їх чув Білий Орел ще юнаком, не причувались йому... Адже знаєш, що й прадід наш голоси ті у місячні ночі чув і що інше, як не ті голоси спонукали його перейти Сувору. І хоч спроби кінчалися неуспіхом прадід у молитвах, в нерозлучному був зв'язку із Святиною прапрадідів його. Батьку, вождю мій, збери раду найстарших і переконай їх, що ціль наша єдина: вернутися на рідну землю...

— О Буйний Вітре, чи не бачиш, що це не всім нам уже можливе? Хіба ж ми спроможні перейти ту дорогу, яку ти з Білим Орлом з такими важкими зусиллями перейшов? Чи не бачиш, що роки зробили своє? Глянь на мене, я вже не той, що в юних роках

своїх. І сили мої не ті, я, сину, вже не перейду... А що ж говорити про старших мужів наших?!

— Батьку, мені Зорянна вказала дорогу, яка вже не вимагатиме аж стільки зусиль. Правда, вона й легкою не буде, але... така ціна повороту до рідної землі. Довір мені, батьку, і дозволь провести тебе туди, де живе життям вічним Білий Орел...

Найстарші мужі племені біля вогнища, запаливши файки, раду радили. Похитували головами, вирішили погодитись із думкою Буйного Вітра, але й рішили не накидати обов'язку на поселенців, тільки дати всім волю — хто забажає, хай щасливо в дорогу рушає...

В поселенні метушня, кожний по-своєму готується до нелегкої дороги. Старші пригадували мову, що її роки вкрили забуттям і що нею лиш жреці із Книги Тайн говорили.

Буйний Вітер пішов на могилу дорогої матері і прадіда, щоб попрощатись за традиційними звичаями...

* * *

На вершині підгір'я, вже на тому боці Суворой, спочивали ті, що рішили вернутись до рідної землі. Буйний Вітер узяв на руки сина і показував на білі стіни великої нової Святині. І на пам'ятник Білого Орла, що на його рамені сидів орел з постріленим крилом. Синочок вдивлявся в долину, завітчану садами, і всміхався.

— Це моя Земля, батьку?

— Так, твоя назавжди, сину, твоя і всіх грядущих поколінь.

Вдивлялася в свою, але досі незнану землю прапредків своїх Лебедина. Біля неї, поклавши ніжно

руку на її плече стояв Рам.

Враз над полониною, де спочивали поворотці, закружляв орел, а потім залопотів низько-низько над головою Лебедина.

— О, Білий Орле, — ти вітаєш мене, вітаєш...

— Рам пригорнув Лебедину до себе і промовив: —
Він благословить нас, Лебедино.

* * *

Із Святині вийшла в білому одязі жрекиня Зорянна із зорею над чолом і медальйоном, гербом прапредків, на грудях. Простягнувши руки до братів і сестер свого народу, пра' редківською мовою вітала й благословила. Поруч неї вождь — прадід Жрекині вітав вождя Сизого Яструба. У зворушенні, пригортаючи один одного, відчували, що слова були зайві. Потім, узявши за руку Сизого Яструба, повів його до Святині. Батько ішов у сторону престола, де був Білий Орел...

Назустріч батькові вийшов Жрець душі народу, пригорнув міцно батька і... забрав із собою...

Із Святині вийшов вождь і пояснив, що зворушення Сизого Яструба було завелике... Лебедина гірко плакала, а Буйний Вітер потішав її.

— Глянь на обличчя батька, скільки радості і спокою в кожній рисі лица його... Не плач. Подякуй богам, що він дожив стати ногою на рідній Землі. Його зустрівув син — Жрець нової Святині...

* * *

Благословила жрекиня Зорянна в ритуалі прапредківського звичаю вінчання Лебедина і Рама. Над майданом, де проходило весілля, кружляв орел...

ТАЄМНИЦЯ ДРУЗІВ

Вже вільшанка сповіщала світанок. Увесь обрій над лісом розцвів блідорожевими трояндами-хмаринками, потім увесь небозвід вкрився соняшним промінням, пробудився ранок весняний, прекрасний! — Тимоше, Тимішку, швидше, не зволікай, тобі вже час до школи, — лагідно пригадувала мама. Тиміш глянув на годинник і почав скоро одягатись. Після сніданку попрощався з мамою і поспішно вийшов з дому. Спішив він не лиш тому, що вже час до школи, але пригадав собі, що вчора домовився з Андрієм і Борисом зустрітись над ставом біля лісу, бо вже від кількох днів люди розказували про те, як щось, незвичайно ясно освітлене, схоже на величезний кружок, причалило біля ставу.

Доріжкою попри ліс, час-від-часу підбігаючи, Тиміш ішов на місце зустрічі. Та враз біля недалекого куща почув дивний шепіт, схожий на розмову сосни з вітром. Тільки в тому шепоті Тиміш почув своє ім'я: — Тимоше, Тимошше... — Тиміш зупинився, глянув довкола, але нікого не бачив. „Це мені причулося”, — подумав — „мабуть, сосни з вітром перешіпуються”. Коли ж почав знову йти, знову почув своє ім'я, тим разом виразніше: — Тимошше, Тимошше, підожди! — А гілки куща похитувалися,

немов хтось грався ними. Це, мабуть, котрийсь із друзів заховався, Андрій чи Борис, — подумав Тиміш, і вже без застережень підбіг до куща й закликав: — Ану, вилазьте із-за куща, я знаю, що це котрийсь із вас, нема коли в хованку гратися, вилазьте! — О, Тимошше, який я радий, що ти підійшов ближче до мене. Я вже чимало часу жду на тебе. Не лякайся мене, я тут біля куща, тільки ти мене не можеш бачити. Це тобі не причалося, я таки тебе кликав.

Тимошеві стало моторошно. З переляку хотів утікати, але лагідний голос затримав його, просив подождати:

Не лякайся мене, Тимоше, я тобі ніякої кривди не заподію. Як дозволиш на дружбу, я тобі про себе все-все розкажу. Бачиш, Тимоше, я не з твоєї планети-Землі. Там, звідки я прилетів, ми не вміємо робити кривди, а тим паче слабшим від нас, яким є ти супроти мене. Тому прошу тебе, Тимоше, подожди, я тобі багато про себе розкажу, ще й, може, в не одній пригоді стану.

— Та добре, розкажуй, — відповів Тиміш, — я вже не такий боягуз, бо з козацького роду, про те недавно мій дідусь мені розказував. Але перш усього скажи, чому я тебе не бачу? Як ти називаєшся? Звідкіля ти взявся тут і... — Але, але, — перебив голос, не спішиш, не питай усе нараз, по черзі треба. Хоч, до речі, це не твоя вина, Тимоше. Ви тут, на Землі, всі хворієте на нестачу терпеливості. Не одному з вас бракує терпеливості, що буває доріжкою на не одне питання в житті. Ти мене не бачиш, Тимоше, продовжував голос, бо я своїм зовнішнім виглядом не такий, як ти. А умови твоєї

Планети, зокрема атмосферичні, не надаються для мене. Я на вашій Землі мушу мати допоміжну силу для життя. Ось біля мене сонцекулятор, він із променів Сонця стягає все потрібне для мого перебування тут. Бо і я живу на планеті, що в соняшній системі, але найважливіша причина, що ти мене не бачиш, це те, що я боюся, щоб хтось із ваших людей мене не побачив, бо я не схожий на вас. І чи з переляку, чи з незнання, що живуть ще інші створіння на інших планетах, міг би мені хтось заподіяти кривду. Про вас ми вже дещо знаємо на нашій Планеті, у вас терпимість ще в досить примітивному стані, а тим більше ви ще не готові прийняти інші створіння Космосу, що виглядом з різних причин природи дуже інші від вас. Ви, люди Землі, ще й далі вірите, що ваша Земля є осередком всесвіту і що всі небесні тіла і сонце кружляють довкола неї... Та хоч це поняття вже застаріле, все ж таки це почуття вашої важливості закріпилося у вашому гордому „я” і саме через те у вас такі фатальні наслідки поневолення і жорстокости, бо сильнішому хочеться стати центром уваги і наказовим чинником для інших народів.

От уяви собі, Тимоше, що могло б статися, якби хтось із таких людей на Землі мене побачив? А ми бачили, при допомозі атоморадару як ви і своїх людей на Землі не завжди по-дружньому зустрічаєте, хоч ви і схожі один на одного у фізичному вигляді своєму, а я інший, Тимоше, інший у порівнянні до тебе і всіх вас. Єдине, що схоже один з одним маємо — це наш ум і бажання жити. Бо ми, всі створіння, не важно якого сузір'я, є твором безконечного ЖИТТЯ нашого Сотворителя. ЖИТТЯ — не має ні початку, ні кінця.

Це ми від Нього одержали бажання жити у нескінченність. Скажи, Тимоше, чи ти мене розумієш?

Чому ж би ні, розумію, ми нашого Сотворителя називаємо Богом. Я часто думаю про Бога, про нашого Всетворця. Але ти ще мені не сказав, як називаєшся і звідки сюди прийшов. Мені спішно до школи, та й страшно подумати, якби надійшов Андрій або Борис і побачив мене, як я стою біля куща і розмовляю, вони, не бачивши тебе, таки добре насміялися б з мене. Тому спішися швидше і розкажуй про себе.

— О, Тимоше, усього не вдасться розказати одного дня. Часу маємо досить. Ти прийди сюди завтра і завжди приходь, коли тільки захочеш, а я тобі буду розказувати й розказувати. А тепер тільки скажу, що я вчора з батьком і братом причалив тут на Космолеті з нашої планети. Мене залишили на якийсь час тут, у вас, щоб я зв'язався із своїми ровесниками і щоб наша зустріч стала початком для майбутньої співпраці і взаємного добра. А тепер закрий очі — я тобі поможу, щоб ти не прийшов запізно до школи. Лиш не забудь, прийди завтра, Тимоше, або ще й сьогодні.

Коли Тиміш відчинив очі, він сидів біля Андрія в лавці. Андрій, глянувши на Тимоша, здивовано запитав:

— А ти звідки тут узявся? Я з Северином ждав на тебе біля лісу. Чи не носиш ти, Тимоше, книжки Наталці та й іншими стежками ходите до школи? Поки Тиміш устиг відповісти, учитель закликав „спокійно” і пригадав, що вже час братися до лекції. Пояснив, що треба чимало уваги присвятити сьогоднішній лекції, бо нині вперше познайомляться з

новим предметом — астрономією. При тому Катруся, схиливши голову, дуже пильно про щось розказувала Наталці. Учитель помітив це й запитав у чому там справа, а Катруся збентежено пояснила, що поки вийшла з дому до школи, чула в радіо, що вчора вночі хтось бачив як над ставком біля лісу щось дуже велике і ясне зупинилося, щось схоже на „літаючу тарілку”. Всі присутні в класі щиро розсміялися, а Марко жартівливо додав: „пробудися Катрусю, це тобі ще сниться”. В класі зчинився гамір, усі почали по-своєму пояснювати вістки про неозначені літаючі об’єкти. Хто з насмішкою, хто з загадковою таємничістю, а Богдан давав такі фантастичні пояснення, що викликали почуття збентеження. Лише один Тиміш потонув у задуму...

II

Сьогодні, на превелике здивовання мами, не треба було Тимошеві пригадувати, що вже час до школи. Він скоріше, ніж звичайно, вийшов з дому, пояснюючи, що мусить зустрінути перед навчанням Андрія. До речі, не Андрій був йому тепер на думці. Тиміш поспішав на умовлене місце, щоб зустрінути того, хто обіцяв йому розказати про себе.

— Я вже прийшов, — притишено промовив Тиміш, — чи ти ще тут?

— Та я тут, Тимоше. — І в ту мить гілки куща захиталися. Тиміш відчув на своїй руці лагідне тепло і ніжний потиск, немов хтось узяв його за руку і повів трохи далі від стежки, щоб хтось не побачив як будуть говорити нові друзі.

Як же ти називаєш? — промовив Тиміш. Яюсь незручно говорити, не знаючи, як тебе зовуть.

— Я називаюся Астор. Тількищо говорив я при помочі етерорадара з моїм батьком. Обіцяв швидше, ніж я сподівався, приїхати Космозором по мене. Я йому розповів про тебе, Тимоше. Мій батько зрадив, тільки пригадав, що я можу зустрічати тебе лиш тоді, коли сонце світить, щоб мій сонцекулятор міг черпати потрібну йому енергію. І ще тобі скажу, Тимоше, що було б добре мені познайомитися і з Андрієм. Думаю, що він чесний і не зрадить мене. А потім вас обидвох, як будете спати, повезу з собою, щоб вам показати де я проживаю, як я виглядаю і також покажу вам свій дім. Там побачите і батьків. Хто зна, може, це колись вам у пригоді стане. У сні вашому також побачите всі місяці моєї планети, у кожного інше завдання, всі вони дуже різняться один від одного. У нас їх аж дев'ять і не однакової вони величини — один схожий на той, що вам світить уночі, він у нас називається Срібний. Він освічує нам наші ночі, а вони багато довші, як у вас. І саме тому Срібний постійно кружляє найближче нашої планети. Другий називається Веселковий, бо він увесь у кольорах веселки. Коли ж він вийде з-за обрію, ми знаємо, що вже весна зближається, і приходить час, коли всі квіти зі сну пробудяться. Квіти в нас не в'януть, тільки засинають. І тоді, коли Веселковий почне світити, кожна квітка розгортає пелюстки і на який кольор Веселкового гляне, такого ж кольору й пелюстки будуть. Тому не завжди ті самі квіти кожного року мають ті самі кольори. Наші квіти ще інші від ваших тим, що вони не лиш обдаровують нас пахощами, але й ніжно шепочуть і розмовляють одні з одними, а це уприємнює нам наші дні й вечори, бо шепіт їх схожий на спів. Третій місяць — Золотий, він виходить

на обрій, коли Веселковий заходить. Золотий дає потрібну енергію овочам, городині і квітам, щоб достигало все як слід у городах і на полях. Зокрема він дуже помічний під час довгих ночей, бо тоді стає посередником між сонцем і нашою планетою. Без нього не можливе дозрівання. Але коли вже Багряний погляне з-за небозводу, це значить, що все вже дозріло. Він ще дає довготривалість та свіжість овочам і городині. Тоді ми привозимо всі зрілі плоди з піль. Багряний місяць світить нам найкоротше. Вслід за ним, із-за обрію виходить Перловий. Він вводить нас у святковий настрій. Від його появи до заходу відбуваються наші найбільші святкування. Перловий має ще свій допоміжний місяць, що збуджує в нас почуття душевних багатств. Сьомий місяць, це Соняшний. Він нам найбільш потрібний, як і Срібний, тому він постійно кружляє довкола нашої планети. Він схожий на Сонце, яке, до речі, дуже від нас віддалене. Соняшний збирає й передає ультрафіолетне проміння від сонця і те проміння ми вживаємо як рушійну силу в наших машинолетах. Тимто Соняшний, із двома своїми місяцями також важливий у нашій техніці. А завдання менших місяців, друзів Соняшного (так ми їх жартома називаємо) — ogrівати наші доми. Отак коротко я оповів тобі, Тимоше, про наші місяці. А тепер спішися до школи. Лиш не забувай — нікому ні слова про те, що ти знаєш мене. А я вміжчасі нав'яжу контакт з Андрієм, він мені дуже подобався, контактуючись з його думками, думаю, що він криштального характеру молода людина. Отже так, як я й обіцяв, прийду до ваших снів, а потім полинемо на мою планету.

— Знаєш, Асторе, все, що ти мені розказав, схоже на найбільш фантастичну казку, тому можеш бути певний, що я нікому не розкажу про наші розмови, бо навряд чи хтось повірив би мені, а напевно і насміхалися б з мене. Але тепер, Асторе, поможи до школи.

От який ти вже лінивий став, — жартуючи, промовив Астор, — ну примкни очі.

— Тимоше, я присягнув би, що кілька хвилин тому, тут тебе біля мене не було, — промовив здивовано Андрій, — як ти тут узявся. Щось ти мені стаєш що раз більше загадковий.

— Ах, це тобі так здається, — усміхаючись, відповів Тиміш. — Це на весні таке буває, уяві виростають крила...

Розділ II

— Ти чомусь дуже мовчазний сьогодні, Тимоше, — зауважила мама при вечері. — Чи щось трапилось тобі у школі?

— Ні, мамо, нічого не трапилось, навіть із Борисом не сперечався, як то інколи буває. Я трохи втомлений. Але ще мушу пізніше побігти до гаю назбирати трохи зілля й листя з дерев, бо вчитель казав, що це потрібне на завтрішню лекцію природи, доведеться засушувати і вкладати в пластикові картки.

— Добре, тільки не барися, поки сонце зайде, щоб уже вдома був, — пригадала мама.

-- Асторе, Асторе, це я прийшов, а де ти?

Бачиш, я не міг би спати, якби з тобою ще хоч трохи не поговорив.

— О, як гарно, Тимоше, — почувся голос із-за куца, — мені також було скучно самому. Свої завдання на сьогодні, намічені батьком, скінчив, а тепер поговоримо, тільки швидко, Тимоше, бо часу не багато залишилось. Незабаром сонце зайде, і я не зможу з гобою говорити, щоб не витратити енергії із сонцекулятора. Але ходи трохи даліше від стежки, щоб ніхто не побачив тебе.

— Я тобі, Асторе, приніс яблуко, може ти зголоднів, скажи, чого ти бажав би, щоб я тобі приносив.

— Дякую, Тимоше, я, на жаль, не можу скористати із твоєї їжі, вона мені непригожа. Єдине, чого мені буде треба, це твоя дружба. Коли прийдеш, будеш розказувати про своє життя тут, на Землі, а я, в свою чергу, про свої умови життя. Отаким обміном знання мені в пригоді станеш, особливо цікаві мені ваші емоції. Бо слідкуючи за людьми Землі, ми прийшли до висновку, що ваші емоції інколи стають вам на перешкоді до логіки. Наших емоцій ми вживаємо лише для прекрасного й любови. Нам такі емоції, як гнів, злоба і бажання помсти не відомі. Зокрема, ніяк не можемо зрозуміти ненависти, що є таким частим явищем у вашому житті. Я хотів би ближче познайомитися з цими шкідливими почуваннями, може я зрозумію, що тобі треба порадити, щоб це побороти і щоб замість ненависти, толерантність і любов процвітали.

— Наші інженери, Тимоше, натрапили на перешкоди, коли зближалися променями етерорадару до атмосферичної полоси Землі. Щоб дослідити причину цього, наша Наукова рада схвалила рішення, що треба побувати на Землі. Питання було тільки — хто поїде і хто може побути деякий час на Землі?

Я, Тимоше, ще змалку, дитиною, заходив у наш сад і дивився на небо, бо на ньому найкраще виблискувала кольорами веселки твоя планета. Я мріяв про те, щоб колись полинути туди, бо мій старший брат вже двічі линув космозором на планету в системі Оріона. Але мене туди не тягнуло. Мене завжди цікавила Земля. А оце й трапилась нагода, що мої мрії сповнилися. Тільки чи погодиться моя мама на це? Бачиш, у нас пошана до батьків дуже велика, а розсудна любов наших матерей є дороговказом у наших перших кроках на шляху життя. Рішальне слово мами є і нашим, у повному довір'ї, рішенню у доростаючих роках. Та я чомусь був певний, що мама погодиться, я їй зв'язався у своїх мріях побувати колись на Землі, але остаточне рішення буде за Радою науковців, які вирішать хто поїде дослідити атомові споруди на Землі, а при тій нагоді і довірять йому налагодити перші зв'язки з молоддю Землі. Я знав, що я своїми фізичними спроможностями надавався на те, бо треба було для цієї мети молодого й одчайдушного й відважного, а це прикмета молодости в нас. Очевидно, також ошадність променів сонцекулятора відгравала роль у виборі того, хто б мав залишитися на Землі. Отже, коротко кажучи, мені пощастило. Рішенням ради було, що я маю залишитися для зв'язку з молодими на Землі.

О, тепер я тебе розумію, Асторе, я також маю свої мрії, про осягнення не одних неможливостей у житті, але вірю, що все при послідовних зусиллях можливе, я радію з тобою, Асторе, — промовив Тиміш. — Але я щасливіший за тебе, бо маю нагоду говорити з тобою, щасливий, що саме мене ти вибрав собі для перших розмов.

О, ти мені сам у цьому поміг, цебто допомогла твоя вдача, у тебе гарний характер, я знав, що ти не зробиш мені кривди.

Але скажи мені, Асторе, як це ти зі мною розмовляєш? Звідки ти знаєш мою мову і як ти знаєш, що я українець? Скажи, як це так, що я тебе не бачу, а чую докладно кожне слово? Ось тепер я помітив, що коли я хочу думку передати словами, ти вже почув її, і я, не відчиняючи уст, говорю з тобою! Як це діється?

— Підожди, ти знову питання за питанням ставиш. На все прийде свій час, Тимоше. Раніше дозволь розказати тобі, що було перешкодою на нашому етерорадарі в досліджуванні вашої планети. Спершу ми помітили на етерорадарі часті, хоч невеликі землетруси, а потім наступило повне затемнення етерорадару. В дорозі до вас, коли ми тільки пройшли полосу стратосфери, мій батько додумався в чому справа: це ваші атомові споруди і їх радіяція проходить молекули повітря, а це стає перепоною для наших променів інших своєю хемією, не схожою нічим на все те, що є складниками вашої природи. Те, що стало перепоною у наших досліджуваннях, не загрожує нам, але для вас стає загрозою для вашої майбутности. Ваше повітря що раз більше насичується радіяцією, полоса озону рідшає, а радіяція спричинена вашими атомовими спорудами, і в сполуці з радіяцією соняшних променів, буде смертоносна у вашому харчуванні. Це найбільше турбує наших науковців. Питання тільки, як вам дати зрозуміти, що кількість ваших радіоактивних витворів у зброєнні, є нічим іншим, як самознищенням не лише вашої Землі але порядку в усій соняшній системі. У вас вже

тієї смертоносної зброї стільки, що її досить для катастрофи не одного сузір'я. Саме про це веліли мені наші старші науковці розказати вам молодим на Землі, щоб ви впливали на припинення нищівних перегонів в будіванні атомових споруд. Щоб ви зберігали красу природи, яка є прекрасним твором Встворця.

— Мушу кінчати, Тимоше, бо мій сонцекулятор наряджений на недовге перебування. Просліджуючи Андрія, Наталку, Катрусю й Бориса, я прийшов до заключення, що ні ти, ні вони не заподієте мені кривди, щодо серйозности й характеру Андрій мені цілком відповідає. У вас є багато гарних людей, але вони в постійній боротьбі зі злом та несприятливими умовами для вдосконалювання душі втрачають, інколи, надію на краще. Тому на вас молодих лежить велике завдання поліпшити умови життя на Землі. Бачиш, ще сьогодні батько мій етерорадаром пригадав не зближатись заблизько до людини Землі не перевіривши її якслід. Пригадав батько ваші нахили до жорстокости і вбивства.

— О, Асторе, я твого довір'я до мене ніколи не підведу, і правду кажеш, що Андрій дуже чесна людина, а я тобі до кінця життя на Землі залишуся вірним другом. Зайди колись до мене, до мого дому.
— Добре, Тимоше, знайду ще сьогодні до тебе у сні. А тепер прощай, бачиш, уже сонце ховається за мереживо сутінку.

— Підожди, Асторе! Ти ще не сказав мені про те як я тебе без слів розумію?

— Це вже завтра скажу, Тимоше, мушу бути ошадний, енергії мусить мені вистачити на ніч, хоч яка вона тут

у вас коротка, як і все інше таке короткотривале на Землі. А невже ти ще не додумався як то ти без слів мене розумієш?... Бувай, Тимоше, до зустрічі у снах...

Розділ III

— Тимоше, Борис двічі тебе кликав, я думала, що ти з ним пішов у гай за листям на лекцію природи, — сказала стурбовано мама.

— Та я, мамо, ходив сам, пройшов гай, трохи рибу ловив у ставі, але без успіху. Назбирав лише листя і ось бачиш, ямину тобі приніс, не раз я чув, що ти захоплюєшся його пахощами.

— Ох, який прекрасний ясин, як колись той, що вдома, з великими пелюстками. Дивись і пахощі його такі ж, як і в нас на Україні.

Мама захопившись запахом ямину, забула й про те, що син забарився. Міцно пригорнувши сина, поринула в задумі, ясин збудив спогади.

— Мамо, я трохи втомився і сьогодні піду швидше спати, — промовив Тиміш.

* * *

Тиміш примкнув очі, щоб швидше накликати сон, в якому має прийти до нього Астор. Але найбільше цікавило його як Астор виглядає, чи його планети схожі на Землю. Але думка за думкою, питання і здогади не давали Тимошеві заснути тимбільше, що до його спальні доходила розмова родини про літаючі об'єкти, що про них часом писали в журналах.

— Тимоше, чому то так довго тривало, щоб пройти у полосу снів? Довелось чимало ждати на тебе, а ще хтось жде зі мною на тебе? — докоряв Астор.

Здивувався Тиміш, що біля Астора стояли Борис і Андрій, але він із неприхованим вдоволенням зустрів своїх друзів. Значить, ось де несподіванка! Про Бориса досі ні словечка Астор не згадував.

* * *

Космоліт безшелесно пролітав простори космосу. Земля ставала щораз менша, а зорі більшали. Де-не-де пролітали комети у просторах Всесвіту. Спалахували астероїди поруч Космолета. Аж ось Оріон, загадковим виглядом своїм запрошував, щоб на одну з його планет причалити. Але Астор пояснив, що на те тепер часу немає. Пролітаючи через простори космосу в космолеті три друзі в захопленні забули про всі запити, що мали ставити Асторові. Незчулись, як космоліт почав наближатися до одного з місяців, про які раніше пояснював Астор. Був це Срібний, а зараз біля нього Веселковий, чергувались у ньому кольори розкішними відтінками.

— На моїй планеті тепер весна, — пояснював Астор. Саме й тому Веселковий найближче до нас. За декілька хвилин причалимо біля мого дому.

В ту мить друзі глянули на Астора і скрикнули кожний бачив у ньому себе самого. Тільки його очі були напричуд ясні-ясні, схожі на дві зорі, що моргали діамантовими кольорами, і ніжне тепло виходило з них, на кого дивились, при тому немов пронизували кожну клітину наскрізь.

А коли ж дивився Астор на веселковий Місяць тоді його очі на веселку були схожі.

— Асторе! — скрикнули вони здивовано, — таж ти схожий на нас! — На те Астор щиро засміявся і пояснив:

Для вас я виглядатиму тут таким, котрий для вас найближчий для вашої уяви та умового сприймання, але про це поговоримо пізніше, бо вже ось причалуємо.

Вийшовши із космолету хлопці почули чудову мелодію, яка нагадувала дует клярнета і скрипки. Ніжними звуками мелодій все довкілля заговорило.

— Це наші квіти, улюблені квіти моєї мами вітають вас. Ходім навпростець, — пояснював Астор, — ось цією доріжкою пройдемо в сад, а там вже й дім. У веселкових кольорах квіти в саду вітали гостей. На мить мелодії квітів притихли, лише ніжний шепіт було чути, пелюстки, схилившись одна до одної, перешіптувалися про небачених гостей. Враз Астор вказав на свій дім серед квітів і кущів, увесь збудований із прозорого матеріялу в заокруглених контурах.

— Бачите, — пояснював Астор, — всі доми наші прозорі, заокруглені у формі копули, щоб якнайбільше світла до них доходило, саме тому і вікна тут зайві. Сади довкола домів дають нам приватність, інших огорож у нас немає.

— А де ваші дерева? — запитав Борис?

— У нас дерев нема. Я вже це пояснював Тимошеві. Зате кущів у нас багато різної величини, і кожний рід має овочі, потрібні нам для прожитку. Все, що росте в нас, мусить мати застосування в нашому житті.

Коли всі зайшли до дому Астора, вони помітили, що все устаткування в ньому зроблене теж із тієї

прозорої речовини, що й дім, і також в заокруглених формах. Назустріч їм вийшли батько і мати Астора. На превелике диво кожний з них побачив у них помітну схожість на своїх батьків; із дива скрикнули в один голос: — Чи це можливе, Асторе, що твої батьки схожі на наших? Астор пояснив, що це самозрозуміле: — На моїй планеті ви дивитесь очами почувань.

Асторові батьки привітно усміхались, їх очі, як і Асторові пронизували ніжним теплом, припрошували угощатися овочами, смак яких нічим не був схожий на знані овочі, але їх невимовно принадний солод не дозволяв відмовитись. Друзі незчулись, як усе щезло з прозорої посуду.

— А тепер ходім, — закликав Астор, — покажу вам нашу святиню. Там Дух нашого Створителя подарує вам уміння говорити без слів, але це може статись аж тоді, коли ваші думки своєю чистотою й любов'ю та вірою в усе можливе в Нього, заслужать на те.

— О, Асторе, чи це можливе? Ти не жартуєш? Це буде найбільша подія в нашому житті — говорити без слів на віддаль думками. Які ж ми вдячні тобі за те будемо!

О, не мені, не мені, — перебив Астор, — вдячність не мені даруйте. Ви цей дар у Святині Життя одержите за свою віру й чистоту думки, віру в те, що у Всетворця все можливе...

У небувалому хвилюванні зближалися до Святині. В доквіллі сніжно-білої мозаїки стояла кольосальна будівля у виді величезних крил із кристалю. На вершинах крил у виді зірок чудове сяйво освічувало доквілля Святині.

Із середини доносився тихий спів мільйонів голосів.
— Це наші квіти піснями прославляють Духа Святого,
— пояснив Астор.

Коли ж перейшли поріг Святині, зауважили ясну-ясну постать. Вона простягала руки до друзів. В ту мить вони, не доторкаючись долівки, відчули, як у легкому, немов плаванні, доходили до середини Святині. Коливання над долівкою робило враження, що це в їх ногах лагідно крила лопочуть і підносять їх вище й вище до престолу, до Постаті. У пряснім сьйві відчули, як Постать зближалась до них, але саме ця ясність не дозволили друзям глянути прямо в обличчя Постаті, вони лиш відчули приємне тепло над чолом, що розливалось по всіх клітинах тіла. Від зворушення друзі не знаходили слів, лиш у щасливому мовчанні усміхались радісно.

* * *

В той сам час матері будили синів, бо вже сонце добре освітило спальню, а хлопці ще спали й спали.
— Андрію, час уже, що це тобі сниться, що лиш усміхаєшся, а пробудитися не можеш? Уставай уже, сину!

Андрій прокинувся і саме в той час почув як мама будила Тимоша й Бориса. Його опанувало невимовне збентеження, бо ж чує він голос Бориса й Тимоша, як вони оправдуються і зволікають, щоб довше поспати. Андрій відчуває думки Тимоша і, немов на яву бачить, як він без упину підбігає, спішить на місце зустрічі з Астором біля лісу. Андрій відчуває думки Тимоша, що постійно переживають сон, спішить Тиміш розказати свій сон Асторові.

Ось уже прибіг Тиміш, кличе Астора, кличе кілька разів, але надаремно, Астор йому назустріч не вийшов, не чути його ніжного голосу. Андрій чує і Бориса, він також кличе Астора, щоб розказати сон, але без успіху... Андрій думає, що Астора вже, мабуть, немає. Одягаючись, Андрій почув в радіо вістку, що недалеко ставка біля лісу лісничий, йдучи додому пізно вночі, побачив невимовно ясний об'єкт, що безшумно піднісся вгору до зір. Андрій швидко скінчив сніданок і вибіг з дому. Коли ж прийшов на місце зустрічі з Астором, побачив біля куща задуманого Тимоша й Бориса.

— Що ви тут робите? — запитав Андрій.

— Ми, до речі, я, — промовив Тиміш, — прийшов сюди зустрінути когось.

— Кого? — запитав Андрій. Борис стояв, як заворожений, і переживав ще свій сон. По довгій задумі Тиміш відповів, що мав зустрінути Наталку, бо домовися з нею ще вчора.

— Ой, неправду каже Тиміш, — подумав Андрій.

— Що неправду? Яким правом ти мені не віриш Андрію? — обурено заговорив Тиміш. При тому й Борис почав відповідати словами на те, що словами Андрій і не питав його. Андрій прийшов до одного висновку — що все, що він думає, Тиміш і Борис точно відчують у своїх думках. Друзі одноголосно признались, що відчують думки один одного, ще поки вони у слова втіляться.

— Тимоше, Борисе, — промовив Андрій, — чи ви відчули мої думки, бо я ваші відчув, за те й вразило мене, коли ти мені говорив неправду, Тимоше, про Наталку.

І я відчув докладно все, тільки не міг промовити,

— пояснював Борис, — бо переживав ще сон. Згадали друзі сон... Заговорили думками, потонули в задумі, а вона провела, по стежині спогадів, туди... до Астора. Згадали, що це ось саме і є та спроможність розмовляти думками, Асторів обіцяний дар.

Кликали друзі Астора, довкола кожного куща ходили, та надаремно. Астора не було. Це, мабуть, тієї ночі, коли переживали сон, він відчалував і забрав частину свідомости їхнього ума. І знов задумалися друзі. Зрушив тишу Борис словами: — Пам'ятаєте як наказував Астор, щоб дар його зберігати в таємниці? Пам'ятаєте як наказував, щоб тільки в конечній потребі користуватися його даром, зберігаючи права приватности, кожного зокрема в думках, задумах, мріях і плянах життєвих. Пам'ятаєте, казав, що коли котрийсь із нас провиниться в тому чи зрадить нашу таємницю, втратимо його дар назавжди.

— Пам'ятаємо і присягаємо гідністю совісти і пошаною до дару Астора — щирим потиском руки друзі присягли.

* * *

Роки йшли. Події життя не минали друзів. Кожний приймав по-своєму те, що доля несла... Кожний пішов на студії. Але завжди, коли весна розцвітала розкішно на Землі, з чаром краси своєї приносили і спогад друзям, спогад про Астора. І тоді не важно де хто з них був, друзі силою дару Астора говорили, згадували сон... Інколи спогад про Астора розправляв крила і приносив друзів понад щоденність юного а потім і дорослого життя. А інколи і в пригоді ставав

спогад, особливо коли життєві переживання ставали дошкульними. Тоді то Астор ще раз і ще раз ставав перед їхніми очима, вчувались їм слова про видержливість і пошану до людей, з якими життя заставляло ділити долю й недолу. Бувало в тишині думок друзі нав'язували контакт і ділилися переживаннями й задумами на майбутнє. Довідався Андрій, що Тиміш продовжує дружбу з Наталкою. Катруся й Леся далі леліють мрії про Бориса. Северин одружився, просив Тимоша на весілля. Андрій згадував проведені дні на Пластовій оселі, згадував її — пластунку свою любу... Обіцяв писати до неї, але за науковими дослідженнями не ставало на те часу.

Розділ ІУ

Біля великого стола у просторій кімнаті будинку НАСА стоїть задуманий астронавт і приглядається знімкам планети. Згідно з плянами, вже завтра він і друг його ще зі школи відправляться космолетом у напрямі великої загадкової планети. Це буде перший, історичний, політ у двадцять першому сторіччі — на Юпітер. Згадали, скільки то пройшло різних досліджень від часу першого польету за поміччю „Воеджера”. Яким далеким здається їм час тепер. Потонув у задумі астронавт, переплелись учора й завтра у його сьогодні... В неприхованім хвилюванні згадав, як вони заплянували, причаливши на велику планету, залишити біля прапору Америки і синьо-жовтий... Це питання найпалкіше відстоював Борис. Він у кожній дискусії, як і колись юнаком будиши, хвилювався, емоції в нього домінували, а русьві кучері спадали на високе чоло.

При перемозі в дискусії, Борисові блакитні очі спалахували промінням сонця.

— Так, обов'язково синьо-жовтий повеземо туди, чуєш Тимоше, без найменших вагань! — палко промовив Борис. Але Тиміш не підводив ні на мить очей, пильно дивився на мапу і на пляни полету.

— Чому не відповідаєш, Тимоше? — запитав Борис.

— Чи ж тобі, Борисе, потрібні в тому аж мої слова? Чи тільки вони тебе в тому переконають, що повеземо наш?... Забув, що тепер, у таких важливих хвилинах, користуватись даром Астора не буде зловживанням?

— Але, але ж, не хвилюйтеся, пане археоложе, — жартівливо відповів Борис. Так, Тиміш хвилювався, адже завтра неабияке завдання. Чи зуміє він прослідити шари субстанції великої планети, довкола місця причалу. Хоч закінчив університет доктором і пройшов вишкіл у підготові до полету на Юпітер, все таки завтра набирало глибшого і хвилюючого значення. Зрештою, все так швидко діялось, що й думки не звикали до дійсности. Гоподи, це вже завтра, а що буде потім?

За вікном великої залі розцвітала весна чаром і красою природи. Сутінки починали замережувати довкілля. На гілці клена вільшанка невгавала. Під подувом легкокрилого вітру туї шепочуть, і в їх шепоті він знову почув своє ім'я, „Тимошшше, Тимошшше... Він підійшов до вікна, на гарне обличчя стрункого мужчини спогад поклав збиточно-юний усміх.

Борис приглядався другові, він знав, це ще раз Тиміш говорить з Астором. Тим часом сутінок зайшов до кімнати. Враз відчинились двері кімнати, на порозі станув Андрій і прогнав сутінок, разом із

задумою, включаючи світло. Ярке неонове світло розлилось по золотому волоссі кремезного чоловіка, його карі очі вітали друзів широко-широ, він збиточно під вусом усміхався й запитав:

— Що, хлопці, думали, що не приїду? Турбувались трохи? Та хіба це можливе, щоб я вас підвів, — продовжував Андрій, доктор парапсихології. Чи на час, як заплянували, відчалюєте?

— Але де там, Андрію, ми не турбувались нітрохи, ачеї знали й відчували твій поспіх, — відповів Борис, — тільки тепер, як бачиш, — глянув у сторону Тимоша, — бавимося у мрійників, Тиміш слухає, як туї шепочуть...

— Переживаєш, Тимоше?

— Так, Андрію, — ляконічно відповів Тиміш. І сам не знаю чому, якесь дивне почуття опанувало мене, несхопне логікою. Хоч усі впевняють, що все повинно відбутися якнайкраще. І погоду добру заповідають і космоліт виряджений найвибагливішими інструментами, а я переживаю.

— Але ж Тимоше, — перебив м'яким баритоном Андрій, — маючи в особі Бориса капітана космолету, хіба маєш чим турбуватись? А я, хіба я вже тут ні при чому? Я стежитиму за вами кожної хвилини. Ми ж у постійному зв'язку будемо з тобою. Я вже довгий час унапрямлнюю свою силу думки, завзяття і волі лиш для однієї цілі, щоб ми могли кожночасно „розмовляти”. Ти ще хіба нікому не зрадив нашої таємниці?

— Ні, ні, не відповідай, я відчув твоє обурення враженої амбіції. Розумію все, значить, дар Астора ще живе...

На стіні залі НАСА висіла велика мапа Юпітера, поруч неї плян будови космолета. Борис підійшов туди й очима капітана ще раз і ще раз перевіряв кожен клітинку моторів космолета.

— Час уже, ходім на спочинок, бо завтра досвіта... Так, це вже завтра, пригадував авторитетно Андрій.

* * *

В напруженні, всією силою уваги всі інженери слідкували за полетом космолета, що на екрані радара прокладав стежину у простори космосу.

Борисів голос спокійно впевняв, що без перешкод уже пройшли стратосферу. Вдоволене відпруження відкрило схвильовані обличчя всіх, що стежили за полетом на залі НАСА. Але після декількох годин донісся стурбований голос Бориса: — Ми втратили зв'язок із НАСА. Мабуть, пролітаючий астероїд перешкодив. Із НАСА старалися установити знову перерваний зв'язок, щоб упевнити, що слідкують за полетом на екрані радару і що все гаразд, щоб не турбувалися. Та звідти доходило те саме „не чуємо вас, не чуємо вас!!” Ждемо на вказівки, передайте директиви як зарадити пошкодженню, швидко давайте поміч, — продовжував Борис.

Андрій непомітно вийшов з кімнати і безшелесно пішов у малу кімнату лябораторії, щоб там на самоті привернути силою думки — телепатії зв'язок із друзями в космолеті. Спочатку слабо, ледве чутно донісся голос Тимоша:

— Андрію чую тебе, скажи в чому справа?

Інженери без упину повторяли як зарадити пошкодженню, але без успіху, потвердження з космолету не доходило.

Вміжчасі зникла вся контроля радарів. Затихли голоси астронавтів. Космоліт увійшов на декілька годин у несхопну жадними вибагливими апаратами полосу. Зв'язок між НАСА й астронавтами перервався. Години ставали роками. Розпач безпорадності проймала всіх у НАСА. Враз інженер Северин побачив крізь мале віконце як у лябораторії Андрій сидить у глибокій задумі й лагідно всміхається, а в той час, коли тривожна непевність полонила всіх на великій залі НАСА, на обличчі Андрія не видно було найменшого сліду турботи. Марко скрикнув:

— Чуєте?! Борис сповіщав, що вони причалили. А Тиміш схвильовано пояснював:

— Господи, як тут прекрасно! Андрію, точно, як тоді... пам'ятаєш?

— Вдячні за ваші пояснення, пошкодження після ваших вказівок вдалося направити, — вже зрівноважено говорив Борис.

— Таж ми чимало годин не мали зв'язку з вами, — пояснив Северин збентежено, але з неприхованим щастям у голосі.

— Нам Андрій пояснив...

— Яким способом? Адже він вийшов із залі, був сам у лябораторії, як це могло статися?

— Андрій нам передав ваше пояснення таким способом, що ви й не зрозумієте. Це наша таємниця, це наш дар...

— А як там хлопці, як там виглядає? Розкажіть нам, — таємнично припрошував Андрій.

— Примкни очі, Андрію, згадай сон... — щасливо пояснював Тиміш. — А тепер, тимчасом бувай, ідемо шукати Астора...

БРОШКА

Пролунав шкільний дзвінок, із шкільного будинку вибігла дівчора, як бджоли з вулика. Площа перед школою ожила гамором, сміхом та перекликами дівчори. Одні підбігають, хто на одній нозі підстрибує, одні одних, вимахуючи руками, переганяють, щоб першими добігти до кінця площі. Двоє дівчаток, повільним кроком ідучи, дискретно перешіптувалися, поглядаючи в сторону Андрія.

— Цікаво знати, чому Андрій ніколи не бігає, що ти думаєш Галю?

— Мені моя сестра сказала, що і в класі він дуже поважний, завжди задуманий, і часто, як погана погода, кашляє, а як інколи хвилюється, то й з віддихом йому погано. Але чому ти, Марійко, завжди про Андрія любиш говорити?

— Бо він мені подобався, Галю, він інший від усіх хлопців. Взимі, як було ховзько, я впала, всі хлопці сміялися, вигукували всякі дурниці, мої книжки пішли врозкид, на всі боки, то вони гралися ними, як мя'чем, на снігу. Хто знає чи з моїх зошитів було б що залишилося, якби не Андрій; він міцно штовхнув Марка, Марко впав, тоді Андрій сказав йому: „А тепер починай сам із себе сміятися, Марку, бачиш, ти теж упав, ну, що, смійся!” Потім Андрій підійшов до

мене, подав руку і поміг підвестися. А дівчора як побачила, що Андрій не жартує, порозбігалася. Марко підвівся і рад-не-рад почав за своїми книжками шукати, бо вони також були порозкидувані, як мої. Я Андрієві подякувала, і від того часу він мені подобається. Я навіть пробувала кілька разів вертатися з ним додому, бо він недалеко від нас живе, але він ніколи сам не йде. Бачиш, і тепер жде. Він завжди йде додому із своїм молодшим братом Юрком, що в першій клясі. Юрій інший від Андрія, дуже балакучий і рухливий, весь час викликає Андрія на перегони. Я одного разу йшла за ними і підслухала, як Юрко дорікав Андрієві: „тільки тому, що ти вже в шостій клясі, то я тебе мушу слухатись? Як я хочу бігати, то буду бігати, і ти мені не заборониш”.

Але Андрій не відповів йому нічого, тільки пригадав, що й сьогодні підуть туди, щоб оглянути. Мені цікаво було, що вони оглядатимуть, тому я й вирішила іти з ними, але на віддалі йшла такій, щоб не звернути на себе уваги. І знаєш що, Галю? Вони зупинилися біля тієї маленької крамнички з написом „Гіфт шоп” і пильно дивилися у вітрину. Юрко навіть пальцем щось Андрієві показував. Чи ти повіриш, що вони щодня туди йдуть, поки підуть додому.

— Ось, дивися, — перебила Галя, — вже Юрій вийшов з кляси. Бачиш, це Андрій на нього чекає. Підождімо, а потім підемо за ними, побачимо, чи й сьогодні вони туди підуть.

— Юрійку, ти забарився, чому так довго не виходив, сьогодні я на тебе найдовше ждав.

— Та, бачиш, учителька задержала нас, бо знову Джан був нечемний і майже більша частина учнів не принесла домашнього завдання. За кару мусіли всі в

клясі писати. Я навіть сердився на Джана за те, бо знав, що ти чекаєш на мене нетерпеливо. Як думаєш, устигнемо ще зайти до крамниці?

— О, так, мусимо, сьогодні треба зайти туди і запитати скільки коштує, адже мамині уродини вже незабаром.

Приспіненим кроком, майже побігли брати у напрямі крамниці. В поспіху не помітили, що за ними услід пішли Марійка й Галя.

Ще раз глянули у вітрину і вдоволено усміхаючись зайшли брати до крамниці. Дзвіночок при дверях сповістив продавчиню про молодих покупців.

— Що ви, хлоп'ята, бажали б купити, — лагідно усміхаючись, запитала старша пані.

— Ми ще сьогодні не готові купувати, лише прийшли спитати скільки коштує брошка у вітрині, — відповів Андрійко.

Продавчиня відчинила двері до вітрини й просила показати котра саме брошка їм подобалася.

— Оця дуже гарна, — показуючи пальцем, попередив Юрко.

— Еге, справді вона прекрасна, — сказав Андрій, — оця, що на зірку з безліччю променів схожа.

Продавчиня подала брошку Андрійкові на долоню. Сині кришталіки на брошці зацвіли у соняшному промінні кольорами веселки. Юрійко у захопленні аж зідхнув.

— О, так, — похитуючи вдоволено головою відповів Андрій, — так, тільки ця брошка може бути для нашої мами на уродини. Але вона, мабуть, дорога, правда? Скільки коштує?

Продавчиня у зворушенні пильно дивилася на дві головки, що в захопленні похилилися над брошкою,

... і навіть не спішила... з відповіддю. Мабуть, брати пригадали їй схожу подію і в її житті...

— Скільки коштує брошка, прошу пані, пригадав Андрійко.

— О, вибачайте, я також на брошку задивилася, — збентежено відповіла старша пані, — ця брошка, любі діти, коштує чотири доляри.

— Ой, — зідхнув Юрій, — як багато вона коштує, — сказав притишиним голосом.

— Так, вона, до речі, більше коштує, як ми на те були приготовані, — відповів Андрій. — Ми не думали, що аж так багато, а, може, ми просто не розуміємося на ціні. Може ще треба нам подождати і, як виростемо, тоді купимо мамі найкращу брошку на світі.

Останні слова так зворушили продавчиню, що вона без надуми відповіла:

— А якби брошка коштувала лиш два доляри, ви б купили?

— Так, так, — скрикнув Юрій. Ми ще маємо цілий тиждень часу і якраз за той час зможемо заощадити стільки, що буде потрібно.

— А скільки ти вже заощадив? — запитала продавчиня.

— Я ще не рахував, — відповів Юрійко, лише знаю, що як порухати ведмедика, то можна відчутти, що він не порожній, багато в ньому центів.

На те продавчиня щиро розсміялася. — Кажеш ведмедик не порожній? Продавчині ширий сміх збентежив Юрійка і він засоромлено похилив голову.

— Але я вже маю більше, — пояснив авторитетно Андрій. — І вірю, що до маминих уродин вже будемо мати досить грошей на брошку. Тому прошу Вас дуже, перехойте її для нас до другого тижня.

Попрощавшись із продавчиною, брати вийшли з крамниці. Але ледве вони вийшли як Марійка, привітно всміхаючись, привіталася з Андрієм, потім запитала: — Кому ви таку гарну брошку купуєте? Ми дивилися у вітрину і бачили, як продавчиня подала вам саме цю найкращу.

— Ми її нашій мамі на уродини вибрали, — поспішив Юрій відповісти.

— Вона, мабуть, дорога, — допитливо дивлячись на Андрія, Марійка продовжувала розмову. — Мабуть, багато коштує, чи Ти вже її маєш, покажи.

— Ми ще її не купили, тільки просили задержати для нас, — ляконічно відповів Андрій.

— А я своїй мамі квіти на уродини даю, — пояснила Галя, — моя мама золоті брошки вже має. — Такої, як там у вітрині, навіть і не хотіла б мати.

Чи то Галі пояснення, чи її вередливий голос при тому так неприємно вразив Андрія, що він, без слова відповіді взяв Юрійка за руку і швидко побіг з ним додому.

— А ти казала Марійко, що Андрій не біжить, а ось як швидко звинувся. І бачиш, який чемний твій Андрій, — ущипливо продовжувала Галя, — бачиш, що навіть не попрощався з нами, просто втік.

— Галю, і я зробила б те саме, як би ти до мене так говорила. — Чи ти знаєш, якою ти вже нечемною була до Андрія? Це зовсім не говорить про тебе, що ти чимсь краща за нього, коли кажеш, що твоя мама лише золоті брошки носить. Мені соромно за тебе, і я не хочу від сьогодні твоєю подругою називатись, — з неприхованим гнівом відповіла Марійка.

Коли брати зближалися додому, побачили у дверях маму, що неспокійно виглядала синів.

— Сьогодні ви не лише занепокоїли мене, а й посердили. Що це з вами, що останніми днями ви з опізненням приходите. Що трапилось вам?

— Ми, мамо, ми... — заплутувався у словах Юрійко,
— ми...

— Ні, не ти, Юрійку, пояснию, хай Андрій мені скаже куди ви ходили й чому так пізно прийшли.

— Я, мамо, не знаю, що сказати, ми йшли собі помалу, дивилися на придорожні кущі, що вже розцвітають, і вільшанку бачили, вже прилетіли вільшанки, мамо.

— Так, так, ми бачили вільшанку, — потакував Юрійко, і при тому пестливо закинув мамі руки на шию.

Мама однак пильно глянула на Андрійка й завважила, що віддих у нього тяжчий, ніж мав би бути. Поклала руку на його чоло і відчула, що Андрійко або дуже схвильований, або, не дай Боже астма надходить, бо з весною і таке буває.

— Що тобі, Андрійку? — вже лагідно питала мама.

— Це Галя дуже посердила Андрійка і ми швидко бігли додому.

— Тихо будь, — сердито глянув на брата Андрій.

— Слава Богу, що це лиш Галя завинила в тому, пояснила мама, я побоювалася, Адю, що ти з астмою вже починаєш. Лікар казав, що ти зчасом зовсім видужаєш, і від астми і сліду не стане, тільки не треба так швидко чоگونهбудь сердитись і так дуже переживати. Опановуй хвилювання, оминай поганих дітей.

При вечері тато завважив, що сини дуже мовчазні і ввспіху вечеряють.

— Ми маємо багато домашніх завдань, тату, і сьогодні трохи опізнились, вертаючись зі школи, тому зараз по вечері піду до своєї кімнати вчитися. І Юрійкові помагатиму з табличкою множення.

Подякувавши за вечерю, хлопці пішли до своєї кімнати. Але відразу, як тільки зайшли, взялися зраховувати свої ошадності. І на превелике розчаровання побачили, що ошадностей мають менше, ніж сподівались. Бо у ведмедику Юрійка було всього сім центів. А в Андрійковій коробці — п'ятдесят три. Зажурилися хлопці, як роздобути потрібну суму?

— А може б попросити, тата щоб поміг, — запитав Юрій.

— Ні, це тоді не буде лише від нас. Гроші на брошку лише ми мусимо якось придбати. Тільки як?

— А я знаю, — відповів Юрійко, — я не буду шоколядки собі купувати аж поки не купимо брошку. А ти що зробиш Андрійку?

— Я ще подумаю, завтра тобі скажу.

Довго не міг заснути Андрій сьогодні, бо кожную думку його бентежили Галині слова: „а моя мама лиш золоті брошки має"... Закрадався й сумнів до Андрія, може, справді тільки золоту брошку годиться мамі дати. Але це не можливе тепер. Батько тільки що недавно дім купив. Мама щодня ходить на працю, ще й дома шие часто, щоб заробити на щоденні видатки.

Довго думав Андрій і обіцяв собі, що колись, як буде дорослим, тоді напевно купить мамі золоту брошку.

Шкільний дзвінок сповіщав перерву. Усі діти спішили до близької крамниці по ласощі: соду, цукорки тощо. Тільки Андрій залишивсь у клясі. Враз крізь вікно побачив, як Юрій прямує до крамниці. Швидко вибіг зі школи і перед самими дверима крамниці пригадав Юркові, що вчора вирішив нічого більше не купувати.

— Та я лише по „гуму” йду, за одного цента, Андрійку, і ще з тобою поділюся.

— Ні, не хочу „гуми”, ти забув, як учора обіцяв, що будемо ошаджувати щодня? Ти думаєш, що я не хотів би також щось купити? Але не можу, бо так постановив, щоб заощадити і так мусить бути! Ходи геть!

— Ну, хай уже так і буде. Але я признаюся тобі, Андрію, що не розумію тебе, що мій один цент може аж так багато допомогти...

— А я тобі скажу, що наші центи тепер для нас дорожчі, ніж для когось доляри, бо ми хочемо нашій мамі купити брошку, от що твій цент тепер означає. Але як хочеш, то йди, купи собі, що хочеш.

— Добре, добре, я розумію, я маму також люблю.

По вечері Андрійко підійшов до мами і запитав,

— Мамо, ти любиш золото, а радше золоті речі?

— Чому питаєш, сину? Так, люблю і маю багато золота, ось піди і глянь у дзеркало, бачиш, як його багато в кучерях твоїх і Юрійка.

— Мамо, а золоті брошки гарні?

— В чому справа Андрійку? Чому ти так золотом зацікавився? Бачиш, золото лише метал, хоч і шляхетний, але холодний, він не має аж такої

великої вартості для тих людей, що люблять багато дорожчі за золото цінності в житті.

— Які цінності, мамо?

— Кажу ж тобі, йди до дзеркала і придивися, там побачиш найбільші цінності мого життя! Побачиш мого сина. Дай мені свою руку, ось відчуваєш, що вона тепла, а тепер положи руку на груди свої і відчуєш, як там серце вистукує, це воно розказує, що в ньому є джерело, з якого випливають найшляхетніші цінності. Воно ще щось розказує — що воно, серце багато дорожче від золота! Серце може купити золото, як бажає, за гроші. Але за золото не можна купити серця... Іншими словами, Андрійку, без золота можна жити, але без серця немає життя. А скажи, що дорожче за життя??? Тепер розумієш мене, сину?

— О, так, мамо, і дуже-дуже дякую, мені аж легше стало. Мамо, а ти любиш веселку?

— Ти вже мене зворушуєш, сину, своїми питаннями, що це тобі веселка на думку прийшла? Ти дуже добре знаєш, як я люблю веселку, не раз розказувала тобі, як в Україні по дощі веселки вистелювали доріжку аж до неба, моїм мріям... Але вже досить, дивися, ми вже Юрійка своєю розмовою приколисали.

Легко стало на душі Андрійкові після розмови з мамою, бо таки те золото, що згадала Галя, дуже його турбувало, але тепер він розуміє все, що мама пояснила. Тільки ще одна турбота залишилася: за два дні мамині уродини, а ще бракує п'ятдесят центів. Юрій тільки десять центів заощадив.

На столику біля ліжка лежала ручка, що її тета на уродини Андрієві купила. Андрієва увага зупинилась на ній і він подумав: „а що якби її взяти до

школи і... але ні, друга думка заперечила першу. Але ж так, настоювала перша думка, це розв'язало б усякі заходи з ощадністю, а часу вже дуже мало. Степанові ручка дуже подобалася, і він не раз намовляв Андрія продати йому. Андрій пояснював, що подарунків не можна продавати, бо то пам'ятка, але тепер, в цьому питанні, це щось інше. Це для мами і продати ручку підказує навіть те, що вистукує в грудях... Правда, що ручка коштує більше як п'ятдесят центів, але іншого виходу немає.

Підчас перерви у школі Андрій підійшов до Степана й запитав, чи він ще й далі хотів би купити у нього ручку.

— О, так, вона мені подобалася, скільки хочеш за неї? Вона хоч п'ятдесят центів варта, та я тепер не маю, матиму на другий тиждень.

— О, це вже буде запізно, — відповів зажурено Андрій.

До розмови Андрія із Степаном прислухувалася Галя і по хвилині підійшла до Андрія й сказала, що й вона хоче купити у нього ручку:

— Я тобі, Андрію, і доляра дам, бо ти напевно потребуєш грошей, щоб купити цю із звичайними кришталіками, не золоту, брошку, і при тому вложила доляра в Андрієву руку.

Андрій з пересердя кинув доляра на долівку і черевиком розтер його на кусники.

— Ось що для мене значить твій доляр, Галю! Бачиш, і в ньому тут і твоя вартість уся!

Галя в гістерії заплакала, шукала співчуття у Марійки, але даремно, Марійка лиш холодно глянула на неї і відійшла.

Андрій і Юрій верталися додому. Завтра мамині уродини, значить треба сьогодні зайти до крамниці і дістати брошку. Треба до тата звернутись, а тато напевно допоможе, але тато вернеться з праці аж о п'ятій годині. Чи встигнемо до того часу, бо крамницю, зачиняють о п'ятій.

— Андрію, Андрію, підожди закликала Марійка, я маю тобі щось сказати.

Юрій і Андрій зупинились, задихана Марійка щиро привіталась.

— Андрійку, чи міг би ти мені свою ручку продати? Вона мені також дуже подобалася, прошу, Андрійку, не відмов мені, — при тому глянула привітно Андрієві в очі. — Пам'ятаєш, ти вже мені одну прислугу зробив, коли відігнав Марка, як я впала, і поміг позбирати книжки й зошити. Зроби мені ще одну прислугу, я може колись тобі віддячуся.

— Це, що ти хочеш купити в мене ручку, називаєш прислугою? Це буде твоя прислуга мені, Марійко, я тобі буду вдячний.

— Ні, я буду тобі вдячна.

— Ні, я тобі, Марійко.

— Та що ви сперечаєтесь, — перебив Юрій.

— Ні, ми не сперечаємось, — відповіла Марійка, — я хочу купити в нього ручку, а він думає, що я йому роблю прислугу.

В унісон щебетанням вільшанки, защебетали сини і несмілими голосами „многая літа” мамі заспівали. Андрій подав мамі невеличку коробку:

— Це для тебе, мамо, від нас, бо це походить на веселку...

школи і... але ні, друга думка заперечила першу. Але ж так, настоювала перша думка, це розв'язало б усякі заходи з ощадністю, а часу вже дуже мало. Степанові ручка дуже подобалася, і він не раз намовляв Андрія продати йому. Андрій пояснював, що подарунків не можна продавати, бо то пам'ятка, але тепер, в цьому питанні, це щось інше. Це для мами і продати ручку підказує навіть те, що вистукує в грудях... Правда, що ручка коштує більше як п'ятдесят центів, але іншого виходу немає.

Підчас перерви у школі Андрій підійшов до Степана й запитав, чи він ще й далі хотів би купити у нього ручку.

— О, так, вона мені подобалася, скільки хочеш за неї? Вона хоч п'ятдесят центів варта, та я тепер не маю, матиму на другий тиждень.

— О, це вже буде запізно, — відповів зажурено Андрій.

До розмови Андрія із Степаном прислухувалася Галя і по хвилині підійшла до Андрія й сказала, що й вона хоче купити у нього ручку:

— Я тобі, Андрію, і доляра дам, бо ти напевно потребуєш грошей, щоб купити цю із звичайними кришталіками, не золоту, брошку, і при тому вложила доляра в Андрієву руку.

Андрій з пересердя кинув доляра на долівку і черевиком розтер його на кусники.

— Ось що для мене значить твій доляр, Галю! Бачиш, і в ньому тут і твоя вартість уся!

Галя в гістерії заплакала, шукала співчуття у Марійки, але даремно, Марійка лиш холодно глянула на неї і відійшла.

Андрій і Юрій верталися додому. Завтра мамині уродини, значить треба сьогодні зайти до крамниці і дістати брошку. Треба до тата звернутись, а тато напевно допоможе, але тато вернеться з праці аж о п'ятій годині. Чи встигнемо до того часу, бо крамницю, зачиняють о п'ятій.

— Андрію, Андрію, підожди закликала Марійка, я маю тобі щось сказати.

Юрій і Андрій зупинились, задихана Марійка щиро привіталась.

— Андрійку, чи міг би ти мені свою ручку продати? Вона мені також дуже подобалася, прошу, Андрійку, не відмов мені, — при тому глянула привітно Андрієві в очі. — Пам'ятаєш, ти вже мені одну прислугу зробив, коли відігнав Марка, як я впала, і поміг позбирати книжки й зошити. Зроби мені ще одну прислугу, я може колись тобі віддячуся.

— Це, що ти хочеш купити в мене ручку, називаєш прислугою? Це буде твоя прислуга мені, Марійко, я тобі буду вдячний.

— Ні, я буду тобі вдячна.

— Ні, я тобі, Марійко.

— Та що ви сперечаєтесь, — перебив Юрій.

— Ні, ми не сперечаємось, — відповіла Марійка, — я хочу купити в нього ручку, а він думає, що я йому роблю прислугу.

В унісон щебетанням вільшанки, защебетали сини і несмілими голосами „многая літа” мамі заспівали. Андрій подав мамі невеличку коробку:

— Це для тебе, мамо, від нас, бо це походить на веселку...

На долоні в мамі виблискувала до сонця самоцвітами брошка. Мама пригорнула синів до серця.

— Вона, мамо, — стиха промовив Андрій, — не золота...

— Але вона дорога, — авторитетно, похитуючи головою, пояснював Юрій, я аж десять центів своїх дав Андрійкові, щоб це була від нас обидвох, так, мамо, аж десять, і при тому підніс руки із десятима пальцями...

— Діти мої, дякую вам, і запевняю, що це найдорожчий подарунок від вас. Немає на світі такого золота, що могло б зрівнятися з вашою брошкою, бо її купили ваші серця, ті, що вистукують у грудях, бо там, у ваших грудях — горді соколи лопочуть крилами...

Минали роки і прерізні події переплітались. Із синоків роки синів зробили...

На залі гамір, сміх, що кожним звуком своїм говорив про незвичайне щастя. Це батьки й професори, в гарно прибраній із привітами для градуантів університетській залі обмінювалися гратуляціями та приємними враженнями.

Враз під звуки „гавдеамус” входять у довгих шатах із дипломатами у ступені доктора прав сини і доньки щасливих батьків. Ось там, третій з черги, йде він — Андрій.

Зворушено дивилася мама на сина. На її грудях, припнята до гарної сукні, цвіла кольорами веселки брошка, найдорожча в світі брошка, подарована синами в день уродин.

СИЛА ПОЧУВАНЬ

Попрощавшись із Зіркою, Тарас вертався додому. Та чи справді попросився? — питав сам себе Тарас. Вона ж, немов на яву, йде ще поруч нього, він ще відчуває тепло її долоні у своїй руці, а в леготі вітру — віддих її. Ще так чітко звучать переконливі Зірчині слова, якими вона завзято боронить свою думку в дискусії над доповіддю професора, і хоч у тому питанні Тарасові переконання були на стороні професора, він залюбки вслухується в акорди емоцій, що пронизували кожне слово Зірки. Емоція в її голосі мелодійним струмочком звучала, що словами із душі випливала:

— Скажи, Тарасе, поясни мені своє переконання, чи ти справді приймаєш професорову думку, що тільки те гідне людської уваги, що можна доказати фактами математичного обчислювання і логікою? Але ні, не переконуй мене, я наведу твої слова, поясни як я їх маю розуміти, коли ти мені так гарно, говорив, що найкращі Зорі в небі не рівня моїм очам, що ти біля мене себе окрилений відчуваєш... Скажи, чи можеш ти торкнутися своїх крил? Чи можеш їм математичний вимір дати? Адже так, Тарасе, лиш закохані говорять, а любов — чи не найсильніше

почуття із світу емоцій, про які професор з погордою говорив?

— Ага, нічого не кажеш, Тарасе, ну й не треба, бо я відчуваю, що внезабарі не тільки призна́єш мені рацію, а навіть побачиш скільки лиха в житті може заподіяти теорія професора, окрадена з почуттів. Математичні обчислювання — це справа компютерів. Але чи ж не ум, якого твій професор у руки не може взяти, породив їх? О, так, Тарасе, думки породили компютери, а не навпаки... А хто має право обмежити думку лише до математичного обчислювання та скорити її лише до очевидного?...

Отак під акорди слів Зірки, Тарас прийшов додому. Слова її не лише вчувались йому, але й підсвідомо почали переконувати, що почування сильніші за математичні формули. От хоч би й зараз, ніде правди діти — Тарас закоханий, а по морю почувань плывуть на човниках мрій усі думки до... Зірки.

Довго не міг Тарас заснути. Стоять думки його на перехресті: на одній стежині усміхається Зірка і шепче — повір мені Тарасе, а на другій професор із книгою в руках переконує, що емоції, це діти уяви і з ними здоровий глузд не може йти спільним шляхом життя. Довга нерішучість приколисала Тараса...

Розложистими полями каледжу Тарас, ідучи на виклади, зустрів Зірку. Дружньо привітавшись, вона запитала:

— А як тобі спалося після вчорашньої дискусії?

Чи маю щиро признатися?

А хіба є потреба в нещирості? Я думаю, що немає нічого здорового між друзями, як щира виміна думок.

— Я довго не міг заснути, вчувалися мені слова професора і твої переконання і, здавалось мені, що і ти, і професор маєте рацію: твоя абстрактність і професорова математична конкретність боролися завзято в мені. І я, поки заснув, подумав, що було б добре, якби знайти спільний знаменник для твоїх і його понять, щоб вони поруч себе, в житті, у згоді жили.

— О, Тарасе, це мені подобається, ти вже на добрій дорозі, а як нам пощастить зустрітись ще кілька разів у зоряну нічку, тоді ти приймеш мої думки всеціло. – При тому Зірка кокетливо глянувши на Тараса, попрощалась і зайшла у височезний будинок на виклади.

А Тарас на викладах фізики зосереджувався над досить складною формулою обчислювань. Враз почув крізь голосник своє прізвище, його кликали до адміністраційної кімнати.

Тарас привітався з секретаркою й запитав у чому справа.

— До нас дзвонили із шпиталю й просили переказати, що ваш батько в автомобілевому випадку був поранений і кликали Вас негайно до шпиталю.

Зранений вісткою Тарас стояв кілька хвилин непорушно, а потім спромігся лиш на тихе „дякую”.

У просторій шпитальній кімнаті метушня — лікарі й медсестри наполегливо докладають усіх зусиль найвибагливішими медичними апаратами, щоб повернути нормальний ритм серця Тарасовому батькові. Тим часом на моніторнім сприймачі видно хвилинами цілком прямі вертикальні риси, а часом спонтанно-нерівномірні, схожі на блискавицю. До Тараса підійшов лікар і пояснив, що після катастро-

фального зудару авт, крім потовчення та поломаних костей в ногах, наступила коронарна атака серця.

Тарас нестямився, як по обличчі його покотились дві сльозинки, завелике було горе, щоб здержати сльози. Батько, по смерті мами, став єдиною дорогою особою, що вміло заступав матір у житті Тараса. Досада й розпач заволоділи ним всеціло, і він, двадцятилітній юнак, заплакав, як мале хлоп'я.

Враз відчув, що хтось ніжно поклав руку на його рам'я. Біля нього стояла монахиня Анна.

— Не трайте надії, ходіть, я вас проведу до ще одного лікаря, розкажіть йому своє горе, і силою віри просіть. Яка велич віри — така ж і його поміч...

Тарас ішов за ніжним голосом монахині, а він схожий був на голос Зірки. З кожним її словом поверталася йому рівновага. Тарас щораз реальніше починав сприймати жорстоку дійсність. Монахиня залишила Тараса самого. В каплиці — тиша, лиш дві свічки поруч кивота малими вогниками жевріли. „І що ж тепер?“, — подумав збентежено Тарас. „Відколи мати померла, він із жалю до Бога не ходив до церкви, а з того часу вже десять років минуло. І ні батькові прохання, ні погрози не помагали. Тарасів жаль залишився незмінний... Чи й не тому теорія професора стала такою переконливою у його сприйманні.

Але тепер Тарас не прийшов дорікати Богу, він прийшов просити, але як? Якими словами? „От якби тут Зірка була біля нього“, — подумав Тарас. У каплиці Тарас відчув потребу почути завзяті слова Зірки про віру, про значення умового контакту з величчю Духа Святого і наукою Христа, без математичних обчислювань і заключень.

Як довго стояв непорушно в каплиці, — Тарас не пам'ятає. Його глибоку задуму сколихнув ніжний голос:

Тарасе, я за тобою шукаю і лікар шукає, він не знає куди ти пішов. Монахиня вказала мені дорогу до тебе. Лікар переказав тобі добру вістку, твій батько буде жити! Вже віддихові апарати відставили, і твій батько почав нормально віддихати. І ритм серця також нормальний.

— Ти, Тарасе, молився, правда? Скажи, по скільки роках ти пішов на розмову з Ним?

Зірко, Зірко, ти кажеш батько живе!?! Буде жити, правда? О, Господи, дякую Тобі. Ні, Зірко, я не молився, я забув молитися, я тільки важко жалував, що забув молитися, що ніколи не був на розмові з Ним. Я від сорому не міг і підвести очей на кивот...

— Ох, ти мій коханий дурнику, — жартівливо шепотом промовила Зірка, а хто сказав, що в молитвах потрібні вибагливі слова? Господь добре знає чого ти сюди прийшов. А тепер ходи до батька.

Тарас без слів підійшов до батька й поклав поцілунок на його холодне чоло. І довго тримав у своїх долонях батькову руку. Потім сестра пригадала, що батькові час на спочинок.

* * *

Чергувались тижні, минали місяці. За словами лікаря, батько зовсім видужав, і є всі данні, що з милицями вже почав ходити.

— То чому батько не ходить? — здивовано запитав Тарас. — Чому лиш сидить на кріслі, годинами задивлений у даль?

Гм, запевняю вас, Тарасе, що це вже не фізичне явище. Кості в ногах зрослися, всі рани загоїлись, серце працює, але в батька погасла іскорка, що спалахус вогником завзяття до життя, до боротьби із знесиленням. Ваш батько раніше в розмові зі мною висказував побоювання, щоб не стати калікою у візочку і тим самим бути тягарем у вашому житті. Я старався пояснити батькові, що втрата віри у свої спроможності це чи не найважчий тягар у житті, але дарма, батько з кожним днем впадає у глибшу задуму. А тепер втрачає й охоту до харчування.

Тарас уважно слухав слів лікаря, які дуже схожі були на ті, що їх він чув уперше, йдучи з Зіркою додому, після доповіді професора. Зірка говорила:

Яка ж несхопна й уявою інколи буває сила духа, це вона є рушійною силою усього фізично-очевидного. О, ні, емоції не є дітьми уяви, — продовжувала Зірка.

Вони велетні, що можуть зміцнити або й знищувати. Їх не можна нехтувати в житті.

“А я так завзято заперечував переконування Зірки тоді”, подумав Тарас.

* * *

Зустрівши Зірку подорозі на виклади, Тарас запитав, чи пішла б вона з ним сьогодні відвідати батька. Вона радо згодилася, і вони пішли до шпиталю. — Порадь мені, Зірко, як переконати батька, що він може ходити, спочатку на милицях, а потім і без них. Я фактами пересвітлень доказую, що ноги загоїлись, що тільки ще м'язи в ногах ослаблені, логікою доказую, а це його не переконує.

— Тарасе, а, може, покинь на якийсь час факти, пересвітлювання тощо. Твій батько тепер у стані нищівних песимістичних емоцій. Може краще, як то кажуть, „клин клином вибивати”... Може б ти, нищівне почування зневіри, що взяло в полон всі думки його, прогнав зміцнюючим почуттям — певно здогадуєшся як йому на ім'я? — кокетливо глянувши на Тараса, запитала Зірка.

— Любов? Маю сказати батькові, що я його люблю? Хіба це не смішне, не samozрозуміле, коли він бачить, як я турбуюсь ним, хіба аж словами треба, людей переконувати?

— Ага, здогадався, я таки маю на думці любов і це не смішно про неї батькові говорити. А чи ти, хлоп'ям бувши, на руках у нього не питався тата, чи він тебе любить? Хіба не досить було тобі, що ти в нього на руках? Спробуй, Тарасе, підведи свого батька на ноги. Любов у своїй силі границь не знає, вона спроможна підносити найважчі тягарі в житті. Силі любови найвибагливіші компютери твого професора мусять підкоритись.

Тільки ледве помітною усмішкою зустрів батько сина й Зірку. А по довшій мовчанні завважив:

Ти, Тарасе, змарнів, чому? Мабуть, не відживляєшся якслід. От, якби я був здоровий, доглянув би тебе, як то колись бувало.

— Тату, я з журби за тебе змарнів. Ти мені не лише татом, але й мамою був. Ти мені потрібний у житті, а харчування — другорядна річ. Ось я тобі прийшов сказати: якщо ти любиш мене бодай на половину стільки, що я тебе, то встань і ходи додому. Я тебе потребую, тату!

— Та я думав, що я вже каліка і буду тобі заважати, але й нізвідки сил узяти, щоб устати?

— Тату, ти забув як ти мені колись читав із тієї Книги — „встань і ходи”... А в іншому місці ти читав: „по вірі вашій дасться вам”...

— Сину, ти пригадав собі, синку мій любий, ти був у церкві — із зворушення батько заплакав. А по хвилині промовив: — А де мої милиці, дай їх сюди! Підемо, сину додому... підемо...

ЯКБИ БЛАКИТЬ ГОВОРИТИ ВМІЛА...

У соняшний літній день неможливо не любитися красою блакиті, вона сонцем осяяна, і ні хмаринки на ній. Мотря лежить під кленом горілиць і замріяно дивиться в блакить.

— Куди ж ти задивилася так? — запитала Іванка.

— Я люблю дивитися прямо в очі... Мені здається, що блакить, це сині очі всесвіту, а сьогодні вони особливо такі чисті й прекрасні!

— О, дивись, — продовжувала Мотря, — з вітром пливуть білі хмаринки у виді букв. Читаймо, це, мабуть, якась рекляма. Незабаром було чути мотори кількох літаків, що, химерно кружляючи, залишали за собою білі кучеряві слова реклями. Але гудіння літаків розбудило спогад і Іванка не добачала хмаринок-букв.

— Іванко, чому ти не дивишся на літаки і чому ти посоловіла?

— Мені те гудіння літаків пригадало одну подію в житті і когось.

— Кого пригадало, розкажи, — вмовляла Мотря.

— Та мені пригадалася вона.

— Хто вона? — З цікавістю допитувалася Мотря. Як називалася?

— Але це не важно як називалася. — По хвилині,

Іванка додала: — Йй на ім'я — Харитя. Бачиш, Харитя тоді почула гудіння літаків, подібне до сьгоднішнього, тільки то було в дуже різних обставинах. Вона лежала на дошках, що тоді називали їх ліжком. Крізь малі віконця бачила як зближалися літаки, багато літаків, їх гудіння заглушувало, але сирени їх перемогли. Враз усі з бараку почали втікати до сховища і забули, що Харитя не могла встати з дошок.

А сирени сповіщали жах. Застогнала земля під градом бомб, а Харитя непорушно лежить і думає: — Як довго ще треба цій землі стогнати, аж небо почує?...

За хвилин кілька з вікон бараку посипалося скло. Барак, немов із переляку, задрижав. Тільки Харитя не боялась, бо котрий то вже раз чує вона як земля стогне під важким ударом бомб. Але що це? Чи невидима рука повернула сторінки часу і зупинилася на Содомі й Гоморі? Вогняні стовпи окупили барак. Крізь віконні отвори видирався сірозеленими клубами дим і повз, як мариво по долівці кімнати. В ньому зарисовувалися риси тієї, що ще недавно допитувала, отої, що в гестапівській одежі... Із-за бараку донісся голос розпачі й плач. Повінь диму невідступно допливала до дошок, на яких непорушно лежала Харитя.

Тихе схлипування пробудило Харитю. Біля неї лежала молода дівчина і без упину плакала, бо до бараку повернулася вже без батьків. В той день багато людей не повернулося... Харитя хотіла ніжно пригорнути заплакане дівча, розрадити, але неспроможна була, її права рука дуже опухла і

нестерпно щеміла, думки розради подорозі до слів потапали у бездоннім безсиллі. До заплаканого дівчати підходили співжителі кімнати й потішали як уміли. Аж тоді Харитя зауважила, що це не та кімната, до якої її вперше привезли, не та, що її повинь диму залила. І також не внизу, а на другому поверсі ліжка лежить. Значить, вона в іншому бараці. Але як вона дісталася сюди? Адже ходити сама вже більше тижня не могла. Мабуть, хтось її сюди привіз, а коли так, то хто? В кімнаті також не ті люди, що в тому бараці були, поводяться стримано, розмова їх на культурному поземі, їх обличчя, хоч із виразом пригноблюючого смутку, лагідні, та й сама кімната чистішою виглядає.

До Хариті підійшла у скромній одежі жінка, яку співжителі називали Анастасією. Вона запитала:

Як ви називається? Чому ви самотна і в такому стані здоров'я, скажіть, хто ви?

Останнє питання турбувало Харитю, і вона з неприхованим болем заворушилася. Хотіла відповісти, але чорна повинь залила очі...

Ради Бога, що вам? ніжно потрясаючи її, питала Анастасія. Напийтеся холодної води. Харитя жалібно припала до склянки з водою, це ж бо по стільки днях ця ласкава рука вперше подала їй воду. Напившись, вона прийшла до повної свідомости й відчула холод. Анастасія пояснила: Це, як вам слабо стало, я холодною водою змочувала вам обличчя, щоб ви очуняли. Дозвольте вас переодягнути в мій одяг. Нам аж неприємно дивитися на цей ваш одяг, здається нам, що ми не в переходовому таборі а в "концентраку".

Здіймаючи мокрий одяг Хариті, Анастасія зауважила на ланцюжку невеличкий інкрустований гуцульський хрестик.

— Дивіться, хрестик в неї на грудях, а який прекрасний! Значить вона християнка. Я ж казала, чого ж би її сюди привезли, якби вона не була україркою. Не звертайте на те уваги, що Микола наговорив. Це, що чув, як вона кричала, мабуть, у горячці, дивіться на руку, вся в запальнім стані. То добре, що вона кричала, не важно що, бо в іншому разі Микола не почув би й не виніс би її з горіючого бараку.

У чистій і теплій одежі навіть рука не так дошкульно боліла, особливо, коли Анастасія, теплою водою промивши, перев'язала руку білим рушником. Тільки щоб дали їй спати, щоб не ставили стільки питань.

Але Анастасія вже не відступала від Хариті, знов подала молока, розведеного теплою водою. А потім пояснила: — Я йду до кухні, це мій день чистити картоплю. До речі, сьогодні черга всіх нас іти на працю. Ви, залишившись сама, не бійтеся, бо, якби знов трапилося те, що вчора, тоді хтось прийде по вас. Ось уже й зголосив вас професор до лікарні, завтра спробуємо вас туди провести. Коли ж Харитя не відповідала, Анастасія по хвилині промовила:

Та скажіть хоч словечко, або дайте знак, що чуєте і розумієте мене. Харитя лиш підвела очі і насилу, глянула на ласкаве обличчя незнайомої пані.

В кімнаті вже не було нікого, Харитя залишилася сама, але й не сама, бо крізь маленькі віконця зайшли

промінчики сонця. А потім сонце розщедрилось і розсипало довкруги Хариті золоті снопи проміння. Соняшне тепло пестило й ogrівало посинілу зболілу руку й інші рани на тілі. У сяєві сонця всі клуночки співжителів немов ожили: отам гуцульський килим заговорив красою Карпат — пізнав же хрестик на Харитиних грудях. А в другому кутку — щось вкрите плахтою з полтавським мереживом, ніжна тканина і її взори розворушили спогади про маму. Але думки заплутувались в емоції, а жаль гострим холодним лезом протинав срібні ниточки у прядиві спогадів...

О, сонце, яке ти прекрасне! Як я любила тебе вдома. Ти, бувало, за мною підбігало на полях, чи навпаки, це я за тобою, а ти ховалося за верби. Чи ти сьогодні поки прийшло сюди, було в мене вдома, в моєму краю? Бачило маму, тата? Бачило сад бабусин, мою вишню в ньому? Але чого це я тебе питаю, ти ж не заговориш, ти й не чуєш мене, ти високо в блакиті. Що тобі, як і бачиш все те, що тут діється тепер на Землі, що жах із жорстокістю розпаношилися. Ти в блакиті високо-високо...

Враз стало їй смішно із себе самої за такі дитинні дорікання сонцю. Чи годиться йому така заплата за те, що прийшло, що зігріло, що на гуцульським килимі чічки зацвіли, а полтавська тканина замережала спогади. От і невдячна я, але сонце думок хіба ще не вміє розуміти?... Та сонце, мабуть, відчуло дорікання й ображене вийшло з кімнати, а потім і за обрій відійшло. По кутках кімнати зимовий сутінок почав фіялкові тіні розмальовувати.

— Я принесла вам шматок хліба і теплого чаю, почула Харитя ніжний голос Анастасії. Коли ж, за

стільки часу. Харитя відчула шматок хліба в лівій руці – вся задрижала. Почуття голоду, якого не всилі словами передати, заволоділо нею до безкраю. Вона почала жадібно цілувати пахучий шматочок хліба.

Через якийсь час до кімнати зайшов молодий чоловік.

О, добре, що зайшли Микола, – промовив співжитель кімнати, – заграємо в карти, поки завинють сирени.

Та я зайшов подивитися як там вона. Може, за те, що я собі руки попік, скаже "дякую". Чи вона ще й досі не говорить? Але ж я тоді чув, як кликала, то чому ж тепер до нікого словечка не заговорить? Знаєш Василю, продовжував Микола, сам не знаю чому саме я туди, якраз попри той барак, переходив і яка сила мене похала йти туди і її рятувати? Не можу позбутися думок про неї, начеб я десь, колись її бачив.

Гра в карти не йшла. До того ще й попечені руки дошкульно щеміли.

Може ти голодний, Микола, бо ж не ходив ти до праці сьогодні, зауважив Василь, і дискретно сягнув рукою до малого клуночка. Микола, доїдаючи кусник хліба, забув про карти і по стежинах ностальгії блудив:

А пам'ятаєш який добрий хліб ми мали ціле літо на роботі? Не тільки те, що нам найкраще платили, а ще й трактували як рідних синів. От ще й нині чую, як парівка гуде, як сиплеться з неї пшениця, як правдивим золотом до сонця виблискує. Знаєш, Василю, кращої за нашу пшеницю, мабуть, у всьому світі немає.

— Та що з того, — перебив Василь, — хто її має? Скільки нашим людям лишається з неї?

Микола поглянув на перев'язані руки і в задумі додав:

— А пам'ятаєш, як мені молотілка пальці потовкла? Думали всі, що вже й по них... Але пані доглядала, до лікаря водила. Вже я й до кінця літа не працював. Вони наче сином піклувалися мною. Аж коли загоїлись руки, я поїхав у гори додому. Мій ледько за те їм хрестик інкрустований зробив. Та таки й було на що дивитися! А коли я відїжджав і питався, якби їм за те все віддячитись, то пані відповіла (вона це завжди говорила): Добре діло в добрім серці не загине, як зерно кинути в добру землю зійде і зацвіте...

Ці останні слова Миколи зворушили Харитю до глибини душі, бо сказане про добре діло належало буквально її мамі. Харитя останками сил підвелася і допитливо дивилася на обличчя Миколи. А Микола продовжував:

Вони там ще й молоду панночку мали, вона все увечері грала на скрипці для тата, тої улюбленої його, та як заграє... Але Микола не докінчив, бо вона крізь ріки сліз скрикнула:

Ви говорите про мого батька й маму! — і показала Миколі хрестик...

Іванка замовкла, потонувши в задуму. Мотря перебила мовчання:

І що далі сталося?

Мотрійко, хіба тобі не досить на сьогодні? Микола був радий, що віддячився, а Анастасія з того часу стала Хариті рідною. Війні прийшов кінець.

Мотря, глянувши на блакить неба, притишено промовила;

— Якби ти вмiла говорити, не одне розказала б, що твої сині очі на Землі бачили. Та не лише бачили. Таборам ще не кінець... О, їх ще багато там, де Карпати наші...

— О, так, — відповіла Іванка, — на шлях нашого народу доля кладе каменяки-великани, от якби з них вежу зробити, мабуть, по ній дійшли б ми й до Зір. А до волі — шляху не видати...

Я ЗУСТРІВ ЙОГО

Нежданно спалахнула блакить, як промінь сонця її цілував, бо он там із-за гори, саме в цю мить те інтимне й любе прощання, Місяць підглядав. Та не лиш Місяць, пронизували її крізь вікно задумані очі астронавта Джана. Стояв він непорушно при вікні, задивлений у блакить, бо спогади минулого полонили всі його думки. У таку пору, при заході сонця, все пережите на місяці оживає до дрібниць. Розгорнула ностальгія крила і несла Джана туди, куди ще так недавно у капсулі „Аполля” в товаристві двох інших астронавтів до Місяця зближався. Дивиться Джан на Місяць, бо він он там, у маєстаті срібла, магнетно притягає всю його увагу до себе — вони ж друзі ...

Дивився Джан і думав: „так, уже ніколи він не полине астронавтом, він же добровільно проміняв полети на Місяць на полети душі у далекі й бездонні простори блакиті всесвіту ...

Ні, він не жалує за тим, що було ще так недавно, не жалує за астронавтом-капітаном Джаном і всіма дотогочасними почестями. Він тепер реверенд-Джан щасливий, лиш час від часу причувається йому голос генерала, як він урозпачі й безпорадності безупинно намовляв Джана змінити рішення й не покидати

НАСА. Адже перед ним ще стільки завдань, до речі, із його знанням і хистом непересічного астронавта, успіхам у кар'єрі границь немає. Жаль було тоді Джанові генерала, бо він, добряга, ніяк не розумів Джана. А, може, тому, що Джан не вмів пояснити причини свого відходу з НАСА. Бо хіба є такі слова, якими можна було б висловити те, що йому трапилось на Місяці? Чи повірять хтось у те, що він зустрів на Місяці ЙОГО? Це ж і не можливим було в проханні звільнити його з обов'язків астронавта, написати дослівно кожне слово, яке при зустрічі з НИМ Джан усією душею і всіма чуттями свого я почув. Особливо коли Джан ще тут, на Землі, перед полетом на Місяць не дуже то й звертав увагу на пієтизм. Та й чи повірив би йому хто, як там на Місяці ВІН торкнув Джана за плече? Джан був більше, ніж певний, що ніхто з його друзів астронавтів не повірять йому і що його пояснення будуть розуміти як усякі психологічні забурення, спричинені полетом на Місяць. Бо в світі науки, де лиш точні обчислення компютерів і фізичні формули володіють довір'ям учених, Джанове пояснювання буде похуже на казку ...

Отак у роздумах Джан і не помітив, як уже сонце зайшло і мереживом сутінку вкрилося довкілля. А перед його очима мінялись картини усього пережитого, думки перелетівши полюсу Ньютона, плавали там, де немає закону притягання й ваги, у калейдоскопі почувань ... Місяць простягнув срібні руки до Джана й принадно припрошував стати ще раз на те місце, де він зустрів ЙОГО ... Джан без опору дав волю спогадам, а вони по вистеленій срібним сяйвом доріжці полинули ...

Ось стоїть капсуля „Аполльо”, а Джан, підстрибуючи біля друга астронавта, збирає каміння ... Встромлює на поверхні Місяця прапор... Ще раз перевіряє телевізор, що передає їхнє перебування на Місяці на Землю. Потім він почув голос від НАСА — пора вже заходити до капсулі на означений час спочинку, бо лишається ще багато до виконання намічених завдань. „Раджер” — тільки ще один контакт із астронавтом, тим, що в кораблі космоса кружляє довкола Місяця, очікуючи їхньої сполуки й повороту на Землю. Коли третій астронавт у кружлянні запевнив Джана, що все гаразд, Джан услід за другом, що вже зайшов до капсулі, стрибнув і враз відчув перешкоду в тому. Він глянув довкола і в ту мить вид космічного довкілля став не таким, як досі... Отам, серед мільйонів зір, побачив Землю, бачив її напрочуд близько, не такою, якою б вона повинна бути за науковими обчисленнями. Він бачить як Земля кружляє в неуявленній красі і кольорах. Враз він почув голос:

— Не бійся, лиш уважно дивися, бачиш, це твоя і моя Земля, ти її любиш і я її люблю, ти там родився і я там родився, жив і навчав.. Там мене розп'яли... Але вона — Земля і все, що на ній, мені належить. Глянь, яка вона гарна! Як у морі всесвіту міняється кольорами... Дивиться Джан і віри не йме, яка Земля чудова! Задивлений на Землю, побачив себе хлопчиком у рідному домі на Різдво, як стоїть він біля ялинки, прибраної прерізними прикрасами, а он там, на одній гілочці висить кругленька банька, вся у помаранчево-блакитних кольорах, в доквіллі сніжно-

білих пушинок вати, що схожі на хмаринки, туляться до чарівної кульки. О, так, тепер він розуміє, чому привиділось йому Різдво, — це бо ще раз у серці Джана, на Місяці родився Ісус... Це на безмежно-безмежно великій ялинці всесвіту висить на солярній гілочці Джанова Земля і безупинно міняється кольорами веселки...

І знов почув Джан, як ВІН, торкнув його за плече, промовив:

— Як вернешся на Землю, розкажи всім людям, що ти бачив і чув... Розкажи, щоб дорожили її красою, а тоді й життя на ній стане прекрасним. Не забудь мої слова, бо лиш вони — дорога до прекрасного!... Джан у зворушенні повторяв: „Так, Ісусе, так буде, як Ти кажеш”...

— Джане, а куди то ти так задивився, ходи, час зачиняти двері капсулі, від НАСА вже тричі кликали, а ти в мрійника бавишся на Місяці? — пролунали жартівливо слова друга астронавта.

* * *

Вже відбилась капсуля від поверхні Місяця, настало щасливе сполучення з кружляючим кораблем, і дружня та щаслива зустріч з третім астронавтом. За хвилину почули від НАСА: „все гаразд, ждемо вас, очі всієї Землі на вас звернені”.

Після спочинку, Джан глянув крізь віконце „Аполля” й мало не скрикнув, бо ось і тепер побачив ту саму красу, що отам на Місяці. Краса та, незрівняна з нічим у людській уяві, заволоділа ним всеціло. — Глянь, — промовив Джан до друга,

а той, на вид крізь віконце, в полоні зворушення лиш „о, Боже”, прошепотів.

— Джане, невже це наша Земля така чудова? Дивись на тому боці Землі захід, а на цьому схід сонця! На тому боці Земля в полум'яній багряності на тлі шовкової блакиті, а тут у блідорожевім кольорі соняшне проміння крізь білі хмаринки золотом розсипається... — Джане, що ти на це? На цю красу? — Я вже її такою на Місяці бачив. — Та що ти таке говориш, — відповів друг, — це неможливе. Адже в астрономічному обчисленні тоді заходу сонця не було, то що ти міг бачити? — Я бачив, — повторив Джан, — ВІН мені показав... — Хто Він? — запитав друг. Не встиг Джан відповісти, бо з НАСА повідомляли, що вони вже зближаються до полоси Ньютона, що вже входять у сферу притягання Землі. По задумі, у зворушенні промовив друг до Джана: — От якби хоч тільки наполовину життя було таким чудовим на Землі, якою ми її тут побачили.

— О, так, промовив Джан, — життя на Землі могло б бути не лиш у дробах, а в дослівному таким чудовим. — О, це неможливе, — перебив друг, хіба що всі люди поїхали б на Місяць і щойно з такої віддалі побачили й оцінили красу Землі, а це, як сам знаєш, не до здійснення. Дивне лиш те, що людина так дуже не разом із технікою розвиває свої духові вартості, компютери ведуть перед...

— Маєш рацію, — промовив Джан, — але дорога до прекрасного неконечно веде через Місяць... Дорога до прекрасного це ВІН — Його слова...

— Я тебе не розумію, Джане, ти в останньому часі пояснюєш себе не досить ясно. Скажи бо, що тобі трапилося на Місяці!

— Я зустрів ЙОГО ... відповів Джан ляконічно.

* * *

— Джане, вже пізно, вернися вже із „свого” Місяця, — почувся ніжний голос. — Завтра, ти знаєш який важний у тебе день...

На сходах невеличкої церковці стояв у неділю рано реверенд Джан, а дзвони мелодійно сповіщали вірним, що час... Колишній астронавт стояв біля дерев'яного хреста й оповідав вірним те, що бачив і чув, та кого він зустрів на Місяці...

ПОДАРУНОК

Іннині руки щеміли. Дошкульний біль ревматизму не давав заснути. Поклавши їх на груди, Інна непорушно лежала й слухала як краплі дощу ритмічно вистукували об шибу вікна, немов перекликувались із стукотом збентеженого думками серця. Бо думки, як ті хмари дощові, спадали зливою безнадійності й не давали спокою. Ні, не болю боялася Інна, її нестерпно мучило питання — а що далі? Ще рік чи два, потім повна втрата гнучкості рухів у руках. Як їй з тим погодитись? Як можна без рук жити? Як можна дивитись на вередливо повикручувані пальці, що й не будуть спроможні виконати найконечніших рухів?

Інна - медсестра, дуже хотіла своїми руками не одній хворій людині допомогти. Пригноблююче впливало на неї те, що й хворі помічали, коли вона змінювала перев'язку, що її пальці не дуже вправно зав'язували перев'язку. Часто вона чула, як хворі чи то у співчутті, чи просто з цікавості питали: — Чи не замолода ви, сестро, на ревматизм, невже не можете зарадити тому? Тоді Інна лиш усмішкою збувала відповідь. Так, ніде правди діти, настрої Інни був

схожий на погоду отам за вікном. Спливали краплі дощу по шибці, а з ними в Інни по обличчі сльози жалю...

Настав ранок. Дощ не вгавав, як і біль у руках. День проходив нічим непомітний. Пополудні був час іти до шпиталю до праці. Інна йшла туди радо, там не було часу на самоспівчуття. Там на неї ждали хворі. Вона вже роками на хірургічному відділі багатьом хворим робила послугу саме своїми невтомними руками.

Як тільки Інна прийшла до шпиталю, мусіла негайно приготувати хворого до операції. Його привезли кілька годин тому. Коли ввійшла до кімнати, помітила, що у хворого незвичайні очі, він ними не лиш дивився; ті очі говорили. Так, дослівно, і говорили про нестерпний біль і ще щось несхопне. Хворий, Павло мав труднощі в розмові, він недавно, бо лиш вісім місяців тому з високого тиску крові дістав параліч, що знерухомив правий бік його тіла і послабив мову, тільки з певним зусиллям він міг дещо тримати в лівій руці. А тепер треба було його негайно везти до операційної залі, бо нирки перестали виконувати свої біологічні функції.

Через деякий час Павло вернувся до своєї кімнати. Інна швидко переглянула вислід операції. На жаль, було запізно хірургічним способом допомогти Павлові. На нирці був великий боляк, а коли його вирізали, бактеріолог установив, що це пістряк у досить розвиненій формі, і лишилося не багато часу на фатальні його наслідки.

Минали дні за днями, тижні за тижнями, а рана не гоїлась. Перев'язку змінювали щораз частіше. Павло не мав сили натиснути гудзик і покликати

медсестру, бо в лівій руці і та остання кришечка сили в'янула. Але для Інни не треба було дзвінка, вона знала коли йому була потрібна будь-яка поміч, бо його незвичайні очі були у постійній розмові з нею, вона їх бачила, куди б не пішла.

Одного дня Інна зайшла до кімнати Павла, а він зрадів, наче мала дитина, і стиха промовив:

— О, сестро Інно, як я радію, що мені вдалося нав'язати контакт з вашими думками. Це вони вас, Інно, покликали саме тепер, коли я думав про вас. Мені час змінити перев'язку, і я волюю, щоб ви це зробили, ніхто інший, бо ви промиваєте мені рану теплою рідиною, ви її підгріваєте, в інших на те часу немає, а холод завдає мені болю на довгі години. Отже, як бачите, це не мої примхи, а просто, як можу, так продумую, щоб полегшити собі біль. Чи розумієте мене, Інно?

— О, так, розумію, і мушу признатись, що я справді почула як ви кликали мене, скажіть, як ви це робите, що ваші думки говорять без слів і говорять так, що я їх чую й розумію. Як ви це робите?

— Добре, Інно, ви зміняйте перев'язку, а я розкажу. Поки ще мої фізичні сили вдарив параліч, я був учителем психології. І не всилі я вам передати, як важко пережив я його наслідки. Були в мене думки, щоб покінчити з життям, бо хіба можна було називати ту мою неміч життям?

Але, як бачите, я не зробив цього. Моя улюблена дружина і вся рідня докладали всіх зусиль, щоб поправити мій стан здоров'я. Я довго лежав в ліжку і мав доволі часу, щоб не над одним фактом життя задуматися. Я ще ніколи перед тим у житті не відчував так усіх тонкощів ходу думок, як у той час

паралічу, коли не міг висловитись як слід. Лиш на диво мій ум при паралічу тіла не зазнав послаблення. Цьому явищу дивувались і самі лікарі. І саме те дало і мені заохоту, бо в тому я відчував, що немов Хтось відібрав мої фізичні сили, щоб їх замінити необмеженими й досі незбагненними силами ума ... Я з того часу, сестро Інно, став іншою, новою людиною у світі духа, почав переживати те, що лиш у теорії було відоме. Моя дружина мене зрозуміла, ми не потребуємо словесної виміни думок. Вона ввесь час мене розуміє, так, як і ви, Інно, сьогодні. В розмові думками, коли Оля біля мене, часто мені допомагають мої очі. І сьогодні я соромлюся тих думок про кінець у самоспівчуванні. Правда, не з усіма я можу нав'язати мовний контакт, сам ще не збагнув чому, але коли ви вперше ввійшли в мою кімнату, я відчув відразу, що мої думки у вашій свідомості знайдуть зрозуміння. Чи ви пам'ятаєте, що ви вчили мене як цим дзвінком звертатись за допомогою, а я відповів, що воно мені непотрібне. Я пригадую, як ви здивовано дуже глянули тоді на мене.

Павло притих, в ослабленні примкнув на мить очі. Сонце заходило за обрій і останками проміння розсипало багряні кольори на срібному волоссі Павла. Він відчув тепло сонця на обличчі й відкрив очі. По короткому мовчанні промовив:

— Бачите Інно, заходить сонце і за кілька хвилин вже його бачити не будете, а я ще довго буду віч-на-віч з ним думками, я вже не обмежений до зору очей. Я одного дня піду із сонцем, вслід за ним піду далеко, щоб уже ніколи не вернутись до немічного свого тіла.

— Ах, досить, Павле, досить, — перебила Інна, — ви сьогодні більш, ніж треба було, наговорили, час вечеряти. — Інна присунула ближче їжу і почала його годувати. Піднявши чашку з часм, Інна безвладно опустила її, і чай розлився на постелі Павла. Невимовно прикро стало їй, вона вибачалася, як уміла. На те Павло ніжно усміхнувся і запевняв, що вона йому тим ніякого лиха не заподіяла. Потім додав, що він вже довший час помітив вигляд рук Інни. Він здогадується, що вони їй нераз болять, бо позначки ревматизму на руках досить виразні.

— О, це нічого, нічого, — повторяла Інна. — Інно, я не лиш умію кликати вас думками і таким способом просити помочі, я також умію заглянути глибше у ваші думки і збагнути дещо в них.

Інна спалахнула при тому рум'янцем, бо, ой Боже, це ж не дуже приємно знати, що хтось непрошений читає найінтимніші переживання. Вона так уже привчила себе, щоб при зустрічі з людьми кожне слово й погляд перетворити в усміх і привітність. Інна не любила ділитися з ніким особистими переживаннями, а вже в ніякому разі болем. Це просто тому, що немає в тому нічого цікавого чи гарного розказувати людям де, коли і що в тебе болить. На думку Інни, люди, що насолоджуються оповіданнями про свої недуги, дуже нецікаві, а коли постійно вносять свої клопоти в життя інших, то в такому випадку вони схожі на темні хмари. Бо врешті хто з нас тут, на землі, не без тіні ...? Таж і на неозорій, ясній блакиті, час-від-часу пересуваються чорні хмари, з громовицями.

Але Інна швидко опанувала збентеження і не сердилася на Павла, що він глянув туди, куди

нікому раніше не вільно було заглядати. Вона лиш жартівливо промовила:

— Але на цьому, Павле, і кінець, крапка, не слід вашим думкам давати волю і, моргнувши злегка, вийшла з кімнати.

По двох вільних днях від праці Інна прийшла до шпиталю і негайно зайшла до кімнати Павла. Але яку ж зміну в його стані здоров'я побачила. Вона ніжно торкнула його руку, яка розпалена жаром гарячки, дрижала.

— Інно, я кликав вас, ви не приходили, — шепотом промовив Павло. — Ви заставили мене ждати, а часу не багато лишилось, швидко буде захід сонця. Прошу, зробіть мені останню прислугу — помийте мені ноги, я піду за сонцем, там ясно й чисто. Туди я лиш чистими ногами можу йти. Іншого бажання в мене немає.

Годі, Павле, не треба так говорити, — зворушено промовила Інна.

— Інно, спішіться, помийте ноги, — в маячінні гарячки повторяв Павло.

Інна уважно мила ноги, руки і промила рану. На розпалене гарячкою чоло поклала клаптик вогкого рушника, а спалені уста помастила олієм. Прийшла пані Оля, вірна дружина, й припала до улюбленого чоловіка. Інна залишила їх, щоб вони, може, вже востаннє, побули разом, обмінялись думками про все, на що слів не вистачає...

Тимчасом Інна в кімнаті медсестер готувалася дещо записати про стан здоров'я хворих, як несподівано перед нею з'явилося обличчя Павла. Він кликав її. Вона покинула все і мершій пішла до Павла. Він відчув її близькість і промовив:

— Ви знову кудись пішли, знову забрались. А я хочу вам перед відходом дати подарунок за все, що ви зробили для мене, а особливо за те, що ваші руки помили мені ноги. Я хочу вам віддячитись. І в ту мить, о, Господи, права рука Павлова, та, що непорушно лежала стільки часу спараліжована, підвелась. У дві розпалені долоні взяв Павло руки Інни і сказав:

— Даю вашим рукам дарунок. Вони вже ніколи не будуть вам боліти. Не зволікайте, повірте мені, Інно, прийміть мій подарунок.

Соняшним теплом і почуттям зворушення вливавсь в руки Інни подарунок. Сонце подалось за обрій, а вслід за ним Павло...

* * *

Одного дня Інна несподівано зустріла подругу, якої досить давно не бачила. По виміні всякого і преріжного, Богданна запитала:

— А як твої руки? Я часто думала про них.

— Мої руки? — Здивовано спитала Інна. А що ж б з ними мало бути? По хвилині мовчанки додала: — Ох, вибачай, ти маєш рацію, вони, досить давно, мені дуже боліли, я й забула!

— Чи ти знайшла якісь ліки на ревматизм?

— Ні, не в дослідному розумінні ліки. Бачиш, це нелегко ось так на ходу пояснити. Мені мої руки не болять із того часу, як я дістала подарунок. Дружнім потиском теплої руки Інна попрощалася з подругою.

28. III. 1974

**Оповідання
для дітей старшого
віку**

ЧЕРЕВИЧКИ

У малому містечку росла біля школи м'яка, мов шовковий оксамит, соковито-зелена трава і принаджувала Оленку й Іринку до себе.

А дівчатка без надуми, немов дві пташинки, побігли на траву. Усміхаючись одна одній, подали руки навхрест і почали кружляти-кружляти-кружляти. Та раптом Оленка знеможено впала. З її чола великі каплі рососою дрижали на траві. Іринка в переляку припала до Оленки і в безпорадності лиш питала: Оленко, Оленко, що тобі, що в тебе болить, скажи, говори до мене, прошу!

Оленка ледве-ледве прошепотіла: — А де сонце, чому так темно довкруги? І... замовкла.

Іринка в розпачі побігла до вчительки за помічню. Вчителька негайно пішла до Оленки. Вона вже знала що її підозріння були правдиві і стали дійсністю. Це вже третій раз таке трапилось Оленці.

На шкільній лавці лежала бліда Оленка. Поки Оленчина мама прийшла, навчання закінчилося і діти розходилися додому.

На другий день учителька повідомила дітей у класі, що Оленка в шпиталі і що в неї недуга крові — білі тільця перемагають червоні. З того часу не було в Іринки дня, щоб їй не привиджувалась Оленка.

Перше дошкульне відчуття туги спонукало її кожного вечора швидше прощатись з батьком, мамою, щоб у своїй спальні мати більше часу на молитву. Вона ще ніколи так щиро не молилася, як тепер. Просила Господа, щоб Оленка вернулася здоровою. Молилось і мріяло дівча... От, якби то вона жила в той час, коли Ісус ходив по землі й уздоровляв людей. Вона пішла б до нього на край світу, чекала б на Нього при дорозі, щоб для Оленки торкнутись бодай крайчика його шат...

Оленка часто снілась Іринці — ось така русява дівчинка з великими карими очима, довгими косами і завжди боса, хіба взимі приходила до школи у маминих чобітках. Снілась Оленка, і ті сни були такі милі, що не хотілось Іринці бачити ранку. Бо в снах вона з Оленкою не на траві, а в повітрі плавала-плавала.

* * *

Всю пізню осінь і зиму перебула Оленка в шпиталі. Аж із ранньою весною вернулася до школи. Вчителька й усі діти в школі радо вітали Оленку. Дві подруги припали одна до одної й умовились при першій нагоді побігти на траву і там досхочу наговоритись і побавитись. Оленка, здавалось, виросла за той час, ще гарнішою стала, рум'янець, як пелюстка троянди, появився на личку... Іринка була більш ніж певна, що це її молитви помогли в тому, що Оленка здорова і знову біля неї. Вона дуже любила Оленку! І знову в дружбі і щасті проходили дівчаткам дні.

Зближався Великдень. Надворі тепліше. Оленка пішилася теплом, бо могла вже побігати боса, та й

до школи не мусіла йти в маминих чоботах. З того часу, як Оленчин батько помер, в родині не ставало грошей, щоб усім дітям черевички купити; були лиш одні, щоб у них до церкви йти.

Перед Великоднем мама купила Іринці гранатові черевички з червоним замочком. Вони були трохи тіснуваті, але це не перешкоджало взувати їх до школи і всім дітям показати, особливо, як то в них замочок так гарно відмикався і замикався. Оленці першій показала черевички, а вона, присівши, пестливо гладила їх рукою.

— Знаєш, Іринко, що й мені мама обіцяла купити черевички на Великдень, — стиха промовила Оленка і задумалася. Жаль стало Іринці Оленки, вона взяла її за руку і потягнула на траву кружляти. Ще, мабуть, ніколи дівчатка так не кружляли, що й вітер не встигав їх перегнати.

І ось так кружляючи, Оленка зранила собі палець аж до крові. Більше з переляку, ніж болю Оленка заплакала. Іринка швиденько перев'язала хустинкою Оленчин палець і з великого жалю, без надуми зняла свої черевички і вділа на Оленчині ніжки.

— Оленко, відтепер це твої черевички. Твої назавжди, твої на Великдень!

Черевички начеб були куповані на Оленчині ніжки. Оленка забула про біль у черевичках і в радості лиш скрикнула, а сонце в ту мить усім своїм промінням перенеслось у її великі карі очі-сльози, що не встигли ще з вій покотитися й у веселку перемінитися...

— О, Іринко, це вже мої, таки мої черевички, ти не жартуєш? — промовила зворушена в щасті Оленка.

Подруи и попрощались. Оленка впевняла Іринку, що нога вже не болить. Адже в такому черевичку, що не шнурівку, а наймодерніший замочок має, нога не може боліти.

* * *

Іринці не легко було йти без черевичків. Не звикла ходити вона босоніж, камінці дошкульно кололи. Тому вона прийшла додому пізніше, як звичайно.

Іринко, що тобі трапилось? Чому так пізно прийшла? А де твої черевички? питала стурбовано мама.

Ще подорозі додому Іринка постановила не казати мамі де черевички. Не страшно їй було за це зустріти кару, як страх огортав на думку, що мама може відібрати черевички від Оленки,

— Іринко, ти чуєш мене? Я питаю де черевички?
— спочатку лагідно, а потім гостро питала мама.

Я не знаю де черевички, мамо, здається, я загубила, не знаю... збентежено повторяла Іринка тільки „не знаю, не знаю”.

Як це ти не знаєш, дитино, ти неправду говориш, і не за черевички, а за неправду будеш покарана дитино! — сердито промовила мама.

В куточку, біля печі, у своїй спальні Іринка стояла на колінах, навіть без вечері. Горох болюче врізувався в коліна. Вже кілька разів починала з болю плакати, але коли пригадала як дуже Оленка тішилася черевичками, починала підсміхатися, а це ще більше сердило маму, яка почала лякати

дівчинку, що такі вперті діти, як вона, вночі переминюються в ослив. Але Іринка не дуже вірила в такий пострах.

Зелені кафлі на печі з різними узорами уявлялись Іринці якимись дивними дорогами, крутими стежками, горбочками, якими не раз і не два Оленка босоніж ходила, а скільки то разів і ніжку зранила... Але тепер Оленка має черевички, і дорога їй уже не страшна.

Присмерк потайки зайшов до Іринки до спальні і непомітно приколисав задумане дівчатко. Прийшов тато, взяв Іринку на руки, положив у ліжко й ніжно запитав:

— Де твої черевички, Іринко?

— Не знаю, мабуть, загубила, вперто промовила Іринка, а потім жалісно додала: Тату, я не можу сказати. — І не сказала.

* * *

Пізно восени Іринка з батьками верталася з цвинтаря. Всі вчителі й учні востаннє прощали Оленку. Заплакана Оленчина мама підійшла до батьків Іринки і стиха промовила:

— Дозвольте, пані, подякувати Вам за те, що так гарно виховали свою доню, бо вона таку велику приємність зробила моїй Оленці. Оленка ніколи не розлучалася з ними. А як уже не могла ходити, то останніх кілька днів тримала їх біля себе в ліжку. Оленка просила мене, щоб їй черевички на ніжки надіти, а вона там усім янголам покаже, які то Іринка дала їй черевички...

Великі сльози котились по обличчі матері. Вона без слова міцно пригорнула Іринку до грудей.

ПОДІЯ З МЕТЕЛИКОМ

Трелі пташиних пісень вітали соняшний ранок. В унісон їхнім пісням — цвіркуни ще час від часу мрійливо розказували про таємниці місячної ночі ... Їх голоси слабшали, бо соняшне сяйво заколисувало їх.

Крізь відчинене вікно теплий подув вітру приніс пахощі квітів і живиці, що під соняшним теплом спливала по корі ялиці. Все довкілля землі дихало чаром зрілого літа. Церковні дзвони сповіщали неділю. Марта підійшла до вікна, щоб приглянутись красі, прислухатись до мелодій соняшного ранку. Її великі сині очі вдоволено пестили кожний листочок на деревах. Враз стурбованим голосом запитала:

Мамо, чи павук може вбити великого метелика?

— Що це тобі, подивляючи красу природи, павук на думку прийшов? — здивовано відповіла мама.

— Бо я ось на гілці клена бачу як метелик великими в прекрасних кольорах крильцями без упину гріпоче, він потрапив у мереживо павутиння, але що настирливіше хоче вирватись з обіймів сітки, то дужче заплутується. Навряд чи йому пощастить прорвати павутиння. А в кутку сітки сидить великий павук. Мусимо якось метеликові допомогти.

І справді, коли Інна підійшла до вікна і глянула на метелика в павутинні, подумала — яка іронія, в неділю нагріту соняшним теплом літа, в акордах пісень та ароматного подиху квітів, серед настроєвого чару природи — відбувалася завзята боротьба в полоні павутиння, щоб жити...

Метелик тріпоче крильцями. Ох, якби крильця метелика вміли говорити! Якби лопіт його крил заговорив словами, голосом розпачі перед очевидним кінцем, напевно від того голосу в природі усе б заніміло... Метелик тріпоче-тріпоче крильцями. На переплетинах павутиння ще дрижать перлинки роси і виблискують до сонця кольорами, схожими на ті, що на крильцях. А, може, це не роса? ... Чи вміють метелики плакати? — Мамо, чому метелик не вміє кричати „рятуйте?“ А, може, він кличе, тільки ми не вміємо чути? — задумано промовила Мартуся.

До безпорадності метелика придивляється павук, потім повільним рухом почав зближатись до жертви... — Я йду вниз, спробую допомогти йому, — вирішила Інна, — а ти, Мартусю, підкажуй згори що робити.

Крізь вікно із другого поверху дому гілка клена виглядала досить низько, але коли Інна підійшла до дерева ближче, побачила, що не досягне гілки. Розпачлива боротьба метелика перенеслась у кожную думку Інни, вона підстрибувала, щоб хоч торкнути павутиння і тим зупинити наступ павука. З вікна Мартуся радила:

— Мамо, стань на камінь і, може, досягнеш гілку. Але це не допомгло, бо нога сковзувалася з нього. Отак задивлену на дерево, побачив Інну прохожий пан, що поважною ходою ішов до церкви. Інна мусіла зупинити підстрибування, щоб не осмішитись,

бо ледві чи прохожий, не зауваживши метелика, зрозуміє її наміри. Коли ж пан привітався, досить здивовано глянув на Інну під деревом при дорозі, Інна зрозуміла погляд і поспішила з поясненням:

Бачите, отам високо на гілці метелик упав у павутиння, тріпоче крильцями, але не може дати собі ради. Я пробую йому допомогти, підстрибую, як умію, але без успіху.

Ви робите аж такі зусилля, щоб метеликові допомогти? здивовано запитав пан, а хіба він людина?

Потім пан чемно пояснив, що генер не може допомогти, бо спішить до церкви. Але він авторитетно порадив:

Уважайте, а то ще собі лиха наробите, як почнете „драпатись на дерево“, і з усміхом неприхованої іронії відійшов.

Недалеко від дерева ріс кущик, Марта порадила виломити з нього найвищу гілку і прорвати нею павутиння.

Інна, досягаючи гілкою з куща павутиння, дивилась на крильця метелика, який уже умлівав. Ще раз і ще раз Інна підстригнула і ... вдалось! Удалось прорвати павутиння, і частина його, що в ньому був заплутаний метелик, повисла на гілці куща. Інна обережно взяла в пальці метеликові крильця й ніжно очищувала з них павутиння, а воно хоч непомітне, але прилипало до пальців. Знеможений метелик кілька хвилин сидів на долоні Інни. Але часу було досить, щоб приглянутись незвичайній красі метелика, його великим крильцям, що формою схожі на вибагливу різьбу і розмальовані такими кольорами які рідко можна бачити. Господи, скільки подивугідного

мистецтва й чару кольорів було на крильцях! Хто ж бо є Мистець такої краси? ...

Метелик, відчувши волю, розпростер крильця на долоні Інни і злетів високо - високо до соняшної блакиті. В супровід словам захоплення Мартусі нісся голос дзвонів з недалекої церковці, немов сповіщав про щастя метелика. А він, у такт тонів, кружляв-кружляв, вертався до соняшного дня, до краси природи, до життя ...

Великі сині очі Марти слідували за метеликом, потім вона прокинулась із задуми й промовила — а пан насміхався з тебе, мамо, і відмовився допомогти, бо спішив до церкви ...

1979 серпень

ДОВГОДЗЬОБИК

День був такий, як іноді ранньою весною буває. Різні-прерізні хмари вешталися по небі. Одна чванить-ся, що в неї ще снігу повні мішки, а друга — що повні відра холодного дощу несе. Насупились, розлючені, одна снігом сипле, а друга наперекір дощем поливає. — Мамо, чому останніми днями така примхлива погода?

Бачиш, Мартусю, в Україні люди казали, що це зима сердиться, бореться з весною...

— А хто переможе, мамо?

— Весна переможе. Весна така чудова, вона приносить життя безлистим гілкам, висохлій траві, і теплі промінчики сонця!

І ось диво, не вспіла мама доказати, як крізь шпаринку між насупленими хмарами продерся жмут соняшного проміння, а один так щиро глянув у Мартусині оченята, що в неї аж слізки навернулись. А тим часом надворі до вікна прилетіла пташина, присіла втомлена, стріпала з крильцят краплини дощу і притулилася до освітленого сонцем місця на вікні.

— Глянь, Мартусю, це вільшанка, віщунка весни!

А чи в Україні з весною також вільшанки прилітали? — запитала Мартуся.

— Ні, в Україну ранньою весною великі-великі птахи прилітають — бузьки називаються. Ноги в них високі, стрункі, темнопомаранчевого кольору, пір'я біле, лиш на кінцях крил і на хвості чорне; шия довга і дзьоб довгий і такої ж помаранчевої барви, як ноги. Очі в бузьків темні і дуже цікаві. Українці кажуть, що де цей птах покладе собі гніздо, там ціле літо щастя й добробут буде. Бузьки будують собі гнізда на дахах домів, особливо на солом'яних стріхах. А хто приглядається до їх життя, то каже, що бузько дуже розумний птах.

Колись, давно, в Україні жила дівчинка Харитя. Їй трапилась небувала пригода. Верталася вона зі школи стежками на луці. При дорозі була капличка, на престолі Матінка Божа тримала Ісусика на руках. Харитя щодня туди приносила китиці квітів, що їх на луці зривала й у склянки вкладала і, перехрестившись, прямувала до хати. Одного разу Харитя побачила, що зараз же за капличкою багато дітей до чогось на траві придивляється. Харитя швидко побігла туди, але дарма, дітей було стільки, що вона лише позаду підстрибувала, але нічого не бачила. Лишилось одне — перекричати всіх і насилу протиснутись наперед. Коли ж глянула — зацікавилась... На траві лежав бузько, його довга шия була в крові, довкола пір'я порозкидане, під крилом і на нозі засохла кров. Очі мов закриті і лиш час від часу відчиняв дзьоба та вхлипував повітря. Здавалось, що ось-ось він згине. Не було часу довго надумуватися. Харитя взяла обережно бузька на руки й понесла до річки, пробувала налити до напіввідкритого дзьоба водички, але без успіху... Не було найменшого вигляду врятувати його. Але Харитя не тратила надії, взяла бузька на

руки побігла з ним додому, до мами, бо мама напевно йому допоможе, адже не одній уже пташині допомогла. Пригорнула Харитя бузька міцніше до грудей і бігла щосили, хоч їй здавалось, що вона на одному місці ноженятами перебирає. У грудях від втоми пекло вогнем, вона почала знемагати. От, якби тепер Хариті крила, оті, що так часто вночі сняться!...

Аж ось і забілів на горбочку дім, а на балконі мама вже виглядала її. Як мама побачила, що Харитя біжить і на руках у неї щось велике біле і лиш час від часу вимахує рукою до мами, вирішила вийти доні назустріч. Коли ж стрінула Харитю, аж сплеснула руками: — Доню, дивись, він уже не живе!

О, ні, ні, мамо, прошу не казати такого, він ще дихає, — промовила останками сил Харитя.

А як і живе, то що нам із ним робити? Чи думаєш у хаті пташиний шпиталь завести? На першому поверсі у вільній кімнаті вже є три пташки, на горищі дві, а та, що без ніжки, підстрибує і вже почала літати. Ну, а де ж я тепер подіну бузька?

Ні одного маминого слова Харитя не чула! В неї на думці було лиш одне: Боже, поможи йому жити, дозволь йому ще раз у просторах поплавати, в нього такі великі крила!...

II

У передпокою у великій мисці напівлежав бузько. Мама ватою змивала засохлу кров з голови, шиї і крил. До напіввідкритого дзьоба вливала обережно джерельну воду; згодом він ковтнув і почулось щось схоже на "кля-кля". Харитя на radoшах крикнула:

— Він живе, він живе!

Під крилом була велика рана; треба було пір'я повистригувати і перев'язати рану. Із перев'язкою він так чудернацьки виглядав, що Харитя забула на мить про недавні переживання і щиро засміялася. З ногами під собою сидів бузько на килимку.

— Хто йому, мамо, міг заподіяти таку велику кривду? — запитала Харитя.

— Не знаю, доню, може таке йому інші бузьки зробили або при перелеті якийсь нещастя трапилось... Це вже його таємницею залишиться.

День за днем минав; бузько ставав щораз сильніший. Вже почав похажувати по Харитиній спальні, а в погідні дні Харитя, прийшовши зі школи, виходила з ним на балькон. Усі Харитині товариші приходили відвідувати бузька, і кожне з них приносило йому гостинця, то жабку, то рибку. Здається, ще так ніколи в малому містечку малі хлопці не займались рибальством, як тепер. Не було ні одної дитини, щоб не знала про бузька.

Час був уже йому дати ім'я. Порадившись із найближчими подругами, Харитя дала бузькові ім'я Довгодзьобик, бо таки, ніде правди діти, у нього дзьобик довгенький був.

Настали ваканції. Довгодзьобик масстатично ступав поруч Хариті, помахуючи головою на довгій шийці. Ішли вони щоденно на луку до ставка. Недалеко від Харитиної хати була чудова лука, що навесні вкривалася дикими туліпанамі, і так вся у цвіту вона аж до пізньої осені похожа була на вишивану скатертину. Там Харитя читала книжки або гралась бальоником з подругами, а Довгодзьобик тим часом по ставочку і по калабаньках похажав і час від часу в його дзьобі жабка розмахувала лапками. У гарячі

дні Харитя з подругами купалась у недалекій річці, а Довгодзьобик розправляв великі крила і підстрибував за діворою по піску. А надвечір тато приходив нагадати Хариті, що пора вечеряти. Поверталась вона з Довгодзьобиком додому, а люди лиш головами похитували і з дива не могли вийти, що птах таким вірним, нерозлучним другом дівчинки став...

Щоночі Довгодзьобик спав на Харитиному ліжку, біля її ніг. Сніданок їли разом, і здавалось, що він розумів кожне її слово. А який збиточник він був! Як тільки, бувало, Харитя заплете косу й зав'яже стрічку, він зараз же дзьобом розв'язував і цілу косу розплітав.

Отак у щасті проходили дні й тижні. Але одного дня, коли Харитя гралася на луці бальоником і підкинула його високо вгору, Довгодзьобикові крила залопотіли над головою Хариті і, здавалося, що він кинувся за бальоником, але він вище й вище злітав і почав кружляти. Харитя не знала, що їй робити. Якийсь дивний неспокій навіяли ці великі розпростерті крила. Вона посумніла, бо не могла злетіти за ним услід... Оце вперше вірні друзі розлучились.

І що сталося, - перебила Мартуся, - чи він вернувся?

Так, вернувся, - відповіла мама, - але те, що трапилось там, затурбувало Харитю неабияк. Вона боялася, щоб його не втратити і невідступно за ним ходила.

Дозрівало тепле літо, лиш де-не-де в природі щось про осінь натякало... Наближався кінець вакацій. Але Харитя не дуже звертала увагу на зміни в природі; вона, як завжди, ходила на луку з вірним другом Довгодзьобиком, але з того часу, як Довгодзьобик уперше злетів, закрався до серця Хариті

дивний неспокій. Вона не хотіла гратись бальоником, побоюючись, що Довгодзьобик за ним знову полине. Але Довгодзьобик підлітав кожного дня щораз вище і перебував у повітрі довше, здавалось, що й крила дужче лопотіли, а він іноді літав низенько над головою Хариті, немов просив „ходи зі мною у воздуху поплавати, ходи, злинь!”...

Одного дня він таки добре затурбував Харитю своїм полетом. Вона лиш розмахувала безрадно руками, а він там, угорі, маленькою крапчкою їй увижився. І тільки по довшому часі Довгодзьобик приземлився, мало не на плече Хариті. Щось довго він шепотів цим разом у її вушко – щось інше, не таке, як колись бувало, по-збиточному...

Коли Харитя прийшла додому, розказувала про те, що так довго бузюк літав. Батько й мати лиш переглянулись, потім мама пригадала, що це ж Харитя сама просила Бога, щоб поміг Довгодзьобикові видужати, щоб він ще раз поплавав у блакиті. А сьогодні забула про те й думає лиш про себе... Забуває, що він птах, що літати йому необхідно і що краще буде, як Харитя почне звикати до думки, що одного дня він, її вірний друг Довгодзьобик, полине туди, куди йому треба.

— О, ні, ні! — швидко заперечила Харитя. — Він мій, мамо, назавжди!

— Назавжди?... — промовила мама. — Ой, Харитю, чи знаєш, доню, що таке назавжди? Правда, ти ще маленька, і як би я тобі не пояснювала, ти ще цього не зрозумієш. Колись, як виростеш, згадаються тобі мої слова, і ти зрозумієш, що не все те, що нам любе, може бути нашим назавжди...

В неділю був ясний криштальний ранок. Уже дзвони віддзвонили на Богослуження, а Харитя ще перед тим, як іти до церкви, повела Довгодзьобика на ставок. Але в ту мить, коли вона безжурно збігла з гори, Довгодзьобик перебіг їй дорогу, припав із розправленими крилами до її ніг, і почулось його „кля-кля”, а за хвилину він піднявся вгору й полетів. Спочатку кружляв низько над її головою, начеб не мав сили злетіти вище. Він певно чув, як у розпачі Харитя кликала, як могла найголосніше: „Довгодзьобіку — Довгодзьобіку!” Але простір блакиті, мабуть, сильніше кликав... Він злітав усе вище й вище і... відлетів. Даремно батьки ждали Хариті в хаті. Вона непорушно стояла, вдивляючись у блакить, у якій зник її Довгодзьобик.

Мама пішла за донею; глянувши на неї, відразу зрозуміла без слова, що трапилося. Вона пригорнула заплакану доню й повела додому.

Вдома Харитя кинулася в розпачі на те місце, де Довгодзьобик завжди спав, і плакала, гірко плакала. Тільки по довшому часі мама підійшла до неї і ласкаво промовила:

— Доню моя, я розумію тебе, я знаю, що ти любила Довгодзьобика і так звикла до нього, що й забула, що він птах, а ти людина. Та хоч ви обидвоє живете на одній землі, але іншим життям, в окремих світах. Там, куди він поплинув, є його світ, і тільки в ньому він щасливий. Бо яке б твоє піклування й любов до нього не були, вони не могли б дати йому того щастя, яке дає безмежний простір блакиті — там він вільний птах! Ти радій, що вилікувала його рани й допомогла вернутись, куди він належить.

Ще довго говорила мама... Правда, не все було тоді Хариті зрозуміле, але вона знала, що таки нічого іншого, крім щастя, Довгодзьобикові не бажала.

Від того часу, як Довгодзьобик відлетів, у Хариті дні й тижні проходили нецікаво. Хіба що час-від-часу снівся їй Довгодзьобик.

Але знову прийшла весна. В березні того року був дуже гарний день. Харитя вийшла на балкон і, мабуть, за звичкою, її очі вдивлялися, пронизували синю блакить. Аж нараз вона побачила, отам, високо, щось схоже на хмарку, яка швидко наближалася до церковних бань. Хариті не треба було часу, щоб збагнути, що це надлітають бузьки. Частина їх опустилася довкруги бань і на прибудовах великої церкви, а решта полинула далі. І в цю мить... Чи це привид?! Харитя ясно бачить, як два бузьки летять у напрямі її дому. Харитя схвильованим голосом скрикнула: Мамо, мамо, дивись, два бузьки кружляють над нашим домом.

І справді, один щораз нижче й нижче кружляв, перекинув на довгій шиї голову, здавалося, що шукав місця приземлитися. А другий лиш кружляв над хатою. Мама швидко відчинила вікно, на якому інколи Довгодзьобик любив стояти, вдивлятися у простір блакиті.

Великий птах декілька разів залопотів крилами й сів на відчинене вікно. Випростував довгу шию, і з великого дзьоба почулось „кля-кля-кля”. Потім стрибнув з вікна в Харитину спальню, ходив з повагою, похитуючи голівкою. Пізніше розпростер крила і вискочив на ліжко. Тоді вже Харитя не втрималась, вона припала до Довгодзьобика і, як колись, цілувала в голівку й очка. Він пронизав

довгим дзьобом її косу і щось шепотів до вушка. В мами заблистіли сльози в очах. Від зворушення їй не стало слів. Але коли над хатою почувлось „кля-кля”, Довгодзьобик стрибнув на вікно, розклав дужі крила і злетів з лопотом до тієї, що кружляла над хатою, на нього чекаючи. Ще кілька хвилин бачила Харитя два великі птахи в блакиті, а потім вони зникли у безмежному просторі.

* * *

— Мамо, а що Довгодзьобик прошепотів Хариті на вушко? — запитала Маруся. — Чи Харитя розуміла його мову?

— Бачиш, доню, Хариті було стільки років, коли розуміється мову всіх пташок. Харитя розуміла Довгодзьобика, він прийшов до неї ще раз, щоб сказати „дякую”...

Враження подиву й усміху чергувалися на личку Мартусі. Їй дуже подобалося оповідання про Довгодзьобика. А на другий ранок, коли весна постукала в Мартусине віконце, вона пробудилася й побігла розказати дивний сон: Мартусі снівся Довгодзьобик; вона бачила великий білий дім і відчинене вікно в ньому, і вона, Маруся, а не Харитя, злітала з Довгодзьобиком туди, де блакитне небо й золоте сонце — на Україну...

КАЗКА ПРО ЗОРЯНИЙ ПІСОЧОК І МОЛОЧНУ ДОРОГУ.

Сонце поспішало до обрію, назустріч йому вечірній сутінок вийшов. Вслід за сонцем, сині очка малого дівчатка мало не покотились.

— Мамо, — задумано спитала Мартуся, — куди сонечко спішить? Чому не так ясно вже світить, як раніше? — Воно вже втомилося і спатоньки йде, — відповіла мама, ніжно пригортаючи доню. — А он бачиш дві хмаринки, Мартусю? Це не звичайні хмаринки. Одною з них сонечко вистелює собі ліжечко, а другою, ось тією рожевою, вкривається, щоб холод уночі не турбував його і не проганяв прекрасні сни.

Мартуся пильно слідувала за хмаринками, а потім каже: — Дивись, мамо, вже, вже накрилося сонечко. — І притишеним голосом додала: — спатоньки пішло...

Тимчасом вогнисте золото над обрієм почало бліднути й непомітно перемінилося у волошковий оксамит. А на тому оксамиті заморгала перша вечірня зірка.

— Мамо, мамо дивися, що це так моргає до мене? Поки мама встигла доні відповісти, волошкова незорість щораз більше вкривалась крапочками, що загадково моргали до Мартусі.

— Мамо, як ті розморгані крапочки називаються? Звідкіля вони там взялися? Хто їх там розсипав?

— Ходи сюди, Мартусю, сядь біля мене, а я тобі розкажу казку про зоряний пісочок і молочну дорогу:

— Давно-давно в бездонному волошковому океані всесвіту купалися малі янголятка, гралися, плавали, поринали в бездонну глибінь. Там інколи й перлини знаходили, з найкращих робили чарівні квіти і приносили для Всетворця-Отця. Але не завжди вони проводили час на забаві, кожний з них мав призначений обов'язок Всетворцем-Батьком. Одному з них творець доручив стежити за всім, що діється на Землі, а зокрема — слідкувати за малими діточками. Янголові подобалась Земля, він залюбки злітав і приглядався їй. Особливо любив придивлятися, як влітку грались діти над морем у пісочку, а взимку зїжджали санками з горбочків в долину. Взимі сніг, а вліті пісочок над морем виблискував до сонця, немов перли. „От, — подумав янголик, — якби такий пісочок і їм, янголятам, біля океану всесвіту мати. Гралися б на ньому досхочу!” Тож коли вернувся янголик з Землі до блакитного дому, розказав янголяткам про пісочок на Землі. Вони вирішили одногласно просити Всетворця, щоб і їм такого пісочку дав. Не звичайно янголята просять, а прекрасними хоровими піснями передають Богу-Отцю свої прохання. Потім найменше янголятко підійшло до Всетворця і тонюсеньким голосочком почало: „Отче наш... до любови Твоєї безмежної звертаємось, дозволь нам мати сріблистий пісочок над океаном всесвіту”. Всетворцеві завжди були наймиліші співи найменших янголят, тому, ласкаво всміхаючись, переглянувся Отець із Духом, а погляди

їх віч-на-віч зустрівшись, у білу Голубку перемінілись... Залопотіла Голубка білими і ясними, як сонце, крилами, піднеслася на крилах і наказала архангелам відчинити великі двері, за якими зоряний пісочок був. З великим шумом розсипувався і вкривав простори всесвіту зоряний пісочок. Був він різної величини і різних кольорів. Були там зелені, рожеві, помаранчеві, червоні й блакитні піщинки. Крізь віконця дивились щасливі янголята, як розсипувалися піщинки, які наче різнокольоровими очками моргали до них і принаджували до себе. Ох, як кортіло янголятам піти на той зоряний пісочок і погуляти. Але ще не можна було. Бог-Отець наказав, що лиш удень можна йти туди, бо вночі по зоряному пісочку розбавлені коники з довгими вогнистими хвостами перелітають. Могли б там від них найменшим янголятам крильця загорітись.

Але й між янголятами трапляється один, як не всі інші, що часами буває неслухняний. Йому саме дуже хотілось ще й у цю ніч поглянути зблизька на пісочок. Тому по вечірній молитві, як уже всі найменші дістали по пляшечці молочка від арханголів і поклались у ліжечка спати, він один не спав. І як уже втих лопіт дужих крил архангольських, янголя встало, пляшечку з молочком міцно притиснуло до себе і не дуже то ще великі крильця розгорнуло й полинуло крізь віконце у волошкову блакить. Пливе, пливе над пісочком і від захоплення не помічає, як нежданно з'явився, просто нізвідки, із довжезним вогнистим хвостом коник. З переляку пляшечка з молочком випала з руки янголятка і молочко потекло, потекло, по всьому пісочку річкою потекло...

Із крильцями зраниними вогнем, лежало янголя в ліжечку. А коли видужало і крильця підросли, пішло просити Отця, щоб простив йому непослух.

Багато часу пройшло. Янголятко архангелом стало. До нього належав шлях молочної доріжки у зоряному пісочку, саме тієї, що він ще малятком своїм молочком із пляшечки зробив. Злітав він туди дужими крилами і проганяв збиточно-розбавлених коників, щоб вогнистими хвостиками не заподіяли якого лиха янголятам-малятам, як колись, давно йому.

Аж ось однієї ночі закликав архангела до себе Всетворець і наказав забрати з собою янголів, тих, що найкраще співають, і полинути над Землю, щоб там над малою стаєнкою небесними піснями сповістити пастушкам, щоб ішли Ісусика вітати. Взяв архангел янголів і ще й найкращу зірку з молочної доріжки та й полинув на Землю. Ще ніколи так прекрасно він не співав, як ось тепер, це ж бо від великого щастя, що Бог-Отець не тільки вибачив йому непослух, як малюком був, але й вибрав його з-поміж усіх янголів, щоб він сповістив людям на землі найбільше щастя — приход Месії. Співав з янголами архангел, співав увесь зоряний пісочок, співала й уся молочна доріжка...

— Мамо, — перебила Мартуся, — покажи мені котра зірка була над стаєнкою Ісусика? Чи ота найбільша?

— Мабуть, так, — відповіла мама, — бо вже близько до Різдва. А вона щороку злітає з молочної доріжки близенько-близенько до Землі. І ясність її проходить крізь оченята аж до серденька тих дітей на Землі, що схожі на янголят, і рік-річно пригадує їм, що “Христос Родився — Славте Його”!!!

КОЛОСКИ

По волошковій блакиті на крилах леготу пливе хмаринка, схожа на блідорожеву пелюстку троянди. Пливе-спішить попрощатись із променем Сонця.

У моє вікно заглянув несміло сутінок. Вслід за ним влетів ніжний подув вітру і сколихнув колоски пшениці у вазі. Ніжним шелестом колоски заговорили — розбудили спогад. Спогад простеляє стежечку думкам ...

Колоски шепочуть-шепочуть-шепочуть, кличуть туди ...

Нас троє іде стежкою серед піль, що розкішно простелились у підніжжі гір. Літо гостинно простягає до нас долоні, просить угощатись красою і скарбами природи.

Природа підносить повну по самі вінця чашу тишини й спокою, підносить чашу „на многая літа“, це ж бо Мотрині уродини!

Ми без вагань пригубились до чаші, співаємо її нектар ... Спокій і краса солодом вливається у серце, в кожную клітину, в душу ...

Нагріте теплом дня передвечір'я, пригортає нас. Ми йдемо стежиною, нас зустрічають придорожні сосни й ялиці і вітає білий ясмин.

Між нами усміхи й жартівливі слова. Та слів не багато, бо немає таких, якими можна б передати захоплення довкіллям. В тому помагають нам очі. Так, недосказане словами очі вміють розказати ...

Враз Мотря зупинилась, звідкись перебігло нам дорогу зайчєня і швидко сховалося в конюшині; а навздогін йому — день ...

Сутінок почав непомітно пронизувати довкілля, а потім замережав обрій над високою горою. Ми зближаємося до просторого лану пшениці, під подувом вітру хвилює золоте море. Шепочуть колоски, слухає уважно ялиця.

А ось уже зустрінулись ми з колосками. Він — у неприхованій задумі — гладить золоте зерно. Яка ж гармонія між ними; гармонія в дозрілості: колосків пшениці і Людини ...

Три колоски я зірвала. По одному для кожного з нас:

— Щоб золотими колосками вкрились лани Мотриногo життя.

— Щоб золотими колосками щастя ще довгі роки доля угощала думи й серце Його.

— Щоб золотий колосок про пережите сьогодні нескінчено розказував мені.

Адже золотими колосками слід бажати щастя й гаразду.

Колоски стали змістом не в одній алегорії і символом достатку й краси. В рідному Краю на Новий Рік засівали зерном колосків. А в пієтизмі — символ їх незаступлений — колоски стають прикрасою Кивоту. Колоски — віночком на Чаші ... і в Чаші ...

Стоїмо в задумі, біля колосків. В мене колоски розбудили спогад про рідні поля. Неможливо дивитись на колоски і не згадати Рідного краю ...

Над нашою задумою ніч розгорнула крила ...

Враз чарівний вид проганяє задуму. Бо, Господи, що це? Чи сниться нам? Чи зоряний це міраж? Чи, може, ми в світі казки? Дивимося й очам віри не даємо: над колосками спалахують золоті вогники, що раз більше й більше ... Вони вкривають золотою хмаринкою лан пшениці і все довкілля. А уява підказує, що це зорі з Блакиті спадають, щоб погуторити з колосками ...

Спалахують зоряні світляники, у танці залищань злітають ... злітають ... злітають, золотими вогниками колоски вкривають.

Такої їх кількості я зроду ще не бачила. Пробую передати своє захоплення, але думки, подорозі до слів, заплутуються у хвилювання ... Захоплення із щастям переплелось. Свідома ж я, що такий вид краси — життя дарує не часто ...

Світляники спалахують і зникають, і ще раз спалахують і погасають, як вогники мрій ... любови ... щастя ... в не одного з нас у житті ...

Він уважно придивляється зоряним світляникам. Мотря в захопленні, наче заворожена красою, схожою на ніч Івана Купала, непорушно стоїть, а дівоча мрія ... розгортає крила.

Він пояснює, що для кращого спостереження золотих вогників, треба стати на коліна. Дивлюсь я на Нього, і зворушенню моему немає границь: адже так моляться ... стала на коліна біля Нього Мотря і я.

Довкілля — святиною стає ...

Вінчається спокій душі із красою природи ...
Весільної шепчуть колоски ... Красою ночі —
причащається Земля ... Колосками - причащаюсь і я ..

У вазі на моєму столі під подувом вітру шепчуть
колоски. За вікном світляник пролітає. Спогад — за
мрією злітає ...

МРІЯ

Катря після праці спішила додому і залюбки вдихала аромату весняного дня. При тому й сердилася на себе, бо через поспіх проходила стежинами парку без уваги й захоплення, на яке заслуговує краса довкілля. Дорікаючи собі за те, подумала: „Господи, скільки то недобачених людиною чарів у природі, саме через поспіх, зумовлений обставинами життя...”

По цей і той бік стежини на соковитій зелені трави весело гралися діти. Голоси дівчорі дзвінко перекликалися із співом пташок. Катря сповільнила кроки, бо таки переконала себе, що треба зупинитися в парку, щоб налюбуватися красою соняшного весняного дня.

Враз увагу Катрі притягнуло до себе дівча, що гірко плакало й збирало розбиту лялю. На стежині лежала ляля з поломаними руками і розбитим носиком, а з широко відчинених очей спливали краплинки.

— Що трапилось із твоєю лялею? — запитала Катря заплакане дівчатко.

— Це мені моя подруга зробила, кинула лялю на землю, щоб побачити, чи це правда, що моя ляля вмєє плакати, бо вона мені не вірила.

— Зачекай, я тобі поможу, постираю порошок із ляліного личка. Не плач, бо може і вдасться направити лялю, а як ні, то мама тобі другу купить, — потішала Катря, як уміла, заплакане дівчатко.

— Ні, я другої не хочу. Такої, як ця, ніде більше немає в усьому світі! Ця ляля була незвичайна і тому я її назвала Мрією. Моя Мрія мені сестричкою була.

— Мрія? — здивовано спитала Катря. І ти свою лялю Мрією назвала?

— Чому ви на мене так дивитесь, чи й ви думаєте, що ляля не може бути мрією?

— О, ні, ні, я тобі вірю. Я колись, давно-давно, також знала таке, як ти, дівчатко, і вона також мала лялю, що називалася Мрія.

При тому Катря глянула уважніше на обличчя дівчинки — яке знайоме було воно з цими сивими очами. Видно, не лиш у дорослому віці людей бувають схожі обставини життя, вони вже в дитячих роках бувають схожі...

Попрошавшись з дівчатком, Катря пішла крутою доріжкою додому. З нею крок у крок ішла задума, що наводила питання: „невже це невидима рука Провидіння, чи просто доля визначає такі схожі події на сторінках життя. Бо напевно в кожного з нас у житті якась жорстока рука розбиває не одну „мрію” — і першу, і другу, і третю... Катря згадала і свою першу лялю-Мрію — розбиту.

То була неділя в кінці березня, на Катрусині уродини аж вісім подруг зійшлося. Кожна принесла китицю весняних квітів: нарцизів, тюльпанів і пахучих фіялок. Сестра Катрусина, Стефа привезла на десяті уродини лялю з порцеляни. На той час то була

наймодерніша ляля, бо вмiла вiдкривати й закрити очi.

Поруч квітiв сидить прекрасна ляля, вона притягає до себе всю увагу подруг. Кожна пiдходить i любується її блакитними очима i вбранням.

— Чому ти, Катрусю, назвала свою лялю Мрiєю? запитала Галя.

Бо я разом з нею читаю, а потiм разом з нею у свiтi прочитаних казок мадрую. Я з нею люблю мрiяти, i ось чому вона є i моя Мрiя. Тiльки моя сестра менi сказала, що треба з нею бути обережною, бо вона з порцеляни, як упаде, то не лиш розб'ється, але й плакатиме.

— Та що ти кажеш? — з недовiр'ям заговорила Дануся, — адже Лялi неживi i плакати не можуть.

Покажи нам, кинь її, i ми побачимо, чи буде плакати.

— О, нi, не хочу кидати лялi на землю. Хочеш — вiр, не хочеш — не вiр.

Кожна подруга брала уважно лялю на руки, пригортала до себе i слухала, як ляля казала „мама”. Потiм Дануся пiдiйшла до столика, на якому сидiла ляля, взяла її на руки i нехотячи опустила на пiдлогу. В ту мить ляля-Мрiя розбилася на дрiбнi кусочки. I тодi Дануся побачила сльози, вони щедро покотилися з очей Катрусi.

Дануся пояснила, що хотiла переконатися, чи ляля вмiє плакати i, єхидно посмiхнувшись, пiшла додому.

Як виразно пригадалась ця подiя з розбитою тодi лялею, саме сьогоднi. Катря тодi довго плакала. Але добре, що перша Мрiя розбилася ще тодi, коли мама могла навчити як можна поскладати кусочки розбитої мрiї, а як не вдасться, тодi пояснювала як

це треба зрозуміти кінець першого розділу в дитячій казці...

Спробуй, вмовляла мама, — не витрачай зайво часу на сльози, позбирай куски, може, якраз удасться їх зліпити, коли ж ні, не переживай, бо напевно ще не одну мрію матимеш у житті. А втім, мрія не завжди у вигляді лялі буває. Підростеш, зрозумієш, що на кожний вік життя — буває інша мрія.

Ох, як ласкаво й ніжно потішала мама Катрусю, а в словах її було стільки повчальної сили. І тільки тепер, по стільки роках, Катря пригадала мамин погляд і зрозуміла його. Що дала б Катря сьогодні, щоб ще раз поговорити з мамою, саме тепер, коли обставини життя розбили на дрібні кусочки її мрію... Як хотіла б Катря сьогодні запитати маму що давало їй стільки завзяття й сили віри, що "завтра буде краще", що мрії непроминально живуть у світі Віри й Надії, або й у серцях дорогих людей...

В полоні спогадів Катря і незчулась, як опинилася перед дверима свого дому. У вітальні привітав її трелями пісень канарок. Його щебетання нагадувало соловейка в гаю, а потім станула перед очима мрія чотирнадцятої весни.

Мрія прийшла тоді привітати Катрусю з уродинами. На ній була з рожевих хмаринок сукня, стан перев'язаний веселкою, в очах її дві зірки блищали мільйонним сяйвом небесних просторів. Над чолом мрії — сплетений вінок із білих конвалій. В руках несла дипломи і ключ до дверей височин.

— О, Мріє! Ти прийшла, мама не лиш потішала мене, ти навіть схожа на ту першу Мрію.

Мрія, усміхнувшись до Катрусі, кликала в гостину до себе. В світі Мрії всі левади вкриті чарівними

квітами, а поміж квітами простелялася стежина у висоти, досяжні лиш на крилах мрій... І так у світі мрій красі чотирнадцятої весни, здається, не було б кінця, якби десь далеко не виросла жорстока рука, з якої посипались градом бомби, що зранили другу Мрію...

І як тяжко зранили — розбили Мрію, лиш жменька білих конвалій залишилась по ній. Кинулась Катруся шукати за ключем у височини, за ніщо в світі не можна зупинитися в шуканні за ним! Принесений Мрією ключ треба віднайти.

Під громи жорстоких бомб, у нелегкому шуканні за ключем, проходили роки. Під подувом холодних вітрів, тих, що з Сибіру, злітали холодні сніжинки і засипали стежину до світу Віри й Надії, в якому напевно видужувала зранена Мрія...

Аж ось по довгому часі, на крилах вісімнадцятої весни прилинула Мрія, принесла на уродини листа від... Нього. Слів побажань у листі небагато було, але Мрія надолужувала: пахощами яминів і бозів говорила, піснями соловейка розказувала про першу любов. Прекрасна третя Мрія була точно така, як мама тоді говорила — на кожний вік життя буває своя мрія...

Мрія вісімнадцятої весни — прекрасна! В очах її загадковість у срібно-місячному сьйві, на золотих кучерях волосся її вінок сплетений з любистку, а намисто з ледве розквітаючих червоних троянд. Прекрасна Мрія вісімнадцятої весни, здавалось, залишиться вже назавжди й угощатиме непроминальними дарами із світу Віри й Надії.

Враз зірвалася хуртовина. Мрія лиш китичку любистку встигла залишити. Далеко-далеко понесла

хуртовина Катрусю, розлучила її з Мрією цим разом, здавалось, на завжди.

Пелюстки любистку зів'яли, троянди не встигли розцвістись, лиш колючкою грудь ранили... А рука хуртовини бешкетувала.

* * *

Надворі у передвечір'я вільшанка, присівши на клен, щебетанням своїм кликала ще один спогад про Мрію двадцятої весни: вона прийшла в найбільш невідрадних обставинах життя, на уродини принесла крила і впевняла, що не має такої хуртовини, щоб їм заподіяли лихо. Крила Мрії носитимуть Катрусю проти найжорстокішої хуртовини. А як втихнуть сирени, разом з Мрією на крилах злітатиме додому в Україну, туди, де пригортала саме першу Мрію лялю..

Цим разом мрія була не завітчана, лише з великими задуманими очима, познаки хуртовини були на ній видні... Лиш крила були незвичайні, золотопері... В'юнко літаючи над Катрусєю, манила у свій світ, у світ Віри й Надії. Так злітала Катруся не раз і не два, але не раз і не два буревії життя виривали золоті пера.

* * *

Катря потонула в задумі. Жаль і туга за Мрією весни пронизувала сутінком зневіри. Ось сьогодні уродини — забарилась мрія, а може, й ніколи вже не прийде. „Забула мене Мрія”, — думала Катря. Ось що наробила розбита ляля якогось дівчатка в парку. Пригадала всі Мрії і розхвилювала тугу й зневіру — забула Мрія Катрю.

— Мамо, сьогодні твої уродини, дивись, я принесла тобі квіти, — промовила, ввійшовши до кімнати, Мотря і словами „многая літа” прогнала Катрину задуму. Підійшла Катря до Мотрі і, глянувши в її сині очі, — впізнала в них Зорі...

— Ось де ти заховалася, Мріє. Ти прийшла й усміхаєшся до мене її устами і дивишся на мене очами Мотрі. Її устами дихаєш на мене чаром весни...

В обіймах Мотрі Катря у щасті розгорнула крила мрій...

З М І С Т

Білий Орел	7
Таємниця друзів	57
Брошка	81
Сила почувань	93
Якби блакить говорить вміла	101
Я зустрів Його	109
Подарунок	115

Оповідання для дітей

Черевички	124
Довгодзьобик	133
Казка про зоряний пісочок	142
Колоски	147
Мрія	151

